

TROLLSHOVDA

Moniäänisen maiseman jäljillä

Elina Tuomarila

Pro gradu -tutkielma

Maisemantutkimus

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2020

TURUN YLIOPISTO
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta

TUOMARILA, ELINA: Trollshovda – moniäänisen maiseman jäljillä

Pro gradu, 73 s., 7 liites.

Maisemantutkimus

Toukokuu 2020

Tutkimus tarkastelee maiseman moniäänisyyttä Mihail Bahtinin luoman moniäänisyyden käsitteen kautta ja kysyy mitä moniääninen maisema on. Tutkimus esittelee ne teoreettiset lähtökohdat, käsitteet ja tieteellisen keskustelun, jotka liittyvät tutkimukseni näkökulmaan tarkastella maisemaa nimenomaan moniäänisenä.

Tutkimuksen lähtökohtana toimii kenttätutkimukseni Länsi-Uudellamaalla pienissä Trollshovdan, Degergårdin ja Kuivaston kylissä. Ihmisten kohtaamiset ja haastattelut ovat mahdollistaneet tutkimusaineiston muodostamisen ja moniäänisyyden kontekstissa tärkeiden huomioiden tekemisen. Tulkinnassani maiseman moniäänisyyteen kiinnittyvät maiseman ja muistin yhteenkietoutumat, paikkojen virtaava ja avoin luonne ja dialogi.

Tutkimuksen tuloksena voin sanoa maiseman moniäänisyyden tutkimisen tuovan esiin maisemaan liittyvät monet inhimilliset kokemukset, elämismaailmat ja sosiaaliset yhteydet. Maisema ei ole neutraali tila. Maisemaan liittyvät muistot, monet arjen käytännöt, ihmisten tarinat ja elämän käännteet eivät tule esiin, jos maisemaa ei lähtökohtaisesti tarkastella moniäänisenä. Tavoitteena ei ole samanlaisia merkityksiä ja tulkintoja saava maisema, vaan maiseman dialogisuuden, vastavuoroisuuden ja maiseman erilaisten vuorovaikutussuhteiden ymmärtäminen.

Ymmärrys maisemasta moniäänisenä ei synny yksin teoreettisen tarkastelun avulla, vaan tarvitaan kenttä ja sen ihmiset, alue, paikat, havainnot ja maisema. Maiseman käsittäminen moniäänisenä auttaa ymmärtämään ihmisen toimintaa maisemassa. Se ohjaa katsomaan ja havainnoimaan ympärillämme olevaa maisemaa laaja-alaisena ja väistämättä monimutkaisena, mutta inhimillisenä ja rikkaana vuorovaikutussuhteiden verkostona.

Asiasanat: maisema, muisti, paikka, dialogi.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	2
1.1	Tutkimuskysymys, avainsanat ja tutkijan valinnat	4
1.2	Toisiinsa virtaavat kylät.....	7
2	Moniääninen maisema – teoria ja keskeiset käsitteet.....	11
2.1	Mihail Bahtin, moniääninen maisema ja dialogi	12
2.1	Katsaus maiseman tutkimiseen – käsitteiden yhteys tutkimukseen.....	15
2.2	Maiseman ja muistin yhteenkietoutuminen	22
3	Tutkimusmenetelmät.....	27
3.1	Kentällä – tutkimuksen tutkimuseettinen ja tieteenfilosofinen perusta	28
3.2	Toisten todellisuudet – kohtaaminen kentällä.....	32
3.3	Ristiinluenta, tiheä kuvaus ja odotustila	35
3.4	Haastattelujen teemat	38
4	Maiseman ylirajaisia yhteyksiä ja elämän kuvia.....	39
4.1	Ihmiset ja haastattelut	39
4.2	Samat paikat, eri kertomukset.....	45
4.3	Paikkoja – veteen piirrettyjä, rajoja ja nimiä	50
4.4	Meri ja rannikko – muuttuva arki ja elinkeinot	53
4.1	Arjen käytäntöjä ja sosiaalisia yhteyksiä	56
4.2	Entisiä ja nykyisiä kohtaamisen paikkoja ja risteämisiä.....	58
4.3	Polkuja ja reittejä	60
4.4	Havaintoja – maisema, muisti ja paikka	61
5	Lopuksi – johtopäätökset ja tulokset.....	65
5.1	Moniäänisyys ja dialogi.....	67
5.2	Näkökulman soveltaminen ja paluu kentälle	68

”Sil ol aikanen kevä”¹

¹ Matti Boberg, elokuussa 2018, haastattelun yhteydessä.

1 Johdanto



LN

Trollshovdan kalliolta avautuva näkymä Trollshovdavikenille. Kuvausvuosi ja kuvaaja tuntematon.

Mitä tämä on? Mikä tämä on? Mistä tämä on jäljellä? Nämä olivat ensimmäiset kysymykseni saapuessani ensimmäistä kertaa heinäkuussa 2015 paikkaan, jonka tiekyltti kertoi olevan *Trollshovda*. Ensihuomioni keskittyivät luontoon. Tyveneen merenpoukamaan, kallioimarteen laikuttamiin korkeisiin kallioseinämiin, kirkkaaseen puroon, kilpikaarnaisiin puihin, jotka kaartuivat hiekkatien ja poukaman ylle. Tien varrella seisoivat huonokuntoiset hiiliuunit ja pylväskataja vartioi yhtä hiiliuunia huolitellun nurmikentän keskellä. Niityllä pilkottavat rakennusten kivijalat ja valkoiset syreenit kertoivat elämisestä ja asumisesta. Helteinen kesäpäivä oli pysähtynyt ja hiljainen pienen poukaman äärellä.

Kysymykset johtivat minua tutkimaan tarkemmin kylän historiaa siellä toimineen Trollshovdan ruukin (1845-1915) kautta ja laatimaan kulttuuriperinnön tutkimuksen oppiaineeseen tutkielman *Trollshovdan ruukki – eletty ja koettu paikka* (2017).

Tutkielmassa keskityin haastattelemaan paikallisia ihmisiä ruukin historiaan liittyen ja rajasin näkökulmani vain ruukkiin liittyviin ja tästä historiallisesta maaperästä nouseviin kysymyksiin ja vastauksiin. Ihmisiä tutkielmaan haastatellessani esiin nousi heidän elämänsä yksityiskohtia, ympäristössä ja maisemassa tapahtuneita muutoksia ja heidän huomioitaan nykyhetkestä. Tutkielman valmistuttua aloin pohtia, mitä tämä paikka ja maisema on muuta, paitsi ruukkiin liittyviä muistoja.

Olin tullut paikkaan ulkopuolelta ja mietin toisen ihmisen tavoittamisen mahdollisuutta, dialogia ja vuorovaikutusta. Mietin, millä tavoin voin kohdata tämän ympäröivän maiseman, johon minulla ei ole pitkäaikaisia siteitä eikä juuria. Kirjallisia lähteitä ja omia havaintoja hyväksi käyttäen pystyin sanoittamaan maisemaa, puhumaan siitä ja lähestymään sitä jokamiehen oikeuksin. Mutta tarvitsin ihmisiä ymmärtääkseni maisemassa näkyviä jälkiä ja ymmärtääkseni, miksi he puhuvat ja muistavat alueen maisemaa ja paikkoja, siten kuin he tekevät.

He kaikki puhuivat ja muistivat eri tavoin ja nämä, monet äänet, tuntuivat rakentavan kerroksellisia ja maisemassa toisiinsa virtaavia paikkoja. Enemmän kuin staattinen tai pysähtynyt maisema, enemmän kuin pysähtyneet paikat, ympärillä näyttäytyi elävä ja erilaisia tulkintoja ja merkityksiä saava maisema. Näkymättömät paikat tulivat näkyviksi ihmisten kautta.

Ymmärsin ja oivalsin näissä kenttätöiden hetkissä ja huomioissa liikkuvani maiseman moniäänisyyden äärellä, mutta yksin ihmisten tai haastatteluaineiston kautta en voinut lähteä tutkimaan moniäänisyyttä. Nostan tutkimuksessa esiin maiseman tutkimisesta ja moniäänisyydestä käytyä tieteellistä keskustelua ja teoriaa. Kentällä tarkoitan ihmisiä, alueen ympäristöä ja matkaani kentän sisällä: kohtaamieni ihmisten ja maiseman kanssa käymääni vuoropuhelua ja sosiaalista kanssakäymistä.



ET

Trollshovdantie huhtikuussa 2020. Paikallistiedon mukaan tiekyltti on väärässä paikassa. Tulosuunnasta katsottuna Trollshovdan kyltin pitäisi sijaita noin kaksisataa metriä aikaisemmin ja siinä on Trollshovdan ja Degergårdin kylien raja.

1.1 Tutkimuskysymys, avainsanat ja tutkijan valinnat

Tutkin opinnäytteessäni maiseman moniäänisyyttä: mitä se on. Tutkimukseni avainsanoja ovat *maisema, muisti, paikka ja dialogi*. Tutkimus on humanistista maisemantutkimusta, jonka lähestymistapa pohjaa hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. Etnografisella tutkimusotteella lähestyn aineistoa kokonaisvaltaisesti ja haastattelut ovat tärkeä osa aineistoa. Nostan esiin myös tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat, tieteellisen keskustelun ja tärkeät käsitteet, sekä omat havaintoni ja löydökseni kentältä.

Laaja-alaisuutta perustelen sillä, että maisemaa on tutkittu moniäänisyydestä ja valitsemastani teoreettisesta lähtökohdasta, Mihail Bahtinin luomasta moniäänisyyden käsitteestä käsin, melko vähän. Tarvitsen maiseman moniäänisyyttä tutkivaan tutkimukseeni ja sen avautumiseen sekä teorian ja käsitteiden pohdintaa että kentällä muodostuvan aineiston.

Maiseman moniäänisyyden tutkiminen juuri tässä ajassa on mielestäni ajankohtaista, perusteltua ja tärkeää. Kun ymmärrämme maisemaa moniäänisenä, voimme ymmärtää ihmisten tekemiä ja tekemättömiä valintoja, maisemaan kiinnittyneitä, usein monin eri tavoin

latautunutta politiikkaa. Maiseman käsittäminen moniäänisenä ohjaa katsomaan ja havaitsemaan maisemaa enemmän vertikaalisesti kuin horisontaalisesti ja kuitenkin siten, että nämä eivät ole toisilleen vastakkaisia katsomisen ja havaitsemisen tapoja, vaan enemmän sekä – että. Maiseman moniäänisyyden tutkiminen on yritys ymmärtää ihmistä ja maisemassa tapahtuvia ja liikkeellä olevia muutoksia. Pieniä, paikallisia ja tuskin havaittavia ja toisaalta isoja, yhteiskuntia ja globaaleja yhteyksiä liikuttavia elementtejä. Maiseman käsittäminen moniäänisenä on eri tavoin samasta teemasta laulavien äänien tunnistamista ja ymmärtämistä. Moniäänisyys paljastaa elämän moninaisuuden ja inhimillisten kokemusten monimutkaisuuden.²

Tutkijan roolissa olen osa kentällä rakentuvaa vuoropuhelua, liikun kentän eri maailmoissa ja teen havaintoja. Olen halunnut pohjustaa kenttätöitä ja peilata tutkimuksen rehellisyyttä ja läpinäkyvyyttä perehtymällä tutkimustyön etiikkaan siten kuin siitä keskustelua käyvät filosofi Juha Varto ja historiantutkija Jorma Kalela ja etnografiseen kenttätöihin erityisesti siten, kuin siitä keskustelua käyvät tutkimusartikkelissaan ”Maailmojen rajoilla – muuttuvaa hantikulttuuria kohtaamassa” folkloristiikan professori Anna-Leena Siikala ja Oleg Uljasev. Palaan Kalelaan sekä Siikalaan ja Uljaseviin myöhemmin tutkimuksen osassa, jossa esittelen tarkemmin kenttää ja aineiston tulkintaan liittyviä kysymyksiä.

Tein Trollshovdassa ja sen lähikylissä Degergårdissa ja Kuivastossa haastatteluja, valokuvasin paikkoja ja ihmisiä. Haastatteluihin osallistuneista kolme oli minulle entuudestaan tuntematonta ja viiteen henkilöön minulle oli muodostunut kytkös aikaisempien alueella viettämieni vaiheiden myötä. Työssä käyttämäni valokuvat ovat osin itse ottamiani ja olen saanut käyttööni haastateltavien hallussa olevia kotialbumien valokuvia. Kuvien haltijatiedot olen merkannut kuvien alalaitaan etu- ja sukunimen ensimmäisillä kirjaimilla. Kuvien haltijatiedot löytyvät lähdeluettelosta. Käyttämäni kartta-aineisto pohjaa Maanmittauslaitoksen paikkatietoikkunan aineistoon. Osan haastatteluista toteutin ruotsin kielellä ja osan suomen kielellä. Tähän palaan tarkemmin tutkimuksen menetelmiä kuvaavassa luvussa.

Minulla oli kamera mukana kaikissa haastattelutilanteissa ja sovelsin kuvausta sellaisiin tilanteisiin, joissa se soveltui haastattelun kontekstiin luontevana osana. Tarkoitukseni oli tavoittaa sellaisia hetkiä tai kokonaisuuden osia, jotka juuri tuossa haastattelun tai kentällä liikkumisen hetkessä tuntuivat oleellisilta, eräänlaisilta ymmärryksen välähdyksiltä. Joihinkin

² Bahtin 1991, 71. Käydessään keskustelua Dostojevskin romaanien polyfonisuudesta ja dialogista, Mihail Bahtin nostaa esiin Leonid Grossmanin huomion siitä, mitä moniäänisyys on.

kohteisiin minun oli tarkoitus palata vielä myöhemmin kameran kanssa, mutta johon ei enää tullut mahdollisuutta tämän tutkimusprosessin aikana. Valokuva-aineisto kuvateksteineen kulkee läpi työn tarkoituksena kiinnittää kenttä kuvallisina havaintoina osaksi kokonaisvaltaista työn prosessia ja kentän hermeneuttista lukutapaa.

Käytän tutkimuksessa sitä nimistöä, jota käytetään kirjallisissa lähteissä ja Maanmittauslaitoksen paikkatietoikkunassa. Merkille pantavaa tässä valinnassa on suomen- ja ruotsinkielisten paikannimien rinnakkainen käyttö tai pelkästään suomen- ja ruotsinkielisten paikannimien käyttö. Kun siis esimerkiksi kartta-aineistossa lukee Degergårdsträsket tai Trollshovdaviken, en käännä näitä tutkimuksessa Degergårdjärveksi tai Trollshovdanlahdeksi. Kuivastosta käytän haastatteluissa käytettyä kahta muotoa eli Kuivasto ja Kvigos, koska ne tulevat esiin puheessa ja myös kartta-aineistossa. Havaitsin suomenkielisten, 1960- ja 2000-luvuilla alueelle tulleiden ja tutkimuksen haastatteluun osallistuneiden käyttävän näitä vakiintuneita nimiä, eivätkä mahdollisia omia käännösnimiä. Tämä käytäntö ei myöskään tunnu pakotetulta: kuten aineistossa myöhemmin tulee ilmi, paikoista on käytössä useitakin nimiä, jotka eivät riitele keskenään. Ne ovat osa alueen tunnusmerkistöä, myös eräänlaisia jälkiä.

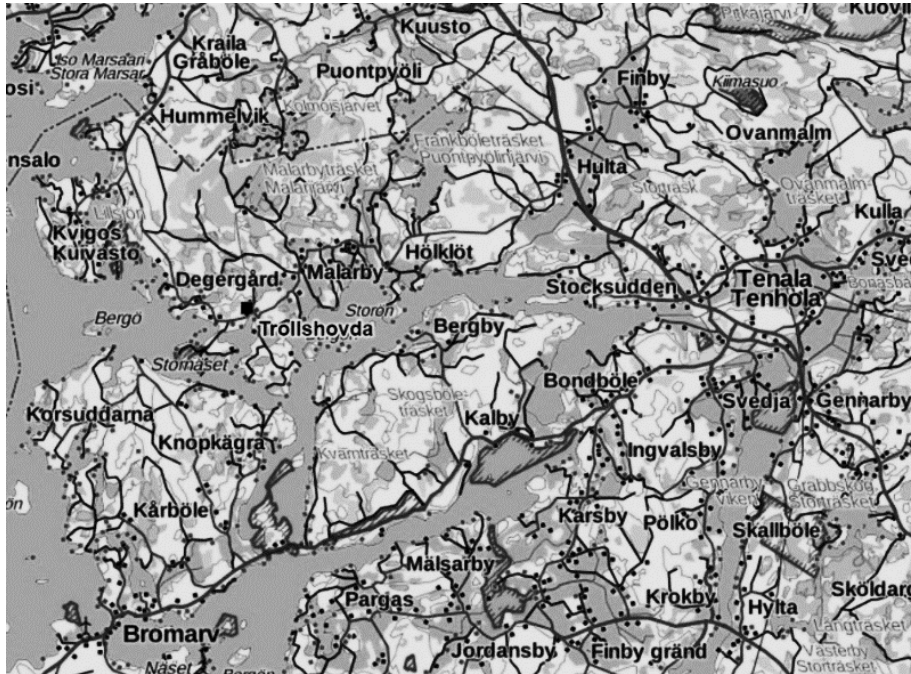
Löysin maisemantutkimukseen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa vain vähän viittauksia moniäänisyyteen. Tutkimuskirjallisuus ja tutkimusartikkelit sekä näistä esille nostamani havainnot ja löydökset muodostuivat tärkeäksi tutkimusalustaksi yhdessä kentältä esiin nousseen aineiston kanssa. Pyrkimyksenäni on käydä tutkimuksen sisällä kentän ja teorian välistä vuoropuhelua. Näkökulmassani moniäänisyyteen liittyvät maiseman ja muistin yhteenkietoutumat, paikkojen virtaava ja avoin luonne sekä vastavuoroinen dialogi, joka ei lähtökohtaisesti tavoittele yhteensulautumista vaan erilaisten äänten samanaikaista rinnakkain oloa ja hyväksymistä.

Avauksia maiseman moniäänisyyteen ja dialogisuuteen venäläisen kirjallisuudentutkija ja kielitieteilijä Mihail Bahtinin (1895-1975) luoman *moniäänisyyden*, polyfonian, ja *dialogin* määritelmien kautta ovat tehneet maantieteilijät professori Mireya Folch-Serra (Kanada) sekä Julian Holloway (Englanti) ja James Kneale (Englanti). Opinnäytteessäni nämä keskustelun avaukset ovat tärkeässä roolissa.

Paikkaa tarkastelen erityisesti siitä näkökulmasta käsin, kuin mitä sitä on teoretisoinut ja käsitteellistänyt englantilainen maantieteilijä Doreen Massey (1944-2016). Massey'n paikka on huokoinen verkosto, ei-lokalistinen, menettämättä silti erityisyyttä.

Maiseman ja muistin yhteydestä arjen käytäntöihin tekevät mielenkiintoisia avauksia Divya P. Tolia-Kelly (Englanti), maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrynen ja filosofi Dylan Trigg (Englanti).

1.2 Toisiinsa virtaavat kylät



Pohjakartta © Maanmittauslaitos 04/2020

Trollshovdan, Degergårdin ja Kuivaston (Kvigos) sijoittuminen suhteessa Tenholan kirkonkylään. Suurmaisema on rikkonaista sisäsaariston poukamaa, merenlahtia ja suntteja. Maisemaan liittyvät myös lukuisat pienemmät ja isommat järvet. Maisema on Toisen Salpausselän läntistä harjualueutta, joka työntyy lopulta mereen.

”...se pieni Trollshovda on vain ruukin alue, sitten vähän peltoja idässä ja vähän metsää lännessä ja sitten kaksi niemimaata Trollshovdan lahden molemmin puolin...”³

Näin kuvailee Raaseporissa, Tenholan kirkonkylästä länteen sijaitsevaa kotikyläänsä Trollshovdaa Börje Gröning, josta muodostui yksi tutkimuksen haastatteluihin osallistuneista ihmisistä ja tiedonantajista. Tutkimukseni kenttä laajeni Trollshovdasta sen viereiseen Degergårdiin kylään ja hieman kauempana sijaitsevaan Kuivaston kylään jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Trollshovdan ja Degergårdin kylien voidaan sanoa luonnonympäristöltään

³ Börje Gröning, haastattelu 2018.

sulautuvan toisiinsa, mutta paikalliset ihmiset kyllä tunnistavat missä kylässä ja missä talossa he asuvat ja elävät. Trollshovdasta löytyy varhaisin maininta vuodelta 1344, joka liittyy ilmeisesti Kemiönsaaren kirkkoherran tonttilahjoitukseen Turun tuomiokirkolle.⁴

Uusimaa oli osa Turun hiippakuntaa, joka kytkeytyy Ruotsin arkkihiippakunnan perustamiseen vuonna 1164 ja näin muodostuneeseen seitsemään hiippakuntaan, joista Suomen ja myöhemmin Turun hiippakunta tarkoitti koko Suomen aluetta. Länsi-Uudenmaan kirkkopitäjistä Tenhola mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1329.⁵

Degergårdista varhaisin maininta on vuodelta 1511. Kylä oli aikaisemmalta nimeltään Pohjois-Degergård (Norr Degergård) erotuksena eteläisestä Degergårdista (Söder Degergård), joka 1600-luvun lopulla liitettiin nykyiseen Prästkullaan.⁶ Tutkimusalueen kylistä Kuivasto sijaitsee Trollshovdasta ja Degergårdista noin viisi kilometriä luoteeseen kohti Salon ja Perniön rajaa. Kuivastosta varhaisin maininta on vuodelta 1549.⁷ Kirjallisissa lähteissä Kuivastosta mainitaan kylän pohjoispuolella sijaitsevat Lindön kartanon entiset torpat.⁸ Lindön kartano sijaitsee Bromarvissa, noin kuusi kilometriä Tenholan kirkokylästä lännen suuntaan.

Arkeologi Erik Haggrén kertoo Keski-Ruotsissa olleen 1100-1300 -luvuilla painetta muuttaa laajemmille ja väljemmille alueille, mistä syystä ruotsalaista asutusta alkoi syntyä Uudenmaan rannikkokyltiin. Uusimpien tutkimusten valossa mm. Tenholassa olisi ollut ennen ruotsalaisten tuloa suomalaista asutusta, mistä kertoo suomalainen paikannimistö, jota on tallentunut 1600- ja 1700-luvuilla tehtyihin maanmittausasiakirjoihin. Haggrénin mukaan ruotsalaiset uudisasukkaat asettuivat ensin asumattomille seuduille, eikä kyse olisi ollut väkivaltaisesta asettumisesta kuten tanskalaisten hirmutyöt, jotka ulottuivat Suomeen 1500-luvulla.⁹ Arkeologi Ulrika Rosendahl kutsuu keskiajalla Suomessa syntyynyttä yhteiskuntaa monikulttuuriseksi. Keskiajalla kukaan ei elänyt tietämättömänä ympäristöstään, vaan ihmisillä oli kontakteja ulkomaailmaan ja heillä oli mahdollisesti laaja kielitaito.¹⁰ Tulemalla suoraan nykyhetkeen tutkimusalueeni kylistä ainakin Degergårdissa, ja ihmisten kohtaamispaikaksi muodostuneella Trollshovdan koulun kesätorilla, puhutaan tänä päivänä

⁴ Gustafsson 2008, 139. Ks. myös Taivainen 2008, 68.

⁵ Haggrén 2008, 41-42.

⁶ Gustafsson 2008, 28. Ks. myös Taivainen 2008, 66 & Kulttuuriympäristön palveluikkuna https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000013010

⁷ Gustafsson 2008, 78. Ks. myös Taivainen 2008, 75.

⁸ Härö 1993, 462.

⁹ Haggrén 2008, 39.

¹⁰ Rosendahl 2008, 69.

ruotsin ja suomen lisäksi portugalia ja vakiintuneiden kesäasukkaiden myötä myös ainakin saksaa, ranskaa ja italiaa.

Vuoden 2019 tilastotietojen mukaan Tenholan alueella asuu yhteensä 2058 asukasta, joista ruotsinkielisiä on 1722, suomenkielisiä on 311 ja muun kielisiä 25.¹¹

Yhteinen kiinnostuksen aihe vaikuttaa liittyvän Trollshovda nimeen, jonka muodosta ja vaiheista esiintyy kahta tulkintaa. Toinen liittyy tanskalaiseen miehen nimeen Truls, josta olisi johdettu kylän nimi ja toinen kalliomuodostelmaan, joka muistuttaa trollia tai kalliota, jonka sisällä trolli asuu.¹² Trollshovdan varhaisempia nimiä ovat Trvlzhuvt ja Trolhufhudz.¹³ Puheessa esiin ei vaikuta tulevan vakiintunutta mielipidettä suuntaan tai toiseen, vaan asia lepää hyvien arvailujen varassa.

Alueen maiseman muotoihin ja piirteisiin vaikuttaa Toinen Salpausselkä, joka on luonut alueelle tyypillisiä syviä, rannikon sisäosiin työntyviä merenlahtia- ja poukamia.¹⁴ Mosaiikkimainen viljelysmaisema metsä- ja kalliosaarekkeineen seuraa rannikkoa ja asutusta.

Vesiteiden läheisyys, metsä- ja vesivarannot olivat pääsyitä siihen, että John von Julin haki vuonna 1840 privilegia ruukin perustamiseen Trollshovdaan. Viimein vuonna 1845 valmistunut ruukki ei ollut koskaan kovin tuottoisa ja toiminta ajettiin alas vuonna 1915. Ruukki jätti jälkensä alueelle silloisella mittapuulla tarkasteltuna merkittävänä alueellisena työllistäjänä ihmisten saapuessa työnhakuun lähialueelta Tenholasta, Bromarvista, Lohjalta, Sammatista, Kiskosta, Koskelta ja Perniöstä. Ruukissa työskennelleiden ihmisten jälkipolvea käy edelleen kesäisin Trollshovdan kesätorilla vaihtamassa kuulumisia ja katsomassa ruukin paikkaa. Ruukki työllisti aikoinaan noin 150 henkilöä, jotka asutettiin lähialueelle rakennettuihin ns. työläiskasarmeihin ja pieniin torppiin¹⁵. Trollshovdan ruukki on nykyään historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös ja toiminnan jälkiä on yhä havaittavissa maastossa ja Trollshovdantien varrella, jossa viisi hiiliuunia on vielä pystyssä. Yksi uuneista on kunnostettu yksityisen maanomistajan toimesta 1980-luvulla kappeliksi, jossa vietetään kerran kesässä yleensä musiikkipitoinen hartaustilaisuus kahvitarjoiluineen. Väkeä saapuu paitsi lähikylistä, myös kauempaa.

¹¹ Tilastokeskus, Väestötalastopalvelu. Sähköpostitse tiedusteltu ja saatu tieto.

¹² Gustafsson 2008, 138.

¹³ Gustafsson 2008, 138.

¹⁴ Kuusisto, Rinkinen & Vauhkonen 2016, 13.

¹⁵ Lundqvist 2000, 60 ja 64.

Kylät virtaavat toisiinsa, eivät kuitenkaan toisiinsa paikkoina sulautuen, vaan alueella asuvien ihmisten arjen ja vapaa-ajan kanssakäymisten kautta. Ihmiset kokoontuvat ylirajaisesti metsästysporukassa, kesätorilla, kalastusreissuilla ja sadonkorjuujuhlan ääreen. Ihmisten välinen kanssakäyminen luo avoimia sosiaalisen kohtaamisen mahdollisuuksia ja paikkoja.

Lintuperspektiivistä katsoen kylät ja paikat ovat pisteitä kartalla. Kun paikkoja lähestyy, näkyvät ensin erilaiset jäljet, fyysiset elementit, suuret ja pienet. Kysymykset avaavat muistin kerrostumia ja tuovat esiin maisemaan ja paikkoihin sisältyviä erilaisia kertomuksia, arjen käytäntöjä. Sama paikka pitää sisällään erilaisia muistoja, erilaisia tulkintoja. Tässä olen jo erään tutkimuksen havainnon äärellä: miten maisema on samanaikaisesti monta muistin ja kertomuksen paikkaa ja miten muisti ja maisema limittyvät toisiinsa.

2 Moniääninen maisema – teoria ja keskeiset käsitteet



LN

Viljankorjuuta vuonna 1930 Degergårdissa. Kuvassa vasemmalta Elvi Nyberg, Hjärdis Söderlund, Gustaf Holmström ja Sven Nyberg. Heinäkuussa 2018 kuljemme läheistä peltotietä pitkin alas rantaan Lars Nybergin kanssa ja nousemme soutuveneeseen. Lehmät eivät laidunna ja rantamaisema on osittain kasvanut umpeen. Suurmaisema on pysynyt samana ja pelto on edelleen saman suvun viljelyksessä. Maiseman moniäänisyys kytkeytyy muistin esitysten kautta menneisyydessä eläneisiin ihmisiin, heidän elämiin, todellisiin koettuihin hetkiin. Moniäänisyys on paitsi nykyhetkessä elävien ihmisten varassa olevaa tietoa nykyhetkestä, se tavoittaa myös menneiden sukupolvien jättämiä erilaisia elämän jälkiä ja kerroksia, johtolankoja nykyhetken ymmärtämiseksi. Moniääninen maisema ei anna yksinkertaisia vastauksia, mutta auttaa ymmärtämään maisemassa tapahtuneita ja tapahtuvia muutoksia, valintoja, joita on tehty ja valintoja, joita tehdään. Moniäänisen maiseman loppu on solmimaton ja avoin, siksi yhä uudelleen propositioita sietävä ja niille avautuva.

Miten päädyin tutkimaan maisemaa nimenomaan moniäänisyyden kautta? Lähestyin tutkimuksen muodostamista ja tutkimusaluetta ihmiset ja heidän asuttamansa paikat ja muistot edellä. Tässä kehyksessä pohdin ihmisen ja paikan, ihmisen ja maiseman välistä suhdetta sekä sitä, miten tätä suhdetta on mahdollista lähestyä, mitä siitä on mahdollista löytää ja miten tämän kokonaisuuden kautta on mahdollista ymmärtää sekä ihmistä että maisemaa jollain tavalla ehkä paremmin tai ainakin avata uusia kysymyksenasetteluja ja suuntaviivoja tarkastella maisemaa ja sen merkityksiä.

Kysymys ei ollut yksinkertainen. Lähestyin ihmisen olemiseen ja elämiseen liittyviä eksistentiaalisia kysymyksiä, mutta jotain tuntui häilyvän ihmisen ja maiseman sekä siitä tehtävän tulkinnan yllä. Haastatteluhetkissä, keskellä koettua ja elettyä paikkaa ja maisemaa kysyin itseltäni yhä uudelleen, miten tavoittaa ja ymmärtää paikan, maiseman ja ihmisen välistä suhdetta, kun se on väistämättä aina erilaista ihmisestä riippuen ja onko tästä edes

muodostettavissa mitään yleisesti tunnistettavaa? Millä tavoin paikat ja maisemat ovat erityisiä ja samanaikaisesti ei-lokalistisia?¹⁶ Entä miten on mahdollista tavoittaa toisen ihmisen ajatus tai näkemys paikasta ja maisemasta? Miten ”minä” asetun tähän väliin, vaikka pyrkimyksenäni onkin tuottaa esiin ja näkyviin mahdollisimman aito ja autenttinen ihmisen oma kokemus ja ymmärrys?

Astuin hetkeksi sisään ihmisten elämään, sen erilaisiin kohtiin ja niihin tapoihin, joilla he elämästään halusivat kertoa haastattelun ja kohtaamisen kehyksessä. Etsin tapaa ymmärtää ihmisen ja maiseman välistä suhdetta, jossa näkyviin piirtyivät erilaiset tulkinnat, uskomukset, tiedot ja tavat. Arkkitehti Juhani Pallasmaan identiteetti ja maisemapohdintojen kautta löysin polyfonian käsitteen ja tätä kautta polku johdatti kohti Mihail Bahtinin dialogin ja polyfonian, moniäänisyyden, määrittelyjä. En kuitenkaan lähde purkamaan käsitteitä kielitieteellisestä näkökulmasta ja suoraan Bahtiniin tukeutuen, vaan tässä tutkimuksessa osallistun keskusteluun maiseman moniäänisyydestä ja dialogista kuten sitä maisemaan liittyen erityisesti ovat käyneet kanadalainen maantieteilijä, professori Mireya Folch-Serra sekä Julian Holloway ja James Kneale.

2.1 Mihail Bahtin, moniääninen maisema ja dialogi

Mihail Bahtin (1895 – 1975) oli venäläinen filosofi, kulttuurin ja kirjallisuuden tutkija ja kielitieteilijä, mutta hänen ajattelunsa ja filosofiansa perintö ulottuu myös psykologiaan ja politiikan teorioihin, sosiologiaan, kulttuuriteoriaan, antropologiaan, feministiseen tutkimukseen, semiotiikkaan ja kehityksen tutkimukseen.¹⁷ Hänen ehkä tunnetuimpiin teoksiinsa kuuluvat 1980-luvulla englannin kielelle käännetyt ”Problems of Dostoevsky’s Poetics” ja ”Rabelais and His World”. Bahtinia on kuvailtu murroskauden ihmiseksi keskellä Neuvosto-Venäjän mullistuksia: lokakuun vallankumousta ja sen jälkeistä nälänhätää, lähtöä Pietarista vallankumouksen jälkeisinä vuosina ja karkotusta Leningradista vuonna 1929. Erkki Peuranen kuvaa ihmisen joutuvan murroskauteen irralleen totutusta elämästä ja elämänmenosta, jossa toivo vanhan tiedon uudelleen järjestämiseksi elää ja asiat nähdään samanaikaisina, eri tavoin mahdollisina. Bahtinia pidettiin valtion luokkaviihollisena eikä hänellä näyttänyt olevan sijaa Neuvostoliiton akateemisessa elämässä. Hänen ajatuksensa levittäytyivät laajempaan tietoisuuteen vasta 1960-luvulla, jolloin ”Dostojevskin poetiikan

¹⁶ Massey 2008, 15.

¹⁷ Lähteenmäki 2001, 15. Ks. myös Hakkarainen 2015, 49.

ongelmia” ilmestyi uudistettuna laitoksena. Bahtin lähti muodostamaan moniäänisyyden ja dialogismin ideaa, ilmeisesti vastakohtana vallinneelle yhteiskuntajärjestykselle. Dostojevskia tutkiessaan hän löysi polyfonian, uudenlaisen ihmisenä olemisen mallin, joka yhdessä karnevaalisuuden ja inhimillisen kanssakäymisen, tiedon, ymmärtämisen ja totuuden dialogisuuden kanssa, muodostavat Bahtinin ajattelun kivijalan.¹⁸

Bahtinin ja erityisesti hänen luomansa käsitteiden dialogisuus ja moniäänisyys kautta, voidaan maisemaa tarkastella jatkuvien erilaisten ja moninaisten äänten sopusoinnun kautta, joiden ei ole tarkoituskaan sulautua yhdeksi, vaan juuri erilaisuudessaan tuottaa toisen kohtaamisen mahdollisuuksia tavoilla, jotka kaikki ovat erilaisuudessaan samanarvoisesti erilaisia.

Folch-Serra tarttuu Mihail Bahtinin tulkintoihin maisemasta ja tuo hyvin mielenkiintoisella tavalla esiin näkökulmia ja polkuja ymmärtää ja tulkita maiseman moninaisuutta erityisesti Bahtinin dialogisuuden ja moniäänisyyden kautta. Folch-Serra sanoittaa ääneen sen, mitä olen itse etsinyt suhteessa paikkaan ja maisemaan liittyviin kysymyksiin ja Bahtiniin viitaten hän puhuu erilaisuuden ja toiseuden merkityksistä ja siitä, miten maisema on dialoginen.

Folch-Serra laajentaa Bahtinin kielitieteen, kirjallisuudentutkimukseen ja yhteiskuntatieteisiin liittyvien käsitteiden kronotooppi, heteroglossia, dialogismi ja polyfonia ajatuksia kohti maisemantutkimusta ja tekee sen merkityksellisellä, puhuttelevalla tavalla. Hän nostaa esiin Bahtinin karnevalistisen maailmankuvan, jossa muutos ja käänteet, kuolema ja uuden alku ovat läsnä ja miten ihmisyhteisöjen rituaalit ja erilaiset juhlat ovat heijastumia populaarikulttuurista. Tämä bahtinilainen maailmankuva ei näytä hyljeksivän ihmisten kosmologioita, myyttisiä rituaaleja tai kulttuurisia käytänteitä, joka on mielenkiintoinen huomio maisemantutkimuksen kontekstissa.

Folch-Serra kiinnittää toiseuden ja dialogin käsitteet myös maisemaan: miten maisema on hetken ja paikan dialogia, jonka lopputulema ei ole luonteeltaan neutraalia vaihdantaa. Maisemasta tulee näin Folch-Serran mukaan paitsi maantieteellisesti näkyvä, myös narratiivisesti ajassa näkyvä dialogin kautta.¹⁹ Hän puhuu ihmisten välisen, tilan ja ajan ylittävän, keskustelun ja alueiden dialogisen resonanssin etsimisestä ja tutkimisesta.²⁰ Tässä tuntuu lepäävän ja tähän ajatuksen rakenteeseen tuntuu sijoittuvan maiseman moniäänisyyden

¹⁸ Peuranen 1991, 9-12. Erkki Peurasen esipuhe suomenkieliseen laitokseen Dostojevskin poetiikan ongelmia.

¹⁹ Folch-Serra 1990, 255.

²⁰ Folch-Serra 1990, 255.

johtolanka: miten ihmisten puheet ja kertomukset, dialogi, linkittyvät alueiden väliseen yhteyteen, vaikkei kuitenkaan toisiinsa sulautumiseen.

Moniäänisyyden tavoittamisen kehyksessä esiin nousee Bahtinin ajatus itsestä ja toisesta. Julian Holloway ja James Kneale käyvät tästä itsen ja toisen välisestä suhteesta mielenkiintoista keskustelua. He nostavat artikkelissaan esiin tärkeän huomion, kun he puhuvat toisten äänien huomaamisen tarpeesta merkitysten muodostamisessa.²¹ Omassa tutkimuskehyksessäni merkityksellistä ovat ihmisen, maiseman ja arjen vuoropuhelu ja näiden välinen yhteys. Miten nämä kolme ovat jatkuvassa yhteydessä toisiinsa ja ikään kuin virtaavat toistensa läpi pidäkkeettömästi. Dialogi on kaksisuuntaista puheen ja havaintojen virtaa. Se on pysähtymistä ennakoimattoman ja entuudestaan tuntemattoman äärelle. Dialogi tarvitsee toisen silmät, kasvot ja katseen, jota vasten ihminen peilaa itseään. Tämä on oleellinen huomio. Holloway ja Kneale purkavat Bahtinin ajatusta tuoden esiin dialogin olomuodon, jossa minä on olemassa dialogin osapuolena vain toista, itseni peilikuvaa vasten. Minä on toki olemassa yksin, mutta vasta toisen kanssaihminen myötä, dialogi tulee ylipäättään mahdolliseksi. Dialogi on paitsi kuuntelemista ja puhumista, myös saman ajallisen tilan jakamista, hetken vuorovaikutuksellista läsnäoloa. Dialogisuus on avain yhteyksien ja toisten ymmärtämiseen, itsen ja toisen samanaikaisuuteen.²²

Michael Holquist on tutkinut Mihail Bahtinin ideaa olemassaolon dialogisesta luonteesta ja erilaisuuden vastavuoroisuudesta: dialogin ja vastavuoroisuuden jatkuvaa ja eri tasoilla ilmentyvää läsnä olemista. Sanoissa ja kielessä, ihmisten välillä, ekosysteemin eri organismien välillä ja luonnossa tapahtuvien prosessien välillä.²³ Dialogi ei ole vain ihmisten välistä, vaan myös ihmisen ja maiseman välistä. Se ei ole sulautumista yhdeksi, vaan toisistaan erillistä ja vastavuoroista: siksi jatkuvasti muotoutuvaa ja uusia merkityksiä saavaa. Dialogin ”avoimen lopun” luonne ”jättää yhä uusille tulkinnoille ja merkityksille tilaa ja on juuri tästä syystä kiinnostavaa maisemantutkimuksen näkökulmasta. Maisema on avoin dialogi, enemmän sekä/ että kuin joko/tai.

Folch-Serra kiinnittää huomiota Bahtinilaiseen käsitykseen maisemasta, jossa on jatkuvasti käynnissä kehityskulkuja, jotka vaihtoehtoisesti ankkuroivat tai epävakauttavat alueen luonnollista harmoniaa merkitysten välillä käytävän jatkuvan vuorovaikutuksen kautta. Ankkurointi tai epävakaus kertovat maiseman luonteesta jatkuvan uudelleen tuottamisen ja

²¹ Holloway & Kneale 2000, 77.

²² Holloway & Kneale 2000, 74.

²³ Holquist 1990, 41.

jatkuvan uudelleen määrittämisen kohteena. Vuorovaikutteiset merkitykset muodostuvat puheessa ja keskustelussa. Dialoginen maisema ei ole luonteeltaan neutraalia vastavuoroisuutta tai vaihdantaa, vaan se ilmaisee dialogin historiallista hetkeä ja sijaintia ajan ja tilan ulottuvuudessa. Folch-Serran mukaan maisema ei ole vain tilassa maantieteellisesti näkyvää, vaan myös narratiivisesti näkyvää ja puhuttua. Dialogi kytkee maisemaan inhimillisen kokemuksen, muistin ja eletyn elämän, arjen kokemuksen merkityksen. Maisema ei ole neutraali tila.²⁴

2.1 Katsaus maiseman tutkimiseen – käsitteiden yhteys tutkimukseen



ET

Lars Nyberg, Degergård, Trollshovdantie. Heinäkuu 2018. Eletty paikka ja tila eivät ole säiliö, jota voidaan tarkastella objektiivisesti, vaan ne ovat ilmauksia elämisestä, maailmassa olemisesta.²⁵ Heinäkuussa 2018 haastattelun osana: kierrämme kukkulalla seisovan Degergårdin vanhan päärakennuksen, saavumme rantaan, soudamme tiiraamaan pinnanalaisia hylkyjä ja palaamme takaisin pihamaalle.

Koen tärkeäksi avata tutkimuksessa käytettäviä käsitteitä ja maiseman tutkimisen perusteita, koska teoria ja käsitteet ovat tutkimuksessani aineiston osia, joita vasten analysoin haastatteluissa esiin nousseita teemoja. Vuoropuhelu virtaa vastavuoroisesti myös toisinpäin ja reflektoin teoriaa ja käsitteitä avainsanojen avulla ja haastatteluja vasten.

²⁴ Folch-Serra 1990, 258.

²⁵ Trigg 2012, 4.

Maisema, muisti, paikka ja dialogi ovat keskeisiä käsite-elementtejä tutkimuskysymykseni kannalta ja näistä käytävä, yhäti muotoutuva keskustelu maisemantutkimuksen sisällä on hedelmällistä, rikasta ja oleellista tutkimukseni ja aineiston kokonaisuutta ajatellen. Johdan käsitteistä ja teoriakeskustelusta kytkentöjä kohti aineiston lukemista, analyysiä ja johtopäätöksiä: miksi maiseman moniäänisyyden kontekstissa on tärkeä pohtia muistin ja maiseman yhteenkietoutumista, paikan olemusta, arjen käytäntöjen ja maiseman suhdetta ja dialogia.

Maisemaa on tutkittu maantieteilijöiden piirissä monista näkökulmista ja teoriakulmista käsin. Maisema- ja kulttuurimaantieteen dosentti Petri Raivo toteaa, että maisemat eivät kuitenkaan ole koskaan olleet yksin maantieteen yksinoikeus, vaan monet muutkin tieteenalat ovat omin painoituksin niitä tutkineet.²⁶ Esimerkiksi Karina Lukin folkloristiikan alaa liittyvässä väitöstutkimuksessaan (2011) muistuttaa maisemaan liittyvän tutkimuksen alkulähtökohdista. Maisema on kuitenkin liittynyt erityisesti maantieteen alaan ja tarkoittanut alun perin näköalaa tai näkymää. Tässä yhteydessä on tutkittu erityisesti ihmistoiminnan vaikutuksia maisemaan ja maiseman ekologiaa.²⁷ Vasta myöhemmin, 1980-luvulla, tapahtui paradigman muutos ja maisemaan kohdistui kulttuurimaantieteen suunnasta uudenlaisia metodologioita. Maisema ymmärrettiin ei vain ekologisena systeeminä, johon ihminen suuntaa erilaisia toimenpiteitä, vaan myös erilaisia tulkintoja ja merkityksiä saavana, yhteisöllisenä tilana, jossa erilaiset kohtaamiset ja näkökulmat vuorottelevat ja kiinnittyvät.

Maisemantutkimuksen perintö on vahvasti kiinni maantieteessä ja ympäristön tutkimuksessa. Kuten Petri Raivo toteaa, maisemalla on monet kasvot, jotka voivat ilmetä alueina, näkyminä tai tapoina nähdä ja jäsentää kulttuurisia ympäristöjä. Raivo jatkaa todeten, että useimmiten maisema on näitä kaikkia yhtä aikaa.²⁸ Näin sanoessaan Raivo tulee kiteyttäneeksi maisemaan liittyviä tutkimustraditioita ja maisemaan liittyviä monia suuntia, mistä sitä voidaan tutkia. Hän toteaa, etteivät maisemat ole koskaan olleet maantieteen yksinoikeus, vaan että niitä ovat tutkineet monet muutkin tieteenalat ja että nykyaikaiselle maisemantutkimukselle tyypillistä on monitieteellisyys.²⁹ Raivo muistuttaa, ettei neutraalia, objektiivista maisemaa ole olemassa.³⁰ Maisema on haastava ja innoittava tutkimuskohde juuri näistä syistä.

²⁶ Raivo 1996, 5.

²⁷ Lukin 2011, 90.

²⁸ Raivo 1997, 207.

²⁹ Raivo 1996, 5.

³⁰ Raivo 1997, 198-209.

Saksalaista Landschaft-maantiedettä pidetään maiseman systemaattisen kuvauksen ja tutkimuksen alkuna.³¹ Suomessa J.G. Granön (1882 – 1956) maisemamaantieteellinen kädenjälki ja tutkimustyö maantieteen ja maisemantutkimuksen pioneerina on yhä näkyvissä käsitteiden muodossa kuten lähiö (lähiympäristö) ja maisema (kaukoympäristö). Granön omin sanoin: ”*Lähiö on likeinen, intiimi maailmamme, jossa aina olemme ja jossa tavoitamme maantieteellisen objektimme kaikilla ympäristöaistimillamme. Tätä elämämme ja toimintamme näyttämöä ympäröi enemmän tai vähemmän ilman sineäminä kulisseinä, pelkkänä näkymänä, kaukoympäristö eli maisema. Siellä, etäisyydessä, näemme muotoja, valoa, varjoja, värejä, mutta – kuvaavaa kylläkin – siellä me emme kuule, tunne emmekä haista, sillä olemme erottamattomasti täällä, lähiössä.*”³²

Valokuvaaja Taneli Eskola kuvaa Granön vaikutusta suomalaiselle maiseman tutkimukselle sanoen Granön olleen aikaansa edellä oleva pioneeri rinnastamalla valokuvia, karttoja ja tekstejä ja kokonaisvaltaisella suhtautumisellaan maisemaan. Eskola sanoo Granön tavan kuvata maisemia ja ihmisiä olevan edelleen sekä ymmärrettäviä, ilmaisuvoimaisia että ajankohtaisia.³³ Eskola nostaa esiin erityisesti Granön pyrkimyksen välttää nurkkakuntaisuuksia ja hän sanoo maiseman olleen Granölle ei ainoastaan syvästi koettu, oma ja yksityinen rakas synnyinseutu vaan laajemmin käsitettynä ihmisen aisti- ja elinympäristö.³⁴

Tätä vasten on mielenkiintoista huomioida maisemantutkimuksessa tapahtunut paradigman muutos osana maantiedettä 1980-luvulla ja nyt jälleen 2000 -luvulla, jolloin maisema on saamassa uusia näkökulmia. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä alueelliseen tutkimukseen, luokitteluun ja kartoitukseen sitoutunut maiseman tutkimus ikään kuin vapautui tarkastelemaan maisemaa 1980-luvulta kohti nykyhetkeä sisältäen myös kulttuurisia, kielellisiä ja visuaalisia merkityksiä. Vaikkakin jo Granö vaikuttaa tutkineen maisemaa monialaisesti, kun hän puhuu ilmiöryhmien välisistä yhteyksistä ja keskeytymättömistä syiden ja seurausten sarjasta, joka ulottuu pinnanmuodoista ja maaperästä kasveihin ja eliöstöön ja edelleen kohti ihmisen rakentamaa maailmaa asutuksineen, liikenneoloihin, talouselämään, valtionmuodostukseen, henkiseen kulttuuriin ja kansojen historiaan.³⁵

Maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrynen sanoo vuonna 2005 ilmestyneessä, Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentumista tutkivassa teoksessaan, maiseman

³¹ Raivo 1997, 194-195.

³² Granö 1930, 17-18.

³³ Eskola 2002, 133.

³⁴ Eskola 2002, 134.

³⁵ Granö 1947, 26.

kadottaneen erityisasemansa ulkoisen todellisuuden kanssa yhtäpitävänä ympäristön kuvaustapana.³⁶ Häyrynen nostaa tarkastelun kohteeksi suomalaisen maiseman ja sen suhteen kansalliseen identiteettiin ja kansakunnan rakentumisprosessiin. Hänen mukaan kuvastonäkökulman kautta on mahdollista nostaa symbolimaisemien rinnalle paikallista ja arkipäivästä maisemaa. Tällä on merkitystä siinä, että näiden arjen maisemien kautta maisemakuvaston kuluttajat ovat voineet asemoida itsensä osaksi kansallista mielikuvakarttaa.³⁷ Häyrynen pohtii maisemakuvaston nykymerkityksiä ja niiden mahdollisia uusia muotoja ja kehitystä: onko Kolin syrjäyttämässä jokin kaupunkikohde tai onko syntymässä ylipäätään uudenlaisia ympäristön esittämiskäytäntöjä ja miten globaali mediakuvasto vaikuttaa kehitykseen.³⁸

Artikkelissaan vuodelta 2017 Häyrynen puhuu maisemantutkimuksessa käynnissä olevasta käännteestä, paradigmanmuutoksesta. Hän nostaa esiin verkostonäkökulman, joka tarkoittaa maisemien ylipaikallisuutta ja hybridistä luonnetta: fyysisten paikkojen, toimijoiden ja esitysten kytkeytymistä toisiinsa liikkeen ja arjen käytäntöjen kautta. Mielenkiintoinen näkökulma liittyy muistin ja maiseman välisiin yhteyksiin ja paikan saamiin uudenlaisiin näkökulmiin, joissa paikka ei ole staattinen, pysyvä ja yhteenkietoutunut, vaan ennemminkin virtaava ja liikkuva kohtaamispaikka.³⁹

Karina Lukin tuo havainnollisesti esiin maisemantutkimuksen sisällä käytävää keskustelua, jossa näyttäisi olevan keskinäisen vastakkainasettelun elementtejä.⁴⁰ Mutta samalla hän mielestäni oivaltavasti purkaa tätä mahdollista vastakkainasettelua ja tekee sen nostamalla esiin tutkijoita kuten Tim Ingold, Keith Basso, Petri Raivo ja Anna-Leena Siikala. Jo nämä nimet ja heidän edustamansa oppiaineiden kirjat: antropologia, maantiede ja folkloristiikka purkavat mielestäni maisemantutkimuksen sisältöjen vastakkainasettelua.

Maisemantutkimukseen liittyy eräänlainen opillinen yllirajaisuus, vaikkakin kukin oppiaine pitää sisällään omia metodologisia lähtökohtia ja teorioita. Humanistisen maisemantutkimuksen sisällä aihetta voidaan lähestyä hyvin monesta eri tulokulmasta käsin, enkä näe syytä asettaa näkökulmia ja metodologisia menetelmiä vastakkain. Nämä ovat osa maisemaan ja sen tutkimukseen liittyvää keskustelua ja ulostuloja.

³⁶ Häyrynen 2005, 25.

³⁷ Häyrynen 2005, 13.

³⁸ Häyrynen 2005, 188-189.

³⁹ Häyrynen 2017, 237-238.

⁴⁰ Lukin 2011, 90-91.

Teoksen *The Perception of The Environment* (2011) uudistetussa esipuheessa Tim Ingold tuo esiin väittämänsä, että ihmiset ja asiat eivät ole olemassa erillisinä kokonaisuuksina ja ympäristöstään irrallisina, vaan ovat nimenomaan yhteydessä toisiinsa. Hänen mukaan tämä ei kuitenkaan tarkoita jonkinlaista epämääräistä toisiinsa sulautumista, vaan ihmisten ja asioiden välistä yhteyttä näiden omasta ainutkertaisuudesta ja sijainnista käsin.⁴¹ Löydän Ingoldin väittämästä yhteyden myös Mihail Bahtinin dialogismiin ja moniäänisyyteen: ihmiset ja asiat ovat suhteessa ja vuorovaikutuksessa toisiinsa erilaisuudestaan käsin. Ingoldin voidaan sanoa manifestoivan asioiden ja ihmisten välisillä yhteyksillä tällä teoksellaan, joka tutkii, havainnoi ja merkitsee yhteyksiä ympäristön ja ihmisen välillä. Hän nostaa keskusteluun myös naturalistisen ja kulttuurisen maisemäkäsityksen ja purkaa näiden välistä jännitettä todeten, että maisema on menneiden sukupolvien todistusaineisto ja osoitus heidän elämästään ja työstään, joka on jättänyt jälkiä maisemaan.⁴² Tämä lausunto pitää mielestäni jo sisällään pluralistisen, moniarvoisen maiseman käsityksen, joka ei sulje pois maiseman ekologista tai kulttuurista sisältöä. Miten nämä sulkisivat toisensa pois maisemasta, jonka moniäänisyydessä läsnä ovat aina jollain tapaa luonto, ympäristö ja ihminen?

Christopher Tilley puhuu ajasta, muistista ja liikkeestä. Hän puhuu siitä, miten maisema on ikään kuin biografinen elämäkerrallinen kohtaaminen menneisyyden jälkien ja aikaisempien tapahtumien kanssa. Tilleyn mukaan kaikki paikat ja maisemat ovat juurtuneet sekä yhteisöjen että yksilöiden muistiin. Paikkojen ja maiseman menneisyys muotoutuu niiden nykyisyydestä käsin. Hänen mukaan tilaa tai aikaa ei voida irrottaa niistä sosiaalisista yhteyksistä, joissa ne saavat muotonsa ja yhteytensä ja tavat, joilla uusi paikka kohdataan, perustuu aikaisempiin kokemuksiin ja tietoihin ja paikkoja luetaan ja ymmärretään suhteessa toisiin. Luen Tilley'n tarkoittavan, että maiseman ymmärtämiselle merkityksellistä ovat siihen kytkeytyvät muistot ja elämän jäljet, tai *edelliset siirrot*, kuten Tilley oivaltavasti kuvailee ja viittaa shakin pelaamiseen. Muistaminen on hänen mukaan asioiden ja tilallisten kohtaamisten vahvistamisen ja vakiinnuttamisen prosessi ja että muistoille luonteenomaisesti ne eivät koskaan kohdistu samaan paikkaan täysin samanlaisena, vaan ovat aina uusia variaatioita. Tilley puhuu mielenkiintoisesti siitä, miten liikkumisen seurauksena paikka tai paikat voivat kadota, mutta samalla voi muodostua ajallinen yhteys ja eräänlainen tulevaisuushorisontti kohti uusia tulevia paikkoja.⁴³

⁴¹ Ingold 2011, xvi-xvii.

⁴² Ingold 2011, 189.

⁴³ Tilley 1994, 27.

Tämä ei tarkoittane kuitenkaan sitä, että paikat katoaisivat muistista tai muistoista ikuisesti, vaan jäävät olemaan muistettuina paikkoina ja muistin paikkoina. Siis ehkä hetkellisesti ohitettuina paikkoina, mutta ei unohdettuina paikkoina.

Doreen Massey esillen nostama tilan ja ajan vastakohtaisuus ja tämän ajatusmallin välttämätön purkaminen on mielestäni ajankohtainen maiseman moniäänisyyden ja dialogin kannalta. Vastakkainasettelun sijaan hän peräänkuuluttaa vastavuoroisuutta, jossa aika on muutoksen ulottuvuus ja tila on moninaisuuden ulottuvuus, josta puolestaan seuraa, että tila on sosiaalinen ulottuvuus.⁴⁴ Massey mukaan tila muodostuu olemassaolomme samanaikaisuudesta ja keskinäisistä suhteistamme. Hänen mukaan tila on jatkuvan tuottamisen kohteena ja tuotamme sitä käytännössämme ja vuorovaikutussuhteissamme. Tämä tilan moninaisuus esittää Massey mukaan meille haasteen liittyen kysymykseen siitä, kuinka me kaikki ihmiset ja ei-ihmiset aiomme elää yhdessä.⁴⁵

Massey jatkaa paikan pohdinnalla ja kyseenalaistaa asetelman, jossa paikka asetetaan tilan vastakohdaksi. Hänen mukaan tämä vastakkainasettelu on turha samoin kuin on turha asettaa vastakkain paikallinen ja globaali. Kosmologia, jossa paikan ainutkertaisuus syntyy vain sen sisäpuolella sijaitsevien ainutkertaisten ja juurtuneiden käytäntöjen kautta, jättää ulkopuolelle paikkoihin liittyvän moninaisuuden verkoston.⁴⁶

Tämä ei tarkoita paikkojen erityisyyden hylkäämistä, vaan korostaa paikkoja sosiaalisten suhteiden ja verkostojen kohtaamispaikkana, jossa paikan erityisyys muotoutuu näiden suhteiden ja verkostojen risteämisestä.⁴⁷

Tämä tarkoittaa erityisyyden vahvistumista, joka ei nojaa yksin menneeseen vaan joka on jatkuvan tuottamisen ja yhteyksien ja kohtaamisten muotoutumista, josta myös syntyy paikan luonne ja henki. Massey kuvatessa tilaa ”tähän asti kirjoitettujen tarinoidemme samanaikaisuudeksi”⁴⁸, ajattelen tämän kohdistuvan myös paikkaan. Miten paikka kohtaamis- ja risteämispaikkana on jatkuvan uudelleen muotoutumisen ja tuottamisen kohteena ja miten me kirjoitamme ja ymmärrämme paikkaa uudelleen paitsi fyysisenä sijaintina, myös ihmisten välisenä vuorovaikutuspaikkana siihen mennessä elämämme elämän kokemuksiin ja tietoihin.

⁴⁴ Massey 2008, 14.

⁴⁵ Massey 2008, 15.

⁴⁶ Massey 2008, 15.

⁴⁷ Massey 2008, 29.

⁴⁸ Massey 2008, 15.

Löydän näistä Maseyn ja Tilley'n ajatuksista kytköksen suhteessa kenttätyössä tekemiini huomioihin siitä, miten ihmiset ja paikat kytkeytyvät Trollshovdan, Degergårdin ja Kuivaston välisissä kanssakäymisissä toisiinsa. Enää ei välttämättä kokoonnuta yhteisiin perunannostotalkoisiin, hiihtokisoihin tai pokeri- ja tanssipurukoihin, mutta yhteisyyttä, paikkaa ja tilaa tuotetaan ja jaetaan sosiaalisin suhtein kesätorin tapahtumien, yhteisten polkupyöräretkien ja sadonkorjuuillallisen muodoissa. Vanhoja muistin ja muistojen paikkoja saatetaan ohittaa, mutta tulevaisuushorisonttia rakennetaan ja tuotetaan uusin muodoin ja tavoin.

2.2 Maiseman ja muistin yhteenkietoutuminen



ET

Matti Boberg kotitalallaan muistojen paikoilla, elokuussa 2018. Ympärillä levittäytyy tilan metsä, vasemmalla pilkottavat tilaa kiertävä kiviaita ja navetan kivijalka. Korkeaksi kasvaneet lukuisat jalopuut, tammet, saarnet ja Douglas-kuuset on tuotu aikoinaan taimina Bromarvista Lindön kartanon mailta, kun siellä on tehty taksvärkkiä. Puut on istutettu riviin ajatuksella.

Maisema on menneisyyden ja muistojen paikkoja, jotka löytyvät maaston muotoina, muinaisina asuinsijoina, hautapaikkoina tai polkuina, pyhinä paikkoina. Ne löytyvät sekä kirjallisista lähteistä että maastohavaintojen välityksellä. Maisema ei ole kuitenkaan vain menneisyyttä: maisemassa eletään nyt ja sen menneisyyttä tulkitaan nykyhetkestä käsin. Huomioni kiinnittyy sukupolven muutokseen, joka näyttää olevan käynnissä tässä tapauksessa näissä Tenholassa liikkumissani kylissä. Viimeistään nyt on tapahtumassa käänne, jossa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä syntyneiden ihmisten mukana on häviämässä noihin aikoihin liittyvää ja kiinnittävää tietoa. Muutos on ollut käynnissä jo kauan työllistävien elinkeinojen muuttaessa muotoaan ja vakituisten asukkaiden osin jäädessä paikoilleen ja osin vaihtuessa kesämökkiläisiin.

Kysymys liittyy myös siihen, millä tavoin vanhemmat ja uudet sukupolvet kohtaavat ja miten he jakavat tietoa ja ymmärrystä toistensa välillä. Tässä kohdin on mielenkiintoista pohtia Massey'n ajatuksia paikoista kohtaamisen paikkoina ja miten esimerkiksi ihan konkreettisesti Trollshovdan koulu toimii jo tällaisena paikkana: sekä menneeseen liittyvän muistelun ja

nykyhetkeen sitoutuvien uusien kertomusten risteämis- ja kohtaamispaikkana, kun nuorempi sukupolvi kohtaa uudentlaisia haasteita paikallisen ja globaalin maailman maastossa, joka konkretisoituu esimerkiksi viljelymenetelmien valintoihin ja pohdintoihin oman elinkeinon ja uusien elämisen muotojen kannattavuudesta ja mielekkyydestä.

Maiseman ja muistin välistä suhdetta on syytä tarkastella enemmän kahdesta eri syystä. Ensinnäkin siitä syystä, että tutkimuksen haastatteluissa muistot nousivat tärkeäksi aineiston osaksi. Toiseksi haluan tarkastella maiseman ja muistin välistä kytkeytyneisyyttä tutkimalla siitä käytyä tieteellistä keskustelua ja peilata sitä omiin havaintoihini.

Maantieteen ja kulttuuriperinnön tutkimuksen professori Divya P. Tolia-Kelly (University of Sussex) sanoo muistin olevan kriittisen tärkeässä roolissa humanistisen maisemantutkimuksen kontekstissa. Hän puhuu siitä, miten maisema tarjoaa koordinaatit jokapäiväiselle muistityölle eli eräänlaisen alustan, jolle on mahdollista asettaa ja sanoittaa mennyt ja sijoittaa nykyhetkessä tapahtuva paikkaan identifioituminen. Tolia-Kellyn mukaan paikkojen tarinat ja ihmisten tarinat kietoutuvat yhteen ja juurtuvat osaksi maiseman ekologiaa ja luontoa.⁴⁹ Tolia-Kelly käy maisemasta ja muistista keskustelua artikkelissaan, jossa hän tutkii maiseman ja muistin yhteyttä kenttätyössään Englannin järvisuudella, joka tunnetaan Unescon maailmanperintökohteena.⁵⁰ Yhdessä taiteilija Graham Lowen kanssa he halusivat lähestyä toiseltaisesta, vaihtoehtoista näkökulmasta tätä kuuluisaa järvisuudetta, kuin mitä alueesta tehdyt julkiset esitykset toivat esiin. Heidän tarkoituksenaan oli tuottaa esiin ja visualisoida ihmisten ”toisia” kokemuksia järvisuuden maisemasta.

Tolia-Kellyn näkökulma on sidoksissa esitykselliseen, ikonografiseen, maiseman tutkimukseen, mutta käsitykseni mukaan pyrkii luomaan siltaa arkisen koetun maiseman ja esityksellisen maiseman välillä. Maunu Häyrynen puhuu sillanrakennusyhteyksistä esityksellisen maiseman tutkimuksen ja kokemuksen, arjen käytäntöihin ja ruumiillisuuteen keskittyneen maiseman tutkimuksen välillä. Hän puhuu esitykselliseen maiseman tutkimukseen kohdistuneesta moitteesta ja siitä, miten representaatioihin keskittymällä esityksellinen maiseman tutkimus on unohtanut maisemaan liittyvän ruumiillisuuden ja arjen käytäntöinä muodostuvan kokemuksen.⁵¹ Häyrynen tuo myös esiin 2010 -luvulla aloitetun vuoropuhelun esityksellisen ja ei-esityksellisen maisemantutkimuksen välillä ja toteaa

⁴⁹ Tolia-Kelly 2012, 323.

⁵⁰ Tolia-Kelly 2012, 323.

⁵¹ Häyrynen 2020, 56.

tulkintani mukaan olevan tärkeää, että sekä esityksellistä että ei-esityksellistä pystytään lähestymään ja tarkastelemaan toisiinsa suhteessa ja kytköksissä olevina teorioina.⁵²

Tolia-Kellyn ja Lowen päälöytö näyttää liittyvän ensinnäkin huomioon maiseman kerroksellisuudesta tarkoittaen sitä, miten ihminen maisemassa liikkueensa samalla muistaa ja muistelee elämässään tapahtuneita asioita ja maisemia, joiden tapahtumahetkiin kyseinen järwiseutu ei liity, mutta jotka tulevat muistoina esiin järwiseudulla liikuttaessa ja eletessä.⁵³ Toinen löytö liittyy muistojen aistimukselliseen luonteeseen. Siihen miten pelko, ilo, hämmästyminen, suru ja turvallisuuden tunne purkautuivat ja miten maisema ikään kuin kosketti ihmisiä ei vain tunteen tasolla vaan myös henkisellä tasolla ja että yhteys maisemaan on enemmän kuin muisto.⁵⁴ Tolia-Kelly käy artikkelissa keskustelua David Schaman kanssa ja Schama puhuu siitä, miten maisema on ennen kaikkea mielen maisema, jonka näkymät ovat sekä muistojen kerrostumia että kivien kerroksia.⁵⁵

Tolia-Kelly toteaa maiseman ja muistojen välisen yhteyden olevan kompleksinen. Englannin järwiseutu esimerkkinä hän pohtii esityksellisen, kulttuurisesti tuotetun ja poliittisesti ladatun sekä ei-esityksellisen muistin maiseman, välisiä halkeamia ja yrityksiä löytää näiden välisiä yhteyksiä.⁵⁶ Maiseman ja muistojen suhde näyttää olevan sekä että: vaikka tunnistaissimme ja tietäisimme katsovamme ja liikkuvamme tuoteistetussa esityksellisessä kansallismaisemassa, voi siihen samanaikaisesti kytkeytyä henkilökohtaisia muistojen kerroksia, aistimellisuutta ja arjen kokemuksia.

Dylan Trigg puhuu paikan ja muistojen välisestä suhteesta erottaen kolme erilaista muistin tyyppiä: jokapäiväinen muisto, siirtyvä muisto ja traumaattinen muisto.⁵⁷ Nämä käsitteet tuovat syvyyttä maiseman ja muistojen välisen suhteen merkitysten ymmärtämiseen.

Triggin mukaan jokapäiväiset muistot kiinnittyvät tiettyyn paikkaan ikään kuin valloittaen paikan siten, että muistot ja paikat ovat kuitenkin avoimia tulkintojen moninaisuudelle, joita kaikkia ei voida edes avata tai selvittää.⁵⁸

Liikkuessamme paikasta toiseen muodostamme samanaikaisesti muistoja, joista jotkut jäävät elämään tai kummittelemaan mieliimme ja toiset unohtuvat, tippuvat matkalla pois. Muistot

⁵² Häyrynen 2020, 56.

⁵³ Tolia-Kelly 2012, 327.

⁵⁴ Tolia-Kelly 2012, 330.

⁵⁵ Schama 1995, 7.

⁵⁶ Tolia-Kelly 2012, 331.

⁵⁷ Trigg 2012, XXIII.

⁵⁸ Trigg 2012, XXIII.

eivät silti ala tai loppu jostakin erityisestä keskikohdasta tai ”kodista”. Kun liikumme omasta tiiviistä muistetusta menneestä eteenpäin, altistamme itsemme ajallisesti rosoiseen maailmaan, jossa nykyisyys istuu rinnakkain menneisyyden kanssa.⁵⁹ Trigg puhuu paikkojen välillä liikkuvista muistoista, jotka eivät näytä kiinnittyvän tai asettuvan suoranaisesti tiettyihin paikkoihin, vaan ne hakevat paikkaansa eivätkä suostu asettumaan tiettyihin lokeroihin.⁶⁰ Traumaattinen muisto liittyy Triggin mukaan jatkuvuuden ja identiteetin eheyden kokemisen tarpeeseen, traumaattisen muiston ja tapahtumapaikan väliseen jännitteeseen suhteeseen.⁶¹

Maiseman, paikan ja muistojen välisen suhteen tarkastelu on tärkeää maiseman moniäänisyyden kokonaisuudessa. Moniääninen maisema pitää sisällään muistojen eri tasoja ja liikkumapintoja. Muistoihin voi liittyä traumaattisia ja kipeitä asioita, joista vaietaan. Nämä syvät ja erilaiset muistot, niiden tarttumapinnat ja kerrokset, eivät ole visuaalisesti tunnistettavia elementtejä arjen maisemassa, jos niihin ei liity kollektiivisia muistimerkkejä tai monumentteja kuten patsaita tai muistomerkkejä. Tullakseen esiin, ne tarvitsevat välittäjäksi dialogin, vuorovaikutuksellisen tilanteen.

David Harvey puhuu ihmisen immersiiivisestä kokemisesta suhteessa maisemaan, mutta siten, että tätä kokemusta tulee tarkastella lähemmin ja laajemmin kuin yksin ”itsestä” lähtöisin. Hän puhuu kyvystä ymmärtää kulttuurisia vivahteita ja huomioida toisia, pieniä kertomuksia. Harvey puhuu oivallisesti siitä, miten me kaikki havainnoimme maisemaa monimutkaisten, henkilökohtaisten elämänkertojemme, ihmisten välisten suhteiden ja ihmisten ja asioiden välisten suhteiden kautta.⁶²

Moniäänisen maiseman näkökulmasta katsottuna ja tulkittuna, maiseman tutkimiseen tulisi liittää mahdollisuus dialogiin, vuorovaikutustilanteisiin ja kohtaamisiin, jotta maiseman moniäänisyys olisi mahdollista tavoittaa, ymmärtää moniäänisyyteen liittyviä inhimillisiä sidoksia ja jotta sitä voitaisiin tarkastella aina kyseiseen paikkaan tai kulttuuriseen kontekstiin sitoutuen. Laura Puolamäki nostaa maisemantutkimuksen alaan liittyvässä väitöskirjassaan (2020) esiin paikallisen tiedon merkityksen siinä kehyksessä, miten tällaisen tiedon avulla on mahdollista hahmottaa laajasti ja yksityiskohtaisesti maisemassa läsnä olevia

⁵⁹ Trigg 2012, 71.

⁶⁰ Trigg 2012, XXIII.

⁶¹ Trigg 2012, 269.

⁶² Harvey 2015, 920.

vuorovaikutussuhteita ja ihmisten itselleen paikallisen tiedon avulla rakentamia käsityksiä maisemasta.

Puolamäki puhuu näkyvästä ja kätketystä maisemasta, joista näkyvä liittyy normatiiviseen, yhteismitalliseen ja viralliseen tietoon, kun kätketty maisema pitää sisällään yhteismitatonta, moniäänistä, epämääräistä ja paikallista tietoa.⁶³ Huomiot läsnä olevista vuorovaikutussuhteista ja ihmisten omista, maisemaan kiinnittyvän ja yhteismitattoman tiedon merkityksistä ovat tärkeitä, ajankohtaisia ja huomionarvoisia myös moniäänisen maiseman tutkimuskontekstissa.



ET

Lars Nyberg heinäkuussa 2018. Airojen hankausääni ja kaislojen kohina soutuvenettä suunnatessamme vakain vedoin merenlahdelle, läheiselle Lunkbolefjärdenille. Tiirailimme Larsin tiedossa olevia vanhoja hylkyjen paikkoja. Vesi oli tyyni ja ilma kirkas, joten näimme toisen hyllyn jäänteitä selkeinä linjoina meren pohjassa. Hyllyn sijaintitiedon merkitys laajenee siinä yhteydessä, miten ihminen käsittää ja tulkitsee oman elinpiirinsä ja ympäristönsä osana elettyä ja muistettua elämää ja alueen historiaan kytkeytyviä merkityksiä.

⁶³ Puolamäki 2020, 16 ja 18.

3 Tutkimusmenetelmät



ET

Sattuman salliminen kenttätyössä. Kiviaidan katsastaminen Kuivastossa, Kvigosissa, johdatti tutkimuksen kannalta olennaiseen löytöön: ihmisten väliin yhteyksiin ja suhteisiin, jotka ylittävät kylien ja paikkojen rajat, mikä on toki luontevaa, mutta ansaitsee erityisen huomion maisemantutkimuksen kontekstissa. Esiin tulee paikkojen välisiä inhimillisiä ulottuvuuksia ja elämismaailmoja, joita vain kenttätyössä on mahdollista kartoittaa ja tutkia. Kuvassa ystävykset Lars Nyberg ja Matti Boberg Västervikissä, Bobergin lapsuus- ja kotimaisemissa.

Kohtasin Trollshovdassa ja sen lähikylissä eri ikäisiä ihmisiä, joista osa oli syntynyt alueella ja osa oli tullut sinne myöhemmin kesäasukkaana tai avioliiton myötä. Nämä eri vuosikymmeniin sijoittuvat muistot olivat mielenkiintoisia, koska ne kertoivat samasta alueesta, samasta maisemasta ja samoista paikoista kukin erilaisia muistoja ja havaintoja. Ajattelin, että tämä erilaisuus ja moninaisuus minun tulisi tavoittaa ymmärtääkseni sekä näitä ihmisiä että maisemaa ja paikkoja, joissa he elävät ja toimivat. Maisema ja paikat tuntuivat olevan liikkeellä, mutta en tunnistanut miten, mistä ja mihin, ennen kuin avasin keskustelun ihmisten kanssa ja kysyin heiltä heidän elinympäristöstään, heidän muistoistaan ja heille tärkeistä paikoista.

Miten voin lyhyessä haastattelun hetkessä tavoittaa toisen, entuudestaan tuntemattoman ihmisen, ja havaita, ymmärtää tutkimukselleni olennaisen tiedon? Näihin kysymyksiin olen tarvinnut etnografista ja antropologista tutkimuskirjallisuutta ja eettistä pohdintaa työni taustalle.

3.1 Kentällä – tutkimuksen tutkimuseettinen ja tieteenfilosofinen perusta

Liikun kentällä, ihmisten parissa ja konkreettisesti maiseman äärellä edessäni äkkiä monia uusia paikkoja, ihmisten muistoja ja kokemuksia. En voi lähteä näitä kohti kevyesti, vaan koen tärkeäksi luodata etnografian ja antropologian lähestymistapaa suhteessa kenttään ja työni tavoitteisiin. Nämä luovat pohjaa maisemantutkimuksen tutkijaidentiteetilleni ja antavat minulle välineitä ymmärtää ja havainnoida kentällä kohtaamaani tallomatta iduillaan olevia vuoropuheluita ja sitä, mitä on löytymässä. Lähialueen tutkimus ei eroa kaukaisten ja vieraiden kulttuurien tutkimuksesta siinä, etteikö molempiin tulisi valmistautua ja suhtautua yhtä lailla huolellisesti. Vaikka en tekisikään kulttuurisesti ja kielellisesti yhtä pitkää ja vaivalloista matkaa, lähialueen ihmisten ja heidän elin- ja toimintaympäristönsä kohtaaminen vaatii herkkyyttä ja valmiutta kohdata toinen.

Kulttuuriperinnön professori Anna Sivula toteaa monen tekstin, kivikasan tai rakennusjäänteiden odottavan kysymyksen esittäjää, joka aktiivisuudellaan kytkee merkityksettömän jäljen osaksi kulttuuriperintöprosessia.⁶⁴ Halusin nostaa tämän Sivulan huomion esiin, koska se on jäänyt mieleeni ja muistuttaa minua oleellisesta: havainnon ja kysymisen suhteesta ja ymmärtämisen mielestä. Vaikka Sivula viittaa tässä kulttuuriperintöprosessiin, löydän kuvauksesta itseni maisemantutkijana. Minulle tutkimuksen tekeminen ei ole muusta elämisestä irrotettu osa, vaan tapa tarkastella, löytää ja ymmärtää maailmaa, jossa liikun sivullisena. Täältä hahmotan kiinnostavan maiseman muodon, kivikasan tai röykkiön, puron rakenteiden jäänteet tai keskellä peltoa yksinään seisovan jyhkeän pylväskatajan ja kysyn: mitä tämä on, mihin ja keneen tämä liittyy, mihin ihmisiin ja yhteisöihin, millaisiin muutoksiin, ja mitä on edessäni siintävän näkymän takana, siihen kietoutuneena.

Suhteessa maailmaan koen tärkeäksi luodata itseäni siihen tutkijatyyppeihin, josta Juha Varto käyttää nimeä ”kysyvä” ja ”osallistuva”. Varton sanoin tällainen tutkija pyrkii työssään ongelmallistamaan itsestäänselvän ja normaalin tai luonnollisen. Hänen mukaan tutkija ja tutkittava kuuluvat samaan todellisuuteen ja tutkimustyö sitoutuu tällöin elämäkäytäntöihin. Tutkimustyön päämääränä on Varton mukaan tällöin rikastaa inhimillistä olemassaoloa ja syventää ymmärrystämme maailmasta ja itsestämme.⁶⁵ Löydän Varton kuvailusta perusteita

⁶⁴ Sivula 2010, 34.

⁶⁵ Varto 1992, 17.

sille, että olen lähtenyt tutkimuksessani moniäänisyyden jäljille: tunnistan moniäänisyyden sisältämän signaalin maiseman inhimillisistä ulottuvuuksista.

Kysyminen on tutkimuksen kivijalka. Ilman kysymyksiä ei voida saada vastauksia, ilman kysymyksiä ei voida herättää pohdintoja erilaisista rinnakkaisista todellisuuksista ja rinnakkaisista näkemyksistä, rinnakkaisista elämistä. Kysymisen ja vastaamisen suhde, joka tässä opinnäytteessäni toteutuu haastattelujen aikana toteutuvassa vuorovaikutuksessa, mahdollistaa löytämisen ja ymmärtämisen. Kysyminen on hengittämistä, olevaisen pohtimista. Tämä kysymisen mieli määrittelee tutkimusprosessia alusta loppuun. Se ei ole päämäärätöntä haaveksintaa tässä tapauksessa Tenholan hiekkateillä, vaan aktiivista havainnointia, merkkien ja jälkien huomaamista, näiden välisten suhteiden ja sidonnaisuuksien pohdintaa: eräänlaista maaperän tutkimusta ja kivijalan rakentamista alhaalta ylös kohti tietoa ja merkityksiä.

Juha Varto sanoo tutkijan tulkitsevan ja ymmärtävän tutkittavan elämismaailmaa tässä ja nyt, keskellä omaa elämäänsä ja samassa maailmassa. Hän sanoo tutkijan lähestyvän tutkimuskohdetta omasta elämismaailmastaan ja ymmärryksestään käsin, koska tutkimuskohdetta ei voi ymmärtää millään objektiivisella tasolla, vaan kohteen lukutapa riippuu aina tutkijan omista lähtökohdista.⁶⁶

Jatkaen kohti hermeneuttista lukutapaa ja omaan tutkimukseeni soveltaen, ymmärrän hermeneuttisella lukutavalla Varton tarkoittavan tutkijan ennakkoon asettamien näkökulmien uudelleen arviointia ja uutta lukemista niistä uusista näkökulmista ja maailmoista käsin, joita tutkimusprosessi tuottaa esiin. Vuorovaikutuksessa tutkimuskohteen kanssa tutkijan esiymmärrys muuttuu ja syvenee kohti kohteen todellisuutta ja maailmaa. Hermeneuttinen lukutapa edellyttää Varton mukaan uudelleen ymmärtämistä muuttuneista lähtökohdista ja muuttuneena ihmisenä. Tämän muutoksen huomaaminen ja oivaltaminen avaa uusia ymmärtämisen polkuja aina edellisiä tutkimuksen rajoja paremmin ja näin paljastuu uusia mahdollisuuksia laajentaa edelleen ymmärtämistä. Varto sanoo pyrkimyksenä olevan, toisen, toisen elämismaailman ymmärtämisen.⁶⁷

Hans-Georg Gadamerin hermeneuttisen säännön mukaan *”kokonaisuus tulee ymmärtää yksittäisestä ja yksittäinen kokonaisuudesta.”*⁶⁸ Gadamer puhuu avoimuudesta keskustelukumppanin näkemyksille siten, että toisen näkemykset suhteutetaan omien

⁶⁶ Varto 1992, 62 ja 63.

⁶⁷ Varto 1992, 63.

⁶⁸ Gadamer 2004, 29.

näkemyksen kokonaisuuteen ja omat näkemykset suhteutetaan toiseen. Hänen mukaan tulkitsejan, ymmärtääkseen tekstiä, tulee antaa tekstin sanoa hänelle jotain vapaaehtoisesti. Gadamer puhuu näin ”hermeneuttisesti kouliintuneesta tietoisuudesta”, joka on alusta asti vastaanottavainen tekstin toiseudelle. Hänen mukaan tämä ei tarkoita kuitenkaan itsensä häivyttämistä vaan kykyä havainnoida ja omaksua omat ennakkonäkemykset ja ennakkoluulot ja ymmärrystä erottaa nämä tekstin näkemyksistä.⁶⁹

Jotta ymmärtäminen olisi mahdollista, tulisi antaa tilaa omien mielipiteiden ja toisen, vastakkaisten ja ennakoimattomien, mielipiteiden kohdata. Hermeuttisessa kehässä ymmärrys muodostuu yksittäisen ja kokonaisuuden välisestä suhteesta, eräänlaisesta jatkuvasta prosessimaisesta vuoropuhelusta, jossa ymmärtääkseen kokonaisuutta on palattava yhä uudelleen yksittäiseen, ja ymmärtääkseen yksittäistä on palattava yhä uudelleen tarkastelemaan kokonaisuuden muotoutumista. Keskinäisen ymmärtämisen perusmallina toimii vuoropuhelu.⁷⁰

Tutkimusprosessin aikana olen kohdannut ihmisiä haastattelujen merkeissä. Kutsun näitä haastatteluja mieluiten kohtaamisiksi, koska useimmat haastattelut ovat muodostuneet eivät vain yhden tapaamiskerran aikana vaan pitemmän ajan kuluessa ja useita tunteja kerrallaan. Tutkimuksessani merkityksellinen rooli on kysymisen, löytämisen ja ymmärtämisen välisessä sidoksessa, joka muodostuu näissä ihmisten kohtaamisissa, niiden kautta ja välityksellä.

Anna-Leena Siikala ja Oleg Uljasev puhuvat kysymyksistä, jotka ovat jääneet vaille vastauksia ja ymmärtämistä. Heidän mukaan juuri nämä kohdat osoittavat sen, miten kenttätöitä tekevän tutkijan ja tutkittavien mielen ja maailmojen rajat voivat ylipäättään kohdata, missä rajapinnat sijaitsevat ja onko näiden rajojen ylittäminen ylipäättään mahdollista.⁷¹ Siikala ja Uljasev nostavat tässä mielestäni esiin haastatteluihin liittyvän rajallisuuden. Vaikka pyrkimyksenäni on tavoittaa ihminen ja hänen ajatusmaailmansa, voin tavoittaa siitä vain osia ja hetkiä. Tämä vaillinaisuus ja saavuttamattomuus ovat mielestäni tärkeä osa kenttätöitä. Etnografinen tutkimusote antaa välineitä ymmärtää itseä ja toista, näitä vaillinaisuuden kipupisteitä. Etnografisessa tutkimusotteessa korostuu tulkin rooli, johon myös Siikala ja Uljasev viittaavat nostaessaan esiin osittaisten ja äänettömiksi jääneiden vastausten merkityksen.

⁶⁹ Gadamer 2004, 34.

⁷⁰ Gadamer 2004, 74.

⁷¹ Siikala & Uljasev 2008, 132.

Jorma Kalela on pohtinut historiantutkijoiden ymmärtämistä ja hän nostaa esiin huomionarvoisia seikkoja. Myös Kalela nostaa ymmärtämisen yhteydessä esille tutkimuskohteen kanssa käytävän keskustelun tai dialogin merkityksen. Hän sanoo dialogin olevan eräänlaista vuorovaikutteista väittelyä, jossa tutkija yrittää selvittää, mitä ja millaista tietoa kohde välittää. Erityistä ovat Kalelan huomiot siitä, mitä ymmärtäminen hänen mielestään sen sijaan ei ole: eläytymistä, empatiaa tai hyväksymistä. Tämän sijaan hän sanoo olennaista olevan tutkimuskohteen kuuleminen, joka on edellytys sille, että tutkimuskohteelle tehdään oikeutta.⁷² Kalela tuo esiin omalle työlleni ja tutkimusasenteelleni oleellisen huomion ”*kaksinkertaisesta dialogista*” tarkoittaen tutkijan yleisön ja tutkimuskohteena olevien ihmisten tarvitsevan välilleen tulkin, koska nämä tahot eivät voi olla suorassa vuoropuhelussa keskenään.⁷³ Tämä tuo esiin tutkijan vastuun ja etiikan, jossa tulkin rooli ei mielestäni tarkoita tutkijan omien intressien esille nostamista, vaan oikeudenmukaisen äänen antamista tutkimuskohteelle.

⁷² Kalela 2000, 233-234.

⁷³ Kalela 2000, 233-234.

3.2 Toisten todellisuudet – kohtaaminen kentällä



ET

Siinä hetkessä, keskellä salia pöydän ääressä, ymmärsin ikkunanäkymän olevan hänelle tärkeä. Miten hän asettui istumaan kasvot ja keho ikkunaan päin. Miten hänen katseensa etsiyti ikkunasta avautuvaan näkymään kohti rantaa. Samalla ymmärsin hyvin konkreettisesti olevani vieressäni istuvan ihmisen elämismailman äärellä, kaiken eletyn ja elämän mittaan kohdatun. Ja äkkiä hetki oli jälleen täynnä puhetta, valokuvien nostattamia muistoja, kahvikuppien kilinää ja arjen asemointia.⁷⁴

Empiria ei muodostu ja rakennu tyhjiössä. Jokin ennalta mahdolliseksi arvioitu uuden tiedon muodostaminen ja tutkimuskysymyksen mahdollista ratkaisua kohti kulkeminen ohjaavat tutkijan katsetta. Siikala ja Uljasev puhuvat hetkiä havainnoivasta etnografista ja tutkivasta katseesta, jonka on heidän mukaansa oltava tietoinen suunnastaan, mutta samalla on ymmärrettävä satunnaisuuksien, lipsahdusten ja erehdysten arvo tietoa jäsenettäessä. Heidän mukaan erehdys on merkityksellinen osa prosessia.⁷⁵

Siikalan ja Uljasevin tutkivan katseen määrittelyssä löydän aihion siihen haastattelijan ja haastateltavan väliseen hetkeen, jossa tutkijan on annettava esitetylle tiedolle tilaa ja vapautta muotoutua sellaiseksi, jollaisena haastateltava sen haluaa esittää. Tuossa hetkessä läsnä ovat juuri yllä kuvailut satunnaisuudet, lipsahdukset ja erehdykset. Nämä eräänlaiset haavoittuvuuden hetket toimivat rakennuspalikoina: ne rakentavat paitsi itse haastatteluhetkeä, jäävät elämään ja kannattelemaan haastattelun ja kohtaamisen jälkeistä tilaa, jossa tutkija aineistoa lukiessaan ja tulkitessaan palaa yhä uudelleen kohtaamisiin,

⁷⁴ Kenttähuomio, elokuu 2018.

⁷⁵ Siikala & Uljasev 2003, 132.

havaintojen ja ymmärryksen välähdysten hetkiin niille kivijaloille, joista hän on lähtenyt liikkeelle.

Tutkijan ulkopuolisuuteen suhteessa tutkimuskohteeseen antaa lohtua ja tarpeellista etäisyyttä edelleen Siikala ja Uljasev todeten, etteivät hetket kerro kaikkea ihmisistä tai kulttuureista. Hetket eivät paljasta kokonaisuutta, vaan ne haihtuvat, mutta paljastavat kyllä kohtaamisintoja, ymmärryksen välähdyksiä ja välttämättömiä väärinkäsityksiä. Siikala ja Uljasev jatkavat sanoen olennaisuuksien nousevan esiin vasta hetkien kudosten myötä, jossa mennyt ja nykyisyys solmiutuu ja oma ja vieras voivat luoda näköaloja.⁷⁶ Tämä näkemys kenttätöystä pitää sisällään tärkeän muistutuksen ymmärryksen muodostumisesta ja hermeneuttisen ymmärryksen prosessista.

Mitä sitten on toisten todellisuuksien kohtaaminen? Artikkelissaan Etnografisesta tietämisestä (2007) Katariina Hakala ja Pirkko Hynninen sanovat etnografian muodostavan tietoa yhdessä tutkimukseen osallistuvien kanssa, mutta joiden tietämisestä tutkija ei ennakkoon tiedä. Etnografian tärkein ja vaikein asento heidän mukaan on kuunteleminen ja kuuleminen.⁷⁷ Haastatteluja varten laatimani teemalista on vasta alku ja prosessin osa. Eräänlainen portti, jonka toivon aukeavan heittäytyessäni kentälle ihmisten pariin. Heittäytyminen ei tarkoita sattumavaraisuutta tai satunnaisuutta, mutta kylläkin tarttumista hetkeen, silloin kun sellainen eteen tarjoutuu.

Käytännöllinen esimerkki tästä on hetki, jolloin yksi ennakkoon sovitusta haastatteluista päättyi ennakoimattomaan sopimukseen siitä, että menemme lähiaikoina katsomaan ”*en stenmur i Kvigos*”, joka muodostuikin koko tutkimuksen kannalta olennaiseksi kohtaukseksi. Kaksi toisilleen entuudestaan tuttua ihmistä tapaa toisensa ja saan osallistua hetkeen, jossa muodostuu perusta seuraaville tapaamisille. Tapaamisen aikana, kävellessämme pihapiirissä, seurattessani kahden ihmisen välistä keskustelua ja huomattessani heidän väliltään kumpuavaa syvää ystävyyttä, ymmärsin siinä hetkessä paikkojen ja ihmisten välisiä yhteenkietoumia. Tärkeää tuona yhtenä iltana oli havainto ja ymmärrys siitä, miten paikat ja niiden merkitys rakentuvat ihmisten välisissä kohtaamisissa ja suhteissa. Kenttätöössä satunnaisille ja yllättäville kohtaamisille pitää jättää tilaa, olla avoin ja havaita hetkessä se kohta, jolloin ennakoimattomiin ja yllättäviin tilanteisiin pitää tarttua ja antaa niille aikaa.

⁷⁶ Siikala & Uljasev 2003, 133.

⁷⁷ Hakala & Hynninen 2007, 211.

Toisten todellisuuksien kohtaamisessa korostuu tulkin rooli. Koen tutkijan olevan tutkimuskohteensa äärellä ikää kuin *odotustilassa*, jossa tiedon prosessointi, muodostuminen ja propositio rakentuu. Tässä odotustilassa tapahtuu myös menneen ja nykyhetken, muistojen ja paikkojen välisiä kytkentöjä. Odotustilassa käydään sitä ”kuvitteellista keskustelua” tutkimuskohteen kanssa, josta Jorma Kalela puhuu teoksessaan *Historiantutkimus ja historia ja johon olen tässä luvussa jo aikaisemmin viitannut*.

Jorma Kalela puhuu jännitteestä kahden tavoitteen välillä: toinen on tukea aikalaisiaan pyrkimyksissään tehdä maailmasta käsitettävä ja toinen on oikeuden tekeminen tutkimuskohteena oleville ihmisille.⁷⁸ Maisemantutkijana erityinen kiinnostukseni kohdistuu maiseman moniäänisyyden tutkimiseen. Kenttätutkimuksin ja haastatteluin muodostetun aineiston merkitys ja löytämisen riemu on sen prosessimaisessa olomuodossa: voin yrittää ratkoa kentän minulle osoittamaa arvoitusta, mutta tutkimusta kuljettavat satunnaisuudet, erehdykset ja lipsahdukset, jotka eivät sovi mihinkään ennalta annettuun muottiin ja jotka pitävät tutkijan koko ajan valppaana ja hereillä sekä kentällä että aineiston analyysi- ja tulkintavaiheessa.

Ajattelen etnografisen tutkimusotteen pitävän sisällään lähestymistavan, jossa tutkimuslöydösten alkuperäinen ääni jää kentälle enkä edes pyri tyhjentämään tai selvittämään aineistoa loppuun saakka, kuten en pyri analysoimaan ja tulkitsemaan toista ihmistä loppuun saakka.⁷⁹ Tarkoitan tutkijan tekemän tulkinnan hienovaraisuutta suhteessa niihin ihmisiin, jotka ovat jakaneet haastattelujen hetkissä omaa elämäänsä, maailmaansa ja tietojansa. Tällöin en peitä tai estä näkymiä ja uudelleen tulkintoja tavalla, joka mykistää kohteen. Tämä liittyy mielestäni myös maisemantutkimuksen ymmärtävään luonteeseen, jossa havainto on tarkka ja syleilevä samanaikaisesti.

⁷⁸ Kalela 2000, 67.

⁷⁹ Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2019, 9.

3.3 Ristiinluenta, tiheä kuvaus ja odotustila

Muodostan aineistolle kysymyksiä haastatteluissa nousseen puheen ja muistin kertomusten kautta nojaten esittelemääni teoriapohdintaan. Tarkoitukseni on päästä puheen alle⁸⁰ ja löytää aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta oleellinen hylkäämättä kuitenkaan aineiston moninaisuutta ja haastattelukontekstin erityisyyttä ja ainutkertaisuutta. Olen käyttänyt haastattelumuotona puolistrukturoitua teemahaastattelua, jonka tunnusmerkistönä ovat teemojen ja aihepiirien samankaltaisuus, joka kuitenkin jättää tilaa haastatteluhetkessä muotoutuvalle järjestykselle, tarkentaville välikysymyksille ja yllättäville käänteille.⁸¹ Käytännössä havaitsin liikkuvani puolistrukturoidun ja strukturoimattoman eli avoimen haastattelun välimaastossa haastattelutilanteesta johtuen. En halunnut pakottaa haastattelemiani ihmisiä, tiedonantajia, haastatteluhetkessä tiettyyn valmiiseen muottiin ja kaavaan, vaikka teemarunko toimikin haastatteluiden pohjana. Pyrkimyksenäni oli antaa tilaa ihmisten omalle puheelle ja muisteluille, jotka tulivat ennakoimattomasti esiin haastattelun hetkessä. Tällaisina hetkinä puhetta ja muistojen polveilua ei voi keskeyttää, koska tutkimuksen varsinaisen tutkimuskysymyksen kontekstissa jotain oleellista voi jäädä tällöin piiloon.

Aineiston analyysissä käytän ristiinluennan ja tiheän kuvauksen menetelmiä. Aineisto ei itsessään puhu, vaan aineiston käsittelyä ohjaavat tutkimuskysymys, tutkijan lukemisen tapa, tulkinta ja valinnat.⁸² Laadullisessa tutkimuksessa ajatuksena on löytää aineistosta uutta ja ennen havaitsematonta, uusia merkityksiä ja tapoja ymmärtää ympäröivää inhimillistä todellisuutta tavoilla, joita ei aikaisemmin ole käytetty tai löydetty.⁸³

Litteroin kaiken haastatteluaineiston sillä tarkkuudella, että minun oli mahdollista palata haastattelujen kohtiin seuraamalla tekstiä ja löytää kyseinen nauhoitettu aikamääreen avulla. Koen tärkeäksi palata takaisin itse nauhoitustilanteeseen analyysivaiheessa. Nauhoitushetket palautuvat uudelleen mieleen ja on tärkeä kuunnella ja kuulla uudelleen puheen sävyjä, rytmiä ja painotuksia. Tällöin esiin voi nousta sellaista, joka itse haastattelutilanteessa on vielä jäänyt puheen peittoon.

⁸⁰ Huttunen 2010, 48.

⁸¹ Ruusu vuori & Tiittula 2005, 11.

⁸² Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15.

⁸³ Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 16.

Haastattelut yksin eivät muodosta aineistoa, vaan ne ovat osa kokonaisuutta, johon liittyvät myös tutkijan kenttämuistiinpanot, epämuodolliset keskustelut, refleктоivat muistiinpanot tutkimuskirjallisuuteen liittyen ja tässä tapauksessa myös valokuvat.⁸⁴ Tiheällä kuvauksella tarkoitetaan tutkittavan ilmiön monipuolista ja sävykästä tarkastelua lukemalla ja tarkastelemalla aineiston lajeja ristiin, jolloin ne valaisevat eri kulmista aineiston sisältöjä. Muodostuvaa tietoa ei ole vain haastatteluaineisto ja mitä siinä sanotaan, vaan tämän rinnalla kulkevat myös tutkijan omat havainnot haastattelutilanteesta ja tilanteen jälkirefleksio.⁸⁵ Samanaikaisia sensitiivisen kokemuksen ja järjen rajapintoja haastattelun hetkessä ja sen jälkeen, kun on juuri ollut osallisena ja kuuntelijana ihmiselämän kipeiden ja keveiden pohdintojen äärellä ja samalla asemoi itseään tutkijana tutkimuskysymys ajatuksiin kietoutuneena johtolankana. Ottamani valokuvat kuvateksteineen kuvaavat havaintojani ja oivalluksen hetkiä. Ne ovat osa aineistoa ja dialogin rakentamista kentän ja teorian välille.

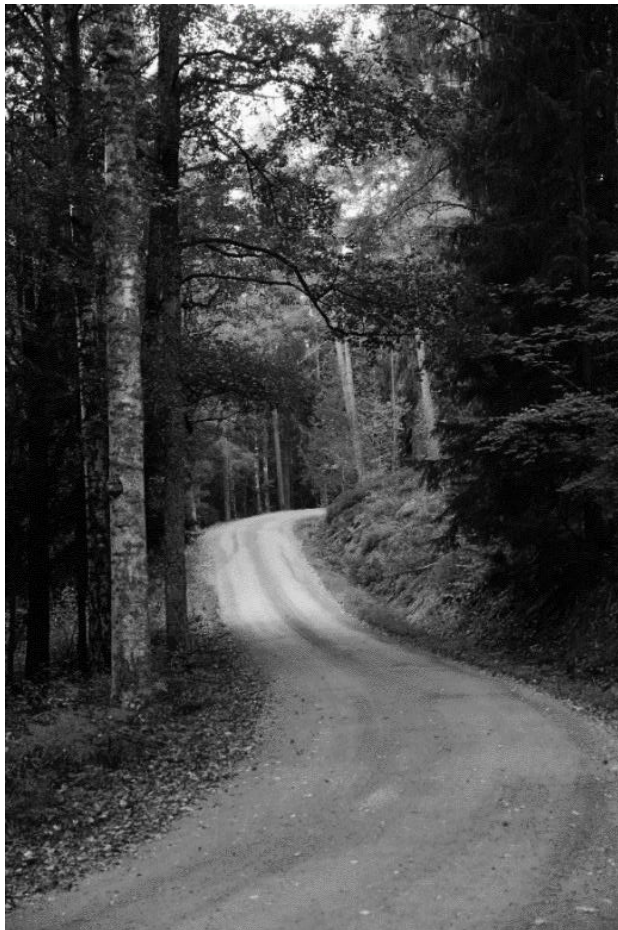
Tutkimuksessa tärkeän roolin sai kulkemani noin tunnin ajomatka haastateltavien luo. Matka toimi itselleni merkityksellisenä siirtymäreittinä kohti haastattelujen paikkoja ja ihmisiä ja sieltä pois. Tämä kaksinkertainen odotustila on jännitteinen: ensin kohti haastattelu- ja kommunikaatiotilanteen muodostumista, jolloin odotukset ovat avoimia ja tavoitteellisia samanaikaisesti ja sitten poispäin juuri jaetusta vuorovaikutustilanteesta, joka on jo täynnä tiheän kuvauksen mukaisia sävyjä ja joita on tallentunut paitsi nauhurille, myös tutkijan omiin havaintoihin ja muistiin. Näissä tilanteissa pyrin ihmisten elämismaailman tavoittamiseen ja maiseman tavoittamiseen heidän kauttaan taustallani tutkimuksen tutkimuskysymys. Haastattelutilanne on usein intensiivistä ja aistien täyttämää tiedon vastaanottamista ja haastatteluhetken muuttuviin hetkiin reflektionia, muttei vielä merkitysten hakemista ja tai niiden löytämistä. Yllä kuvailemani siirtymä ja odotustila ovat mielestäni aineiston oivalluksen paikkoja, mahdollisia sellaisia.

Ajomatkan aikana virittäydyin haastattelutilanteeseen ja tulevaan kohtaamiseen havainnoimalla ympäröivää maisemaa. Trollshovdaa ja sen lähialueita lähestyminen toimi henkisen siirtymän ja valmistautumisen lisäksi konkreettisenä fyysisenä siirtymänä: kumpuileva varsinaissuomalainen viljelymaisema vaihtuu rannikkovyöhykkeeseen ja Salpausselän viimeisen harjuselänten korkeuseroihin ja maastonmuotoihin. Matkat haastattelutilanteisiin olivat minulle jo osa haastattelutilannetta, jossa maisema on näkymätön paikka ja minä olen matkalla sen erilaisten merkitysten äärelle.

⁸⁴ Huttunen 2010, 41.

⁸⁵ Huttunen 2010, 43. Ks. myös Geertz 1973, 6.

Karina Lukin käyttää haastattelutilanteista myös termiä ”kommunikaatiotilanne”. Lukinin mukaan olennaista on kysymys-vastaus-kaavan havaitsemisen sijaan huomata vastauksien rakentuvan keskustelujen sisään ja niiden osaksi.⁸⁶ Tämä keskustelujen sisällä tapahtuva rakentuminen on mielestäni avain kohti sellaisia tulkintoja, joissa tutkimuksen lopullinen ääni jää kentälle. Tällä tarkoitan tutkimusotetta, joka paitsi kyllä palvelee tiedeyhteisöä ja uuden tiedon syntymistä, mutta kunnioittaa erityisesti tutkimuksen kohteita eli niitä ihmisiä, joiden kanssa aineisto on muotoutunut. Tutkimuksessa esiin nouseva tulkinta ja tulos on aina avoin keskustelulle, kentän uusille kohtaamisille.



ET

Paluumatkalla Matti Bobergin luota syyskuussa 2018 pysäytän auton ja astun ulos ottamaan valokuvan. Minun pitää kuvauksen ohella myös pysähtyä hetkeksi, eikä kiirehtiä pois päin äsken koetusta. Hetki sitten vietimme lähes kolme tuntia katsoen ja tutkien Bobergin valokuva-albumeita, jotka koskettavat sekä häntä itseään, sukuaan ja ympäröivää seutua, sen historioita. Haastattelut ovat matkoja ja siirtymiä ajassa ja paikassa, ihmisten elämässä. Haastattelutilanteen herättämät kysymykset ja pohdinnat eivät pääty nauhurin pysähtytyä, vaan siitä alkaa uusi prosessi, jossa juuri kuultu, kerrottu ja jaettu suullinen tieto alkaa muotoutua tutkimuksen osaksi. Juuri äsken kuulemani muistot ja asiat nousevat muiden haastattelujen rinnalle ja punovat moniäänistä maisemaa.

⁸⁶ Lukin 2011, 80.

3.4 Haastattelujen teemat

Liikuin noin kymmenen kilometrin säteellä, läheisesti toisiinsa maantieteellisesti kytkeytyvien, yhteensä kuuden haastattelupaikan ja useiden kertomusten paikkojen välillä. Jokainen haastattelupaikka ja jokainen kertomusten paikka oli oma erityinen paikka, vaikka puheessa esiin nousivat paikkojen väliset sosiaaliset kytkökset.

Pääteemoina haastatteluissa toistuivat seuraavat teemat: 1) perustiedot (henkilön taustaa, milloin ja miten tullut, vaiheet), 2) kylien rajat ja huomiot ympäristöstä, 3) kohtauspaikat (yhteiset ja yksityiset, tärkeys, merkitys), 4) tiet ja polut, 5) rakennukset, 6) muistin paikkoja, 7) perinteitä, 8) elinkeinoista, 9) ihmisistä, 10) luonto ja maisema, 11) Trollshovdan (tai kyseisen kylän) merkitys. Teemojen ja välikysymysten kautta esiin nousevat ihmisten omat ja erilaiset tulkinnat osin samoista ja osin eri aiheista: samalle maiseman viivastolle asettuvat limittäin haastatteluissa esiin nousevat eri vuosikymmenet, eri muistot ja eri tapahtumat. Teemat toimivat pohjana ja taustana haastattelulle, mutta keskustelu polveili ja laajeni eri suuntiin haastattelussa esille nousseiden muistojen ja aiheiden mukaisesti.

Nämä olivat olennaisia ihmisten omien näkökulmien esiin tulemisia ja haastateltavalle itselleen olennaisen ja tärkeän tiedon esille purkamista. Ristiinluennan kautta aineistosta nousi esiin yhteisiä nimittäjiä, joita tarkastelen seuraavassa luvussa neljä ja sen alaluvuissa.

Kävelin ja liikuin haastateltavien kanssa heidän arkisessa elinympäristössään, usein sekä pihamaalla että paikoissa, joita he halusivat minulle näyttää. Kaikki hetket eivät päätyneet nauhurille, mahdollisuuksien mukaan kyllä valokuviksi, mutta ennen kaikkea ne rakensivat minun ja haastateltavien ihmisten välistä luottamusta ja vuorovaikutusta. Minulle nämä hetket rakensivat myös kokonaisuutta, ymmärtämisen ja oivalluksen välähdyksiä.

Paikat ja muistot rakentuvat niin haastattelun hetkellä, siinä hetkessä puheessa ja myöhemmin, tekemässäni tulkinnassa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että hetken niin salliessa emme istuneet haastateltavan kanssa vain pöydän ääressä, vaan kävimme käytännössä muistin paikoilla. Niissä miljöissä, joihin muistot olivat kiinnittyneet. Niissä paikoissa, joista enää oli jäljellä vähän aineellisia merkkejä, mutta jotka olivat jäljellä muistoissa, ajatuksissa ja senhetkisessä elämässä. Miten elämä on rakentunut siten, että nämä merkit ovat osa ihmisen elämismaailmaa, tätä hetkeä juuri nyt. Ja miten maisema ei ole neutraali vaan yhteydessä ihmisen elämismaailmaan, olemassa olemiseen ja miten dialogi ylläpitää ja rakentaa ihmisen ja maiseman välistä suhdetta.

4 Maiseman ylirajaisia yhteyksiä ja elämän kuvia

4.1 Ihmiset ja haastattelut



ET

Börje Gröning heinäkuussa 2018 kotitilansa pihalla. Kolea kesäpäivä.
Kuva otettiin haastattelun jälkeen illan viiletessä.

Maiseman moniäänisyyden tutkiminen vaatii rinnalleen ihmisen ja muistin, jotta tavoitan jo kadonnutta ja katoamaisillaan olevan sekä käynnissä olevat muutokset. Nykyhetkessä istun haastateltavien ihmisten pihamaalla, heidän ruokapöydän ääressä, olohuoneen sohvalla, studion tuolilla ja veneen nokassa. Katson näissä hetkissä heidän elämää ja heidän maisemaa, joka tulee esiin heidän välittämässä tiedoissa ja kertomuksissa. Hetket ovat nykyisyyden ja menneisyyden rajapintoja, jonne kurkotamme saavuttaaksemme kadonnutta ja jäljellä olevaa.

Kun lähestyn maisemaa haastattelujen kautta, on muistitiedolla väistämättä suuri merkitys. Outi Fingerroos ja Riina Haanpää kirjoittavat muistitiedon hedelmällisyyden korostuvan, kun se nähdään jälkinä tai johtolankoina menneisyydestä ja siellä eläneiden ihmisten tavoista ja ajattelusta. Heidän mukaan aineiston perusteella ja lähdeaineiston huolellisella, yksityiskohtia avaavalla otteella, tutkijan tulee saada muistitietotutkimuksen avulla löytyneet jäljet

puhumaan esittämällä jäljille oikeanlaisia kysymyksiä.⁸⁷ Mutta mistä voi tunnistaa oikeanlaisen kysymyksen? Fingerroos ja Haanpää sanovat, etteivät johtolankojen merkitykset synny itsestään tutkittavien lähteiden tai tutkimuskohteiden sisältä, vaan vasta tutkijan rekonstruoimissa merkityksissä.

Tunnistan muistitietotutkimuksen sisältävän työkaluja analysoida aineistoa. Muistin ja maiseman yhteenkietoutumista käsittelin jo aiemmin teorialuvussa ja nyt pyrkimyksenäni on esittää aineistolle kysymyksiä ja tehdä aineistosta tulkintoja. Muistitieto on yhtä lailla muodostunut oleelliseksi portiksi kohti maiseman moniäänisyyttä ja maiseman dialogista luonnetta ja tämän kontekstin ymmärtämistä. Muistitieto viittaa paitsi menneisyyteen, se on tärkeä nykyhetkeä kartoittava ja avaava lähde.

Kolmen henkilön kanssa tein haastattelut ruotsin kielellä, minkä koin itselleni uudeksi haasteeksi erityisesti siitä näkökulmasta, miten tulisin itse ymmärretyksi. Halusin luottaa kielitaitooni ja ymmärretyksi tulemiseen molemmin puolin, eräänlaiseen vaivannäköön, motivaation kannattelemana. Haastattelutilanteiden jälkeinen kuunteluvaihe todentaa, että tulini ymmärretyksi. Vaikka kaikkia kielen nyansseja en hetkessä hallinnut, sisältö ja tavoite tulivat ymmärretyksi. Tärkeämpää näyttäisi olevan kiinnostus ja vilpittömyys kohdata ihmisiä ja tämän välittyminen haastattelutilanteissa ja epävirallisissa keskusteluissa. Vaikka kieli voi asettaa haasteita haastatteluhetken kokonaisuuden tekniselle ja sosiaaliselle onnistumiselle, en koe haasteiden mitätöivän haastattelun kontekstia, jos tilanteessa välittyy halu kertoa ja osallistua, välittää tietoa ja kokemuksia.

Haastateltavien joukko koostui ihmisistä, joilla esitietoni mukaan oli erilaiset taustat suhteessa siihen, miten he ovat alueelle tulleet. Tavoitteenani oli haastatella ihmisiä, jotka ovat alueella syntyneet ja jotka ovat tulleet syystä tai toisesta alueelle myöhemmin. Tarkoituksenani oli saada variaatiota siihen, minkä ikäisiä haastateltavat ovat ja mitä sukupolvea he edustavat. Haastateltavia oli yhteensä kahdeksan henkilöä. Mielenkiintoisen näkökulman toivat ne kohtaamiset ja haastattelut, joissa läsnä olivat sisarukset, avioparit tai ystävykset. Tällöin esiin tuli myös näiden ihmisten keskenään haastattelun hetkessä jakamia muistoja ja tietoja. Tulkintani mukaan joitain omia muistoja ja tulkintoja jaettiin keskusteluissa ensi kertaa tai ainakin esiin tuli erityisiä muistoja, jotka kuulsivat äänenpainon, välisanojen ja äänen voimakkuuden kautta.

⁸⁷ Fingerroos & Haanpää 2006, 32.

Nämä haastattelut muotoutuivat omalla tavallaan erityisiksi, koska niissä kaksi henkilöä saattoivat muistella yhdessä asioita. Saatoin seurata kahden henkilön välistä keskustelua ja hetkessä muotoutuvaa, erityistä elettyä kokemusta.

Degergårdin Lars Nybergistä, maanviljelijän työstä eläköityneestä ja aktiivisesta kotiseutumiehestä, muodostui luonnollinen kontakti kohti Trollshovdan ja sen lähikylien kenttää. Hänen isoisä hankki Degergårdin vuonna 1925 Fiskarsilta ja he ovat olleet Degergårdissa kohta sata vuotta. Nykyään tilaa hoitaa poika Oskar Nyberg, jota myös haastattelin. Nybergin lapsuudesta saakka kummunnut kiinnostus vanhempien ihmisten kertomia tarinoita kohtaan on muovannut hänestä Trollshovdan ja sen lähikylien asioista tietävän henkilön, jota minullekin satunnaiset tutut suosittelivat haastattelun kohteeksi. Tapahtuikin niin, että juuri Nyberg johdatti minut alun perin jo vuodesta 2016 lähtien sellaisiin paikkoihin Trollshovdassa ja sen lähikyliissä, joista vaihdoimme ennakkoon tietoja, mutta joihin sitten ajoimme autolla konkreettisesti paikan päälle ikään kuin toteamaan tilanne, katsomaan maastossa näkyviä jälkiä kuten asuinrakennusten raunioita tai tiilitehtaan jälkiä. Nybergin myötä voin lähestyä itselleni tuntemattomia ihmisiä erityisellä tavalla ja tämän paikallisen kontaktin kautta tunsin myös saavani tällaisessa kenttätyössä tärkeää hyväksyntää työtäni kohtaan.

Tunnistan lumipallomenetelmän haasteen siinä, että sen voidaan ajatella tuottavan haastateltaviksi ns. samanmielisiä henkilöitä, mutta en kokenut tätä ongelmaksi. Pienen alueen sisällä ihmiset tuntevat ja tietävät jollain tapaa toisensa, mutta mielestäni tutkimuskysymysten ja vuorovaikutustilanteen muodostuminen heidän kanssaan on aina yksilöllinen ja erityinen tilanne.

Opinnäytettä varten tapasin Lars Nybergin kesällä 2018 kaksi kertaa, joista ensimmäinen kerta oli kesäkuun alussa ja toinen heinäkuun alussa. Ensimmäisellä kerralla istuimme Nybergin kotona sisällä ja toisella kerralla teimme pitkän kävelyn Degergårdin ja Trollshovdan maisemissa sekä kävimme Lunkbölefjärdenillä soutelemassa tavoitteena löytää ja valokuvata veneestä käsin merenlahteen uponnut Simon -niminen kaljaasi ja toinen pienempi hylky. Tapasimme vielä kolmannen kerran elokuun alussa, jolloin menimme Nybergin ehdotuksesta tapaamaan Matti Bobergia Kuivastoon. Tämä käynti juontui siitä, että olimme aiemmin keskustelleet alueella sijaitsevista isokokoisista kiviaidoista ja Nyberg arveli minua kiinnostavan nähdä Bobergin pihamaalla sijaitseva aita.

Tämä alun perin suunnittelematon käynti johdatti lopulta haastatteluun myös Bobergin kanssa. Nybergin ja Bobergin välisen ystävyuden ja keskustelun seuraaminen ikään kuin

etäältä, tunnustellen, oli tutkimukseni kannalta erityinen hetki. Ihmisten välinen kylien rajat ylittävä ystävyys sai minut pohtimaan paikkojen välisiä yhteyksiä, jotka eivät ole yksin sidottuja fyysisiin paikkoihin, vaan sijainteina liikkuvat ihmisten mukana. Vilpittömyys, jolla he kohtasivat toisensa, jakoivat keskustelun aiheita ja ottivat minut mukaan tähän yhteyteen, johti minua lopullisesti pohtimaan maiseman dialogisuutta, moniäänisyyttä ja toisen kohtaamista sekä toiseutta maisemassa.

Toinen pitkäaikainen kontakti oli muodostunut Börje Gröningistä, joka asuu Trollshovdassa. Kuten Lars Nyberg, myös Börje Gröning oli toinen niistä henkilöistä, joita haastattelin jo aikaisemmin vuonna 2016 kandiseminaarivaiheessa. Gröning on eläkkeellä oleva metsuri, säveltäjä ja muusikko. Gröningin äiti on syntynyt Trollshovdasta. Isä työskenteli Fiskarsilla proomumiehenä ja myöhemmin alueella metsänvartijana. Isä oli syntynyt Snappertunasta ja tuli vuonna 1937 Trollshovdaan. Hänen vanhempansa tapasivat Gröningin tietojen mukaan Fiskarsin huvilan konttoriin perustetussa kirkonkylän kaupan sivuliikkeessä, jossa äiti oli vastuussa kaupasta. Hän asui yksin huvilassa, hoiti tilan kirjanpidon ja palkanmaksut sekä kauppiaan työt. Sodan aikana Börje Gröning oli kotona kahden äidin kanssa. Isä oli useita jaksoja rintamalla.

Tapasimme tätä työtä varten haastattelun merkeissä heinäkuun alussa 2018. Päivä ei ollut kovin lämmin, mutta istuimme koko nauhoituksen ajan Gröningin studion ulkoterrassilla, jossa joimme myös väliaikakahvit. Haastattelun päätteeksi siirryimme studiotilaan ja katsoimme valokuva-albumeita. Sain albumit kotiini opinnäytettä varten, mutta Gröning oli pahoillaan siitä, että näissä alun perin hänen äitinsä albumeissa oli ihmisiä ja paikkoja, joita hän ei muistanut tai tiennyt.

Oskar Nyberg ja Paola Nyberg edustavat 1980-luvulla syntynyttä ja alueen nuorempaa sukupolvea. Oskar Nyberg on syntynyt Degergårdista ja hän jatkaa tilan töitä isänsä eläköidyttyä. Paola Nyberg on syntynyt Brasiliasta ja hän on asunut Degergårdissa muutamia vuosia heidän avioituttuaan ja asetuttuaan asumaan ”Stubbea”, Degergårdista lohkaistua tilaa.

Tärkeä yhteys heitä ja muita haastattelemiani ihmisiä kohti muodostui siinä vaiheessa, kun aloin vieraila alueella useammin epämuodollisissa tilanteissa ja varsinaisten haastattelujen ulkopuolella. Sekä jo pitkään alueella asuneiden että sinne myöhemmin muuttaneiden ihmisten suhde alueeseen, sen historioihin ja ihmisiin oli hyvin kunnioittava ja arvostava ja he jakoivat auliisti tietoja ja kokemuksiaan. Heidän innostavilla huomioilla ja johtolangoilla oli hyvin suuri merkitys niin aikaisemman tutkimuksen kuin opinnäytteenkin syntyprosessissa.

Pekka Österlundia ja Anna Österlundia haastattelin yhdessä. He muuttivat Trollshovdaan ympärivuotiseksi asukkaiksi 2000-luvulla.

Anna Österlund ja sisarensa Eva-Maria Huttunen tulivat alun perin alueelle 1960-luvulla heidän vanhempiansa hankkiessa vanhan tilan Degergårdista. Tein heidän kanssaan yhteishaastattelun.

Tapasin Matti Bobergin kesällä ja syksyllä 2018 kaksi kertaa. Haastattelin häntä hänen kotipaikassaan Kuivastossa. Boberg on tullut alueella laajalti tunnetuksi taitavana rakennusmiehenä ja luotettavana ystävänä, metsästysporukan aktiivisena jäsenenä ja nuoruusajan ampumahiihtoharrastajana. Sain tutustua Bobergiin Lars Nybergin kautta, kun kävimme kesällä 2018 hänen luonaan katsomassa kiviaitarakennelmaa. Tuo lyhyt käynti muodostui lopulta usean tunnin mittaiseksi keskustelutuokioksi kävellessämme Bobergin kotitilan merellisissä maisemissa, jossa lampaat laidunsivat.

Joimme Bobergin keittämät kahvit ja söimme voileivät hänen rakentamassaan valoisassa saunamökissä kallion ja meren sylissä. Miesten välinen keskustelu oli verkkaista ja sydämellistä. Tässä hetkessä rakentui lupaus siitä, että voisin haastatella Bobergia opinnäytteeseeni liittyen ja tapasin Matti Bobergin ensin elokuussa 2018 teemahaastattelun parissa ja myöhemmin syyskuussa, jolloin kävimme läpi vanhoja valokuvia. Minulla oli tahto ja aikomus palata vielä valokuviin ja haastattelun teemoihin Bobergin kanssa myöhemmin seuraavan vuoden keväällä ja kesällä, mutta minut tavoitti Lars Nybergin suruviesti Matti Bobergin poismenosta. Osallistuin hautajaisiin yhdessä Nybergin kanssa ja matkassani oli Bobergin minulle tutkimuskäyttöön antamat valokuva-albumit. Sain antaa nämä albumit takaisin suvulle lupauksen kera, että palaisin vielä Bobergin haastatteluaineistoon heidän kanssaan. Keskustelin viimeksi huhtikuussa 2020 Bobergin lähisukulaisen kanssa haastattelun ja valokuvien käytöstä tutkimuksessa. Tutkimus noudattaa ja kunnioittaa Matti Bobergin ja hänen lähiomaisen toivetta.

Alueelle kesäasukkaina tulleet muistavat tuloaikojen kielimuurin. Samanaikaisesti he kuitenkin nostavat esiin paikallisten kieleen kohdistuvan vieraanvaraisuuden. Jos ruotsin kieltä ei kovin hyvin osaisikaan, suhtaudutaan siihen mutkattomasti, eikä kanssakäyminen jää kielestä kiinni. Ihmiset kohtaavat yli kielen rajojen.

En ole ollut työssäni pikaisella tiedonkeruumatkalla, vaan olen ollut tutustumassa tämän alueen ihmisiin ja paikkoihin, joka on mahdollistunut kohtaamieni ihmisten erityisen ystävällisyyden ja anteliaisuuden kautta. Huomioni haastatteluissa kiinnittyi erityisesti ihmisten välisiin kohtaamisiin heidän istuessa vierekkäin tai vastakkain, äänenpainoihin, jaettuihin taukoihin keskellä keskustelua, eleisiin ja katseisiin, jotka maisemantutkimuksen kontekstissa kertovat maisemaan kiinnittyneestä inhimillisestä tiedosta.

Tunnistan tässä erilaisten ihmisten kohtaamisessa olevan kipinä tutkia maiseman moniäänisyyttä ja omassa kenttätyön näkökulmassani piirteen, joka liittyy tutkimukseni esiymmärryksen muotoutumiseen ja perustaltaan moniäänisyyden olemuksen syvälliseen ymmärtämiseen: nämä ihmiset, joiden juuret ja kiinnittyminen alueeseen ovat eriaikaisia ja tulevat hyvinkin erilaisista suunnista, ovat moniäänisyyden kontekstissa samanarvoisia ja kuuntelen, ymmärrän ja tulkitsen heitä tästä näkökulmasta käsin. Tässä yhteydessä esiin tulee myös Laura Puolamäen peräänkuuluttamaa yhteismitatonta tietoa.⁸⁸

Jokainen yllä kuvailemani haastattelun ja kohtaamisen muodostuminen on pitänyt sinällään Siikalan ja Uljasevin esiin tuomia satunnaisuuksia, ymmärryksen välähdyksiä ja välttämättömiä väärinkäsityksiä, joiden kautta vasta tieto syntyy.⁸⁹ Väärinkäsitysten välttämättömyys on oleellinen huomio ja liittyy tutkijantyön tapaan, jossa tutkija tietoisena omista ennakko-oletuksista ja esiymmärryksensä vajavaisuudesta, antaa vastaan tuleville väistämättömille väärinkäsityksille tilaa ja mahdollisuuden luoda uutta ymmärrystä ja oivallusta. Vaikka Siikala ja Uljasev osoittavat sanansa vieraitten kulttuurien tutkijoille, pidän heidän huomioitaan merkityksellisenä myös lähialueiden tutkimuksessa heidän puhuessa maailman laidoista, perifeerisiksi koetuista paikoista oman elämänsä keskuksina tai muuttuvasta yhteiskunnasta, jota joutuu tarkastelemaan tilanteissa, jossa erilaiset asiat ovat yhtä aikaa läsnä ja jotka kuitenkin muodostavat kokonaisuuden ja kentän, jossa maailmojen on mahdollista virrata toisiinsa, sekoittua, sulautua ja muuntua.⁹⁰

⁸⁸ Laura Puolamäki aikaisemmin sivuilla 25-26 tässä tutkimuksessa.

⁸⁹ Siikala & Uljasev 2003, 133.

⁹⁰ Siikala & Uljasev 2003, 134 ja 146.

4.2 Samat paikat, eri kertomukset



ET

Matti Boberg ja Lars Nyberg 9. elokuuta 2018 Bobergin kotitalalla ja siellä sijaitsevan kiviaidan vierellä vaihtamassa kuulumisia. Kuljimme piha-aluetta läpi ja päädyimme lopulta kahvin ja virvokkeiden ääreen Bobergin rakentaman saunamökin suojiin meren rantaan. Tulimme Nybergin kanssa puolenpäivän jälkeen ja lähdimme iltaseitsemän maissa pois. Tällainen ennakkoon rakentamaton kohtaaminen on kenttätöiden antoisimpia piirteitä ja omassa näkökulmassani tutkimuksen kannalta olennaisia. Niissä luodaan pohjaa uusille tiedon tulemisille ja juuri näissä ihmisten välisissä kohtauksissa kiteytyy maiseman moniäänisyys ja dialogisuus.

Tutkiessani Trollshovdaa ja sen lähikyliä haastattelujen kautta, nousi esiin paikallisia historioita ja arjen käytäntöjä, jotka ovat kiinteästi osa nimenomaan paikallista kulttuuria, mutta jotka ihmisten kertomusten kautta avautuvat koskettamaan kylärajoja ylittävästi laajempia alueita. Kertomukset rakentavat paikallisia historioita ja luovat sekä ajallisia sidoksia että kulttuurisia yhteyksiä yli kylä- tai talorajojen. Paikallisina historioina ne asettuvat mielenkiintoisella tavalla osaksi yleistä historiakehitystä, mutta paikallisina erityisyyksinä niillä on oma taso ja paikka, joka ei häviä. Moniääninen maisema pitää sisällään nämä historiatasot, nykyisyyden ja menneisyyden ja niistä kerrotut kertomukset. Sen heterogeeninen, ”avoimen lopun” luonne tunnistaa niin menneisyyden ihmisen ja kuin nykyihmisen kysymykset. Moniääninen maisema on tulkinnassani menneisyyden ja nykyisyyden vuoropuhelua, eivätkä nämä sulje toisiaan pois, vaan ne liikkuvat maisemassa ihmisten elämismaisemassa rinnakkaisina yhteyksinä.

Kun kysyn Trollshovdan alueen ympäristöön, luontoon, teihin, maisemaan, tapaamispaikkoihin, ihmisiin ja muistin paikkoihin liittyviä kysymyksiä, tarkastelun kohteena on sekä nykyisyys että menneisyys. Tavoitteenani on ymmärtää ihmisten erilaisia suhteita ja kertomuksia heitä ympäröivästä maisemasta. Kuuntelemalla erilaisia ääniä, kertomuksia ja tulkintoja, maiseman moniulotteisuus tulee läsnä olevaksi.

Monet ja erilaiset näkökulmat samasta alueesta viittilöivät tunnistamaan muistojen, kertomusten ja fyysisen maiseman erilaisia kerrostumia. Katsoessamme samaa maisemaa, katsomme omista lähtökohdistamme käsin kuitenkin erilaista maisemaa: tunnistamme siinä erilaisia muistin paikkoja, erilaiset kertomukset ja elämismaailmat kehystävät sitä. Ja kuitenkin maiseman perusluonne pysyy samana: tie tekee yhä saman mutkan, samat puut kaartuvat sen ylle ja sama kivijalka pilkottaa heinien piilosta. Haastattelut tuovat esiin eri äänet. Ilman haastatteluja, ilman lähentymistä paikallisten ihmisten kanssa, katsomme ja tulkitsemme maiseman perusluonnetta pelkästään omin, ulkopuolisen katseen vangitsemin tulkinnoin. Ja viemme löydöksemme eteenpäin irrottaen sen kehyksestään, kontekstistaan ja toiseuttaen sen.

Venäjän Karjalassa kylätutkimusta tehnyt Jyrki Pöysä puhuu siitä, miten historia näkyy kylän muodostamassa julkisessa tilassa. Ilmeiset monumentit, patsaat ja muistolaatat muodostavat satunnaisellekin vieraille historian kiintopisteitä. Pöysä kuitenkin arvioi sitä, miten näkyviä kohteet lopulta ovat ja hänen mukaansa suuri osa kylän topografiaan ankkuroituneista merkityksistä vaatii kylän elämän havainnointia ja kyläläisten selityksiä. Pöysä viittaa ulkopuolisten ottamiin valokuviin ja niiden sisältöihin, jotka jäävät ontoiksi yrityksiksi kuvata kylää, sen maisemaa ja paikkoja ilman kytkentää kyläläisten elämäntodellisuuteen. jolloin.⁹¹ Hänen tärkeä huomio mielestäni on, että osa kylän historiallisista merkityksistä on näkymättömiä ja vain kyläläisten muistamia, mutta että niillä on silti vaikutuksia nykyhetken tiloihin ja paikkoihin.⁹² Tässä lepää yksi moniäänisen maisemantutkimuksen argumenteista: ulkopuolisina emme voi ymmärtää ja tulkita maisemaa, johon emme ole tutustuneet paikallisyhteisön muistitiedon ja kertomusten kautta. Jos jätämme huomiotta paikallisyhteisön, sen jäsenten eri äänet, eri muistot ja eri tulkinnat, emme tarkastele maiseman kaikkia kerroksia ja tulkinta jää tällöin vajaaksi.

Trollshovdassa ja sen lähikylien kokonaisuudessa historian kiintopisteitä ja jaettuja julkisia monumentteja ovat kohtaamispaikoiksi muokkautuneet Trollshovdan koulu ja

⁹¹ Pöysä 2004, 27.

⁹² Pöysä, 2004, 27.

hartauskappeliksi 1980-luvulla kunnostettu entinen Trollshovdan ruukin hiiliuuni. Vuonna 1893 rakennettu Trollshovdan koulu⁹³ sijaitsee nimestään huolimatta Degergårdin kylässä. Ilman ihmisten kertomuksia nämä maamerkit ja kesäisin yleisiksi tapaamispaikoiksi muodostuvat paikat jäävät vain historian kehikseksi vailla tarttumapintaa nykyisten ja entisten sukupolvien elettyyn elämään ja elämismaailmoihin. Toiseksi, monet jo maisemaan kätkeytyvät maamerkit kuten entisten talojen ja torppien kivijalat, jäävät häviäviksi, mykiksi monumenteiksi ilman paikallisia selityksiä. Uudet rakentamisen kerrostumat peittävät alleen nämä maamerkit, joilla ei ole laissa määritettyä kulttuuriympäristön suojaa. Niiden ainoana suojana toimivat muistoihin ja kertomuksiin lokeroituneet tiedot, jotka säilyttävät ja jakavat tietoa yhteisistä ja yksityisistä tiloista ja paikoista. Muistitietoon on varautunut ihmisten sekä toisilleen jakamia että yksityisesti muistettuja tietoja ympäröivästä eletystä elämästä ja eletyistä paikoista.

Miksi näillä tarttumapinnoilla tai ihmisten omilla kertomuksilla ja selityksillä on merkitystä? Jorma Kalela puhuu historiakuvien kahdesta lähteestä. Hänen mukaansa näistä toinen kuvaa historian julkisten esitysten eri muotoja ja toinen kuvaa kansanomaista historiaa tai perinteen historiaulottuvuutta. Virallisia historiantulkintoja on Kalelan mukaan tunnistettavissa päämiesten- ja naisten puheissa, virallisissa muistopatsaissa, muistiorganisaatioiden näyttelyissä ja koulujen oppikirjoissa ja tiedotusvälineiden tarjoamissa taustoissa. Keskeistä Kalelan mukaan on se, mitä lopulta pidetään muistamisen arvoisena tai historiaan liittyvänä ja selitystä kaipaavana.⁹⁴ Hän kuitenkin muistuttaa, että suuri osa historian esityksistä syntyy virallisen historiantutkimuksen ulkopuolella.

Kalela tuo mielestäni oivaltavasti ja omaan aikaamme edelleen osuvan huomion esiin todetessaan, että historian esittämisestä on kyse myös silloin, kun ”tehtaan varastoalue muutetaan urheilukentäksi” tai ”kun slummina pidetystä asuinalueesta tehdään rivitalolähiö”. Kalelan mukaan näissä tapauksissa otetaan kantaa, mikä on muistamisen arvoista riippumatta siitä, mitä muutoksista päättäneet asiasta ajattelivat ja ajattelivatko he ylipäättään ratkaisuaan historian esittämisen kautta.⁹⁵

Luen Kalelan huomion merkitystä sen kautta, miten maisemaan kytkeytyvä muistitieto, ei-julkinen historian esitys, on merkityksellistä sen omistajille, vaikkei tämä muistitieto koskaan päätyisi edes kertomuksen muotoon. Osa historian esityksistä ovat hiljaisia ja pintapuolisesti

⁹³ Lundqvist 2000, 79.

⁹⁴ Kalela 2001, 18.

⁹⁵ Kalela 2001, 17-19.

tarkastellen näkymättömiä. Kiviröykkiöt ja kivijalat eivät puhu, mutta merkityksellistä on etsiä jälkiä ja johtolankoja, jotka ihmisten kohtaamisten kautta avaavat paikan muistia ja maisemaa kertomuksen ja esityksen muotoon ja kohti maiseman ja paikkojen kerroksellisen, menneisyyteen kytköksissä olevan moniäänisyyden ymmärtämistä ja oivaltamista. Sekä tämän johdantona sellaisia historioiden esittämisen tapoja, jotka ottavat yhdenvertaisesti huomioon erilaiset historian kuvat ja kytkävät nämä arjen elämän kuvat yhtä lailla muistamisen arvoisten joukkoon.

Esittelen seuraavalla sivulla kaksi karttakuvaa, joista ensimmäisessä (a) on löydettävissä niiden kylien sijainnit, joissa haastattelut tapahtuivat. En kuitenkaan merkannut karttaan tarkkoja haastattelupaikkojen sijainteja yksityisyyden suojaa kunnioittaakseni. Toiseen karttakuvaan (b) olen merkannut niitä paikkoja ja sijainteja, jotka tulevat esiin haastatteluhetkien kertomuksissa.

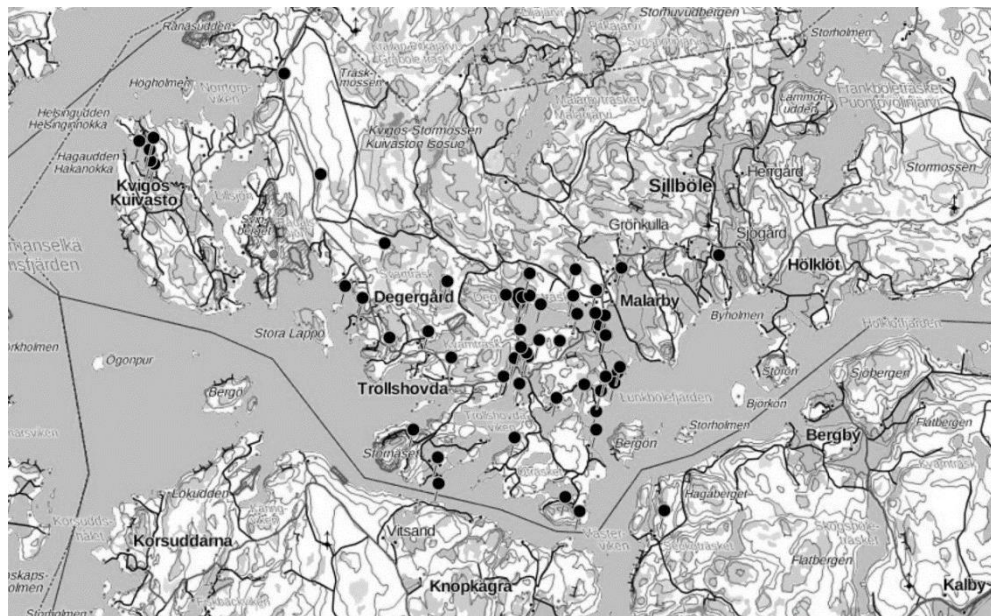
Karttakuvien tarkoituksena on havainnoida kylien ja niissä tapahtuneiden haastatteluiden sekä haastatteluissa esille nousseiden muistin ja muistojen sijainteja sekä näiden välisiä maantieteellisiä yhteyksiä ja etäisyyksiä: miten muistin ja kertomusten kautta eletty maisema ja koetut paikat ovat yllärajaisia ja levittäytyvät kertomusten koetuiksi paikoiksi. Tärkeä on myös ymmärtää, että toiselle merkityksetön paikka voi sisältää toiselle merkityksellistä sisältöä.

Olennainen huomio maiseman moniäänisyyden kontekstissa on havainto ja löytö siitä, että moniäänisyyden ymmärtämisen kannalta on merkityksellistä tavoittaa eri ikäpolvien kertomuksia. Vanhempi ikäpolvi muistaa tässä tapauksessa omakohtaista elämää alueella 1940-luvun alkuvuosista lähtien. Vaikka nämä olisivat varhaislapsuuden muistoja, ne tuovat esiin maisemaan ja paikkoihin liittyviä pitkiä siteitä. Moniäänisyyden kontekstissa on tärkeä ymmärtää ajallisuuden variaatio: toisella side on lyhyempi ja toisella pitempi, mutta tämä ei välttämättä tarkoita siteen ohuutta. Se on vain erilaista ja kestoltaan lyhyempi side ei pidä sisällään yhtä paljon alueella asuneiden varhaisempien sukupolvien kautta kertynyttä tietoa.



(a) Pohjakartta © Maanmittauslaitos 04/2020

Kolme kylää, kahdeksan ihmistä, yksitoista varsinaista haastattelukertaa.



(b) Pohjakartta © Maanmittauslaitos 04/2020

Haastatteluissa esiin tulevat paikat tuovat esiin muistojen sijainteja. Moniäänisyyden kontekstissa on tärkeä ymmärtää maisemaan liittyvät monet kertomukset ja monet muistin sijainnit. On kiinnostava löytö, miten rakkaana kotipaikkana toimiva kylä, talo ja pihapiiri laajenee kertomusten kautta alueena laajemmaksi, vaikka matkan tehtyään kertomukset palautuisivatkin takaisin lähtöpaikkaansa: riippukeinuun, puutarhatuoliin, ruokapöydän ääreen. Muistot ja eletty elämä, arjen käytännöt, toimivat ylijärjestyksinä yhteyksinä ihmisten, paikkojen ja alueiden välillä. Maisema on karnevalistinen tapahtumien ja kertomusten vuorovaikutuksellinen näyttämö.

4.3 Paikkoja – veteen piirrettyjä, rajoja ja nimiä



LN

Alkuperäinen kuvateksti: ”Degergård. Karl (Kaije) Nyberg på lasset, Elsa Nyberg och Sven Stam.”

Trollshovdan ja Degergårdin kylien raja kulkee Degergårdsträsket järven poikki, pienen saaren läpi. Kyläraja ylittyy puheissa ja arkisessa kanssakäymisessä, mutta määrittelee kuitenkin sen, mistä talosta ja paikasta ihmiset ovat kotoisin tai lähtöisin.

Tein haastateltavien kesken huomion, että uusiin paikkojen nimiin ei suhtauduta keveästi, mutta toisaalta niitä suvaitaan. Mielenkiintoinen kysymys on, missä vaiheessa uudet nimet vakiintuvat osaksi kylää ja sen vaiheita. Eräässä haastattelussa puhuttiin ”*kolmannesta sukupolvesta*”, jonka myötä tapahtuisi varsinainen ihmisten kiinnittyminen alueelle ja hyväksyntä osaksi paikkakuntaa.

Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että joistain vanhemmista paikoista puhutaan useilla nimillä, uudella ja vanhemmalla, joka on enää suullisen tiedon varassa olevaa, eikä löydy nykyisistä kartta-aineistoista. Toisaalta mielenkiintoinen huomio on, että nimet elävät rinnakkain ja kertovat tapahtuneista muutoksista, kuten tilan jakamisen yhteydessä tapahtuneista maanomistajamuutoksista, kun uudelle muodostetulle tilalle on ollut tarve antaa nimi. Uusien nimien kiinnittyminen paikkaan ja puheeseen vie aikansa. Vanha talon ja paikan

nimi on vakiintunutta tietoa, joka viittaa edellisiin sukupolviin, joihin on pitempiaikainen kytkös ja side. Yksi haasteltava toteaa, ettei uusi nimi ”kerro mitään”.

Esimerkkinä yksi tällaisista nykykartaltakin löytyvistä paikoista on Lövsala, jota ennen paikan nimi oli Norrvik ja tätä ennen Brakke. Strömsnäs on suullisessa ja yleisesti käytetyssä muodossa ”gammelänga”. Sillbölestä käytetään suullisessa muodossa nimitystä ”rutibakka”.

Vanhasta Trollshovdan kantatilasta käyttää vanha polvi vielä nimitystä ”ringanbacka”. Börje Gröning kertoo kaikkien vanhojen trollshovdalaisten tietävän nimen ja nimensä paikka on saanut luhdin nurkassa sijainneesta vellikellosta ”...siellä soitettiin...et me sanottiin aina et mennään Ringanbackaan... kaikki...se on semmonen nimi ku ei o uudempien ihmisten tiedossa...”

Gröning kertoo toisesta vanhasta, yhä käytössä olevasta nimestä Rivikintie kapeassa kohdassa. Paikkaa kutsutaan sanalla ”hunhuolet” tai murteella ”hunholet”. Gröning kertoo nimen täytyvän olla jonkun metsästäjän keksintö viitaten hirvimiesten passipaikkaan ja ehkä johonkin luonnonmuodostelmaan, johon joku koira on hiipinyt.

Eräs haastatelluista toteaa, että paikalliset ihmiset esittelevät itsensä edelleen sukunimen ja talon nimen mukaan. Haastattelemani vanhempi ikäpolvi sanoo Trollshovda nimeä käytettävän nykypäivänä yleisesti kuvaamaan koko aluetta, vaikka Trollshovda on kylä, jossa on kaksi tilaa, Bovik ja Stornäs, entinen Lillgård.

Esiin nousi myös tapahtunut muutos: aikaisemmin postiosoitteet osoittivat taloja, nykyisin mainitaan vain tie ja numero. Lars Nyberg kertoo:

”...postadressena var ju till varje gård... nu är det bara Trollshovdavägen och nummer...för det sa mera...nu kan man träffa på människor i kyrkbyn eller i Ekenäs och fråga... hur har ni det där i Trollshovda...jag brukar säga jag vet inte..jag har int gick dit för länge...”

Börje Gröning kertoo kylästä, rajoista ja seudusta, siitä miten nämä asettuvat toisiinsa nähden.

”...Trollshovda on kylä, niin kuin Degergårdikn ...”Trollshovdan kylä nytte sotketaan Trollshovdan seutuun...minä en sotke, mutta yleisesti...Trollshovdan kylä on pinta-alaltaan hyvin pieni, ettei uskois...etelässä on... vesiraja...veteen piirretty viiva...yritetty keskelle...sitten tulee kaakosta suora raja, ja lännestä...ja ne yhtyvät Degergårdstrasketin ainoassa saarella, siellä on pyykki, pitäisi olla ainakin...siitä tulee kolmio sitten, kärkikolmio ... ja se on Trollshovdan kylä ja Trollshovdan kylässä on kaksi tilaa...Bovik, missä ollaan ... ja Sjöhaga... ja sitten oli se, mikä tänään on Stornäs...Stornäsissä oli Lillgård

...ei kukaan tiedä enää, missä Lillgård on, minä tiedän kyllä, se on se niemimaa...siis, se pieni Trollshovda on vain ruukin alue, sitten vähän peltoja idässä ja vähän metsää lännessä ja sitten kaksi niemimaata Trollshovdan lahden molemmin puolin...ja kapeat kankaat... siinä ne...kapeat paikat...jos nostaa meren pinnan nyt tänään kahdella metrillä...ne on saaria taas, noi niemimaat...”

Tämän alueen Börje Gröning osoittaa Trollshovdan kyläksi. Seutua hän sanottaneen enemmän koulupiirin mukaan, joka ulottui Hölklötin, Sillbölen, Kesubölen, Malarbyn, Degergårdin ja Kvigosiin asti. Niin Degergård kuin Trollshovdakin olivat monta kymmentä vuotta Fiskarsin omistuksessa. Tämä voi olla syy siihen, että kylä ei aina osata erottaa toisistaan ja Trollshovdasta puhutaan kuin alueena tai seutuna.

Keskustelu Börje Gröningin kanssa tuo esiin paikan identiteettiin ja alueen muutoksiin liittyviä huomioita:

”... se on niin vaikea määritellä...onko se ruukin varjo vielä leijailemassa...en mä oikein usko siihen enää, mutta on se leijaillut siellä...sanoisin, että Trollshovda on kyllä monille nyt hyvä lomaviettopaikka...siis vapaa-asunnon paikka...täällä pienessä kanta Trollshovdassa on varmaan monta kymmentä...neljäkymmentä...monet asuu noissa mökeissä nyt ympärivuotisesti” ...”mutta kyllä se niinku identiteettiin jotenki vaikuttaa...että se on ny kesäparatiisi melkein...ruukin jäänteet ovat kyllä näkyvissä...ja elämä täällä ny jatkuu tällä samanlaisena mun mielestä, mutta niin olen aina luullut ja niin on aina kehittynyt...”

...”se oli joskus...olisko se ollut kaheksakytluvulla...kun meillä oli ainut valo koko kylässä iltaisin...ei ollut ketään ni näkyvissä, vaikka meni... sitten ylös...kalliolle...ei ketään asunut missään, ne vuokramökit oli rakentamatta viel siinä vaiheessa...ja tuo kantatilakin oli tyhjä silloin...että täällä oli silloin trollshovdalaisia aika vähän ...”

Alueen muutosta on tulkittavissa siinä, miten vakituiset asukkaat ovat ainakin kesäaikaan vähemmistönä kesäasukkaisiin verrattuna. Rannat ja paikat, joihin ennen liittyi ruukilla tehty työ ja saariston elinkeinot, ovat osin muuttuneet kesälomapaikoiksi ja mökeiksi. Talveksi kylät ja tori hiljenevät, mutta elämä jatkuu, vaikka arjen käytännöissä on tapahtunut paljon muutoksia vuosikymmenten mittaan. Osa paikkojen nimistä on olemassa vain suullisessa muodossa ja niillä on kytkös menneisiin arjen askareisiin ja käytäntöihin.

Tapahtumat ja muistot kytkeytyvät toisiinsa, eletyksi elämäksi ja maailmaksi nykyhetkestä käsin. Maiseman ajallisuus tulee esiin kuvailuissa, jotka ulottuvat vuosikymmenten taakse. Ne toimivat johtolankoina menneisiin paikkoihin ja tapahtumiin.

4.4 Meri ja rannikko – muuttuva arki ja elinkeinot



BG

Näkymä on Trollshovdavikenille, arvioiden 1940-luvulla. Taustalla pilkkottaa ruukin rannikkomaisemaa hiiliuuneineen. Börje Gröning kertoo rannikon ja meren käytön arvostuksen ja käytön muutoksista, jotka ilmentävät alueella tapahtuneita ja yhä tapahtuvia muutoksia.

”...rannikko merkitsi tässä välissä kultakaivosta melkein. Rannikko ei ollu minkään arvoista kun mä olin poika...rannikolta pääsi vesille...kalastamaan...eihän merellä oikeastaan muuta tarkoitusta ollut...kuin että pääsi kalastamaan...ja uimaan tietysti...mutta sitten rannikko tuli kalliiksi ja nyt rannikko on rakennettu..”

Meri tarkoitti vielä 1950-luvulla, että pääsi jäätä pitkin, oli talvia ja oli jäitä. Kaikki puutavara ajettiin hevosella jäätä pitkin Trollshovdaan. Metsäpalstoille pääsi nopeimmin jäitä pitkin. Rippikoulu käytiin kirkonkylällä ja sinne mentiin talvella jäätä pitkin silloin, kun tiedettiin sen olevan turvallista. Pyörällä, potkukelkalla ja kävellen. Gröning kertoo 1940-luvulla hukkuneen kahdeksan ihmistä, joista viisi oli lapsia.

Gröningin mukaan Trollshovdassa on aina paljon kalastettu, mutta ei oikein enää. Pääasiassa merestä nousi haukea, kuhaa, lahnoja, vähän ahvenia ja särkikaloja. Gröningillä oli käytössä verkkoja. Gröning kertoo *”isäpapalla”* olleen rysiä, pitkäsiimoja ja uistimia. Isä oli kova kalastamaan. Hän kalasti talvellakin, hakkasi reikiä ja oli koukkuja. Verkkoja ei ollut, kun kangasverkot olivat niin heikkoja.

Lars Nyberg kertoo, ettei alue ole oikein saaristoa. Saaristossa on enemmän saaria. Alueella menee joka puolella teitä. Mutta pienillä saarilla asui kyllä ihmisiä, vaikka siellä ei pystynyt

edes kymmentä perunaa kasvattamaan. Nyberg kertoo aikaisemmin olleen monia kalastajia, mutta hänkin on kalastanut enemmän viimeksi 1970-luvulla.

Kalastus elinkeinona on tutkimusalueella hiipunut, mutta laajemmin aluetta tarkasteltuna joitain ammatikseen kalastavia vielä on. Kesätorin kalat tulevat bromarvilaisen kalastajan kautta myyntiin. Meri elinkeinon tarjoajana on hiipunut, mutta en sanoisi meren merkityksen kadonneen, vaan se on saanut uusia muotoja. Esiin nousi meren merkitys suvun perintönä, merenkulun ammatteina ja rakkaana harrastuksena, vapauden ja eteenpäin menemisen metaforana. Österlund pohtii nykyaikaa suhteessa siihen aikaan, jolloin kylän miehet kävivät vielä kalassa ja perheitä elätettiin kalastuksella. Vanhat valokuvat kertovat kalastuksesta ja erilaisista pyyntivälineistä. Kalastajat tulivat myymään kalaa suoraan kesäasukkaille vielä ainakin 1960- ja 1970-luvuilla. Myös läheinen Degergårdsträsket tunnettiin, ja tunnetaan vieläkin, kalaisana järvenä, mutta harvemmin siellä enää kalastetaan. Ehkä ennemmin käydään kokeilemassa nappaako jättilohi.

Elinkeinoissa näkyy muutoksia kalastuksen lisäksi maataloudessa. Eräs haastateltava toteaa maaseudun autioituvan ja vain sitkeimpien jäävän. Ammattikalastajat, ammattimetsurit ja ammattimetsästäjät ovat alueelta hävinneet nimenomaan ammatteina ja nämä elinkeinot ovat muuttuneet harrastuksiksi. Sellaiset, joille alueen luonto on tärkeä, jäävät. Useat alueen pelloista ovat rikkonaisia ja pienehköjä, joille nykykoneet ovat liian isoja. Kaikki pellot eivät voi kuitenkaan olla riistapelloja ja ehkä näille alueille muodostuu uusia elinkeinon muotoja kuten maisemanhoitoa. Jotkut tilat näyttävät pärjäävän erikoistumalla ja tiloille on jatkajia, mutta useat käyvät maatalouden ohella myös muualla töissä. Toisaalta tehostunut maatalous jättää aikaa muulle toiminnalle. On tullut mökkien vuokraustoimintaa ja elämyspalveluita.

Alueen teollinen perintö kiinnittyy muistoissa siihen vanhempaan ikäpolveen, joiden vanhemmat ovat olleet nuorina Trollshovdan ruukilla töissä tai he ovat kuulleet ruukin töistä sieltä eläköityneiltä ihmisiltä. Alueella on tehty 1970-luvulla haastattelukerua, joiden aineisto on vielä olemassa ja jota ainakin osa alueen ihmisistä kokoontuu ajoittain kuuntelemaan. Ruukin alasajon jälkeen vuonna 1915 alueella ei ole ollut mitään vastaavaa työllistäjää.

Alueelle merkityksellisten elinkeinojen tutkiminen maisemantutkimuksen ja moniäänisyyden näkökulmasta on tärkeää, koska ne kytkeytyvät maisemaan arjen käytäntöinä, ruumiillisena suhteena. Työt ja työhön liittyvät eri menetelmät, ruukin tarpeisiin alueella valmistetut tiilet ja proomut, ammattikalastus välineineen tai maatalouden muutos käsilypsystä nykymaatalouden harjoittamiseen, jättävät kaikki jälkiä maisemaan ja rakentavat paikan muuttuvaa elinkaarta.

Elinkeinot ja niissä tapahtuvat muutokset luovat ja muokkaavat maisemaa. Menneisyyden arjen maisema on löydettävissä maaperän kerroksissa ja ihmisten muistoina. Se, mikä nyt on laituri ja veneen laskupaikka, on ruukin vanha lastauslaituri. Se, missä nyt kukkivat keltakurjenmiekat ja rantakukat, on entinen saunanpaikka ja pyykkitupa. Kun maisemaa tutkitaan moniäänisenä, nämä jäljet huomioidaan. Ne voidaan ohittaa uusien kerrosten tieltä, mutta niihin liittyvät muistot ja merkitykset ovat nykyhetken ja menneisyyden välinen virtauspaikka. Tämä pitää ainakin tunnistaa ja huomioida. Se, mikä näyttäytyy ensimmäisellä havaintokerralla mykkänä paikkana, avautuukin monikerroksellisena ja yhteenkietoutuvien historioiden paikkana.

4.1 Arjen käytäntöjä ja sosiaalisia yhteyksiä



MB

Alkuperäinen kuvateksti: ”Vesterviikin peruna väki jotka teki sonnin päiviä”

Ihmisten ja paikkojen välisiä yhteyksiä syntyi luontaisesti arjen käytäntöjen, työn ja vapaa-ajan myötä. Lars Nyberg kertoo, miten hänen nuoruudessaan ei katsottu televisiota, vaan liikuttiin alueella ja kyläiltiin ihmisten luona. Ihmisten välinen kanssakäyminen liittyi myös esimerkiksi polttopuiden hankintaan, jos omassa metsässä ei ollut sopivaa puuta lämmitystarpeiksi. Työtä tehtiin ja jaettiin vastavuoroisesti.

Matti Boberg kertoo ”*perunapäivistä*”, joita kutsuttiin myös ”*sonnin päiviksi*”.

Trollshovdasta, Petusta ja Särkisalosta saakka käytettiin lehmät sonnin luona Bobergien luona ja vastavuoroisesti väki teki Bobergeilla ”*perunapäivän*”...”*joka lehmästä yks päivä*”.

Boberg kertoo päivän olleen ennemminkin sosiaalinen päivä ja juhlapäivä, eri kylien välinen tapahtuma, jossa perunaa nostettiin ja sen jälkeen tarjottiin ruoka. Kylien välillä liikkui myös kiertävä suutari, joka viipyi talossa niin kauan kuin työt oli tehty. Suutari ja satulantekijä Otto Björkqvist teki työtä vielä pitkälti yli 90-vuotiaana. Bobergin tavoin Lars Nyberg nosti esiin tämän ilmeisen taitavan ja työteliään ihmisen ja persoonan.

Ainakin nuoret kokoontuivat Trollshovdassa ja Degergårdissa tansseihin eri taloihin. Alueella kokoontui myös oma pokeriporukka. Naiset kokoontuivat pyykkäystöihin ja pellavan loukuttamiseen.

Paikkojen erilaiset käyttötavat olivat paljolti kiinnittyneitä ruumiilliseen työhön, mutta myös muuhun kanssakäymiseen oli kuitenkin aikaa. Maisema oli työn täplittämää maisemaa, johon mahtui paljon ihmisten välistä kanssakäymistä. 1960- ja 2000 -luvulla Trollshovdan ja Degergårdin kyliin muuttaneet muistavat paikallisten ihmisten avuliaisuuden ja tavan tulla tarjoamaan palveluja ja osaamista:

”...kyllähän kesäasukkaat voimakkaasti nojautu näihin paikallisiin...joka suhteessa... rakennusasioissa, puutarhanhoidossa, aina kun tarvittiin työkoneita, työkoneiden huollossa... haettiin maito...elintarvikkeita...maito...kananmunat, leipiä...”

Haastatteluissa välittyy ihmisten välinen kanssakäyminen, joka ulottuu puheessa vanhemman sukupolven kautta heidän vanhempiansa ja isovanhempiensa elinvuosiin 1900-luvun alkuvuosikymmenistä edelleen nykyyhetkiin. Oskar Nyberg kertoo eroa toki olevan sillä, onko täällä vain kesäasukkaana. Esimerkiksi koulutalon talkoissa mukana on vain vakituisia asukkaita, mutta hän sanoo kaikkien olevan tervetulleita. Osa kesäasukkaista on ollut alueella vuosikymmeniä, mutta ikävä kyllä kaikkia ei opi tuntemaan. Hän sanoo näkevänsä mielellään enemmän yhteistyötä ja paikan ikään kuin yhteiskuntana. Paola Nyberg kertoo, että kun talvisin ei tapaa kovin paljon ihmisiä, lauantain kesätori on tärkeä päivä. Oskar kertoo olevan paljon muistoja pelloilta, ja yhteistyötä naapurien kanssa. Uusia muistoja muotoutuu joka vuosi.



LN & LN

Alkuperäiset kuvatekstit: (Vas.) Lin bråningstalko, Malarby bastun 1948. Från vänster: Olga (Höglund) Holmström, Mirjam Luoto, Amanda Lignel (tant Manda) (ryggen), Helena (Ekholm) Österlund, Karl (smed-Kalle) Holm (i dörren), Impi (Ehrstedt) Skogberg, Lydia Degerlund. (Oik.) Ortens pokerjäng, slutet av 40-talet.

4.2 Entisiä ja nykyisiä kohtaamisen paikkoja ja risteämisiä



ET

Entinen kauppaa-auton kääntöpaikka Trollshovdassa. Entinen ja nykyinen kohtaamisen ja kertomusten paikka.

Ihmisten siteet niin Trollshovdaan, Degergårdiin kuin Kuivastoonkin ovat eri pituisia riippuen siitä, ovatko he syntyneet alueella vai ovatko he tulleet myöhemmässä vaiheessa. Alueella 1930-1940 -luvuilla syntyneet muistavat jo lapsuusajoistaan teiden ja polkujen erilaisia sijainteja verrattuna nykyhetkeen, alueen koulut ja niiden väliset hiihtokilpailut, Degergårdträsketin pyykkärit, perunannostotalkoot, kaupat ja kauppaa-autot, pitkät polkupyörämatkat, vanhat paikkojen nimet, tuvissa ja ladoissa järjestetyt tanssit ja miesten pokeriporukat. Näihin vuosiin liittyy myös muistoja sota- ja pulavuosista ja sotaan jääneistä läheisistä.

Börje Gröning kertoo, että ennen mentiin johonkin tupaan, johon saattoi kokoontua kaksikymmentäkin henkilöä, nuoria ja vanhoja ihmisiä. Tuvassa vaihdettiin kuulumisia ja siellä viihdyttiin. Nyt ei mennä oikein kutsumatta mihinkään. Ennen käytiin joka viikko, oli asiaa tai ei. Kun naapurille tuli televisio, mentiin sinne, mutta äkkiä kaikilla oli oma televisio. Myös radion kuuntelu kokosi ihmisiä yhteen.

Alueelle 1960-luvulle tullut sukupolvi ja heidän vanhempansa ovat tulleet alueelle hankittuaan mökin. Sisarukset Anna Österlund ja Eva-Maria Huttunen muistelevat nuoruusaikoja.

Heidän isänsä oli huomannut Helsingin Sanomissa pienen myynti-ilmoituksen ja vanhemmat halusivat tulla paikkaan ”*jossa ei ole mitään...isä rakasti kulkea metsässä ja luonnossa.*”

Tuolloin elettiin 60 -lukua. Pihapiirissä ja pienissä torpissa vietettiin ensin yhteiselo asukkaiden kanssa näiden jäädessä syytinkiläisiksi pihapiirin torppaan.

”Rannassa...vähän ylempänä missä sauna nyt on, oli pienen pieni pirtti, jossa isä, äiti ja neljä lasta...Siellä ne tarjos parhaimmat munkkipossut...oli ämpäreitä, kun katto vuos...mutta munkit oli parhaita...Se oli se perhe, joka myi...”

Nykyinen pihapiiri pitää vielä sisällään vanhoja rakennuksia, vaikka niillä on eri käyttötarkoitus. Sisarusten välisessä puheessa välittyy rakkaus ja välittäminen paikkaa ja kylää, aluetta kohtaan, vaikkei se ulotu heidän vanhempiensa alueelle tuloa kauemmas. Alueelle on syntynyt kolmas sukupolvi, jota on vaikea mieltää yksin kesäasukkaiksi ja sisarukset lapsineen ja lapsenlapsineen ovat juurtuneet paikkaan sekä kesäasukkaiksi että vakituisiksi asukkaiksi.

Jaetuksi alueen yhteiseksi paikaksi nousee haastatteluissa esiin erityisesti Trollshovdan koulu, mutta menneisyydestä nousee myös muita paikkoja esiin. Vaihtuvia paikkoja, joissa ihmisten kokoontumisella yhteen erilaisten töiden, harrastusten ja vapaa-ajan vieton parissa on ollut ehkä suurempi merkitys kuin itse fyysisellä paikalla. Tällaisia ovat postin noutopaikat, kauppa-autojen kääntöpaikka Trollshovdan kylän mäellä, jossa nykyään on postilaatikkojen rivi sekä pokerinpelupaikat, tanssipaidat, pyykkipaikat ja metsästysseurojen kokoontumiset.

Vuonna 1993 satavuotisjuhlaansa viettänyt koulu toimii tänä päivänä aktiivisen Koulutaloyhdistyksen (Trollshofda Skolhusförening r.f) ylläpitämänä paikkana, jonka lauantainen kesätori kokoaa niin vakituiset kuin kesäasukkaatkin paikallistuotteiden pariin ja vaihtamaan kuulumisia.

On mielenkiintoinen ja tärkeä havainto, miten eri suunnista ja eri syistä alueelle tulleet ihmiset asettuvat paikkaan joko pysyvästi tai kesäasukkaiksi. Havaintoni mukaan kaikki alueelle tulevat ihmiset ikään kuin ”mahtuvat” osaksi aluetta, kylää ja sen yhteisöjä. Paikkojen merkitykset rakentuvat sekä menneisyyden historioiden ja muistojen varaan että samanaikaisesti liikkeellä olevien uusien kertomusten ja tulkintojen varaan.

4.3 Polkuja ja reittejä

Trollshovdantie on inventoitu paikallisesti erittäin merkittäväksi, hyvin säilyneeksi tiekokonaisuudeksi. Tietä kunnostettiin 1800-luvulla lähinnä Trollshovdan ruukin tarpeisiin, vaikka vesi- ja talvitiet toimivatkin pääasiallisina kulkuväylinä.⁹⁶ Hevosia käytettiin paljon vielä ainakin 1950- ja 60-luvuille tultaessa. Matti Boberg muistaa Kuivaston ja Trollshovdan välisten koulujen hiihtokilpailut, joihin mentiin useammalla reellä jäätä pitkin. Kolmesta neljään hevosta tarvittiin rekien eteen. Kouluun mentiin talvisin suksilla. Kauppa-asioilla käytiin polkuja pitkin, useampia kilometrejä suuntaansa. Bobergit hakivat postin soutamalla Särkisalosta.

Börje Gröning kertoo metsäpoluista, joita hän on yrittänyt metsurina ollessaan pitää käytössä ja avoimina. Polkuja oli ennen joka paikassa. Oli oikoteitä ja torpasta torppaan johdattavia polkuja. Taloihin mentiin metsää myöten, polkuja pitkin. Lehmät kulkivat myös metsäpolkuja pitkin ja laidunsivat yhteislaitumilla pelloilla, joita oli läheisten järvien ympärillä. Metsien takana olleet pienimmätkin peltolaikut laidunnettiin tai kuivatettiin pelloiksi ja niille kuljettiin kävellen tai kärryillä. Metsäpolut- ja tiet pysyivät näin avoimina. Gröning muistaa Kvarnträsketistä saakka tuotaneen lehmä Degergårdsträsketin yläpuoliselle laidunalueelle. Omistaja kävi lypsämässä lehmät ja toi maidon kärryillä alas tielle, kivisillalle, aamuvaihain. Lypsulle lähdettiin Gröningin arvelun mukaan aamukolmelta, jotta lypsymatka ehdittiin tehdä, lypsää lehmät ja kärrätä maito tien viereen.

Vielä 1980-luvulla useat polut ja metsätiet olivat metsissä vielä kuljettavia, mutta ne ovat umpeenkasvaneita. Omia sienipolkuja ja kulkureittejä on ja niitä käytetään, mutta ei samaan tapaan kuin ennen. Kävellen ja polkupyörällä liikkuminen on vähentynyt. Lars Nyberg tekee myös huomion siitä, että postilaatikkojen nykysijainnit ohjaavat ihmisiä käyttämään tietä, ei polkuja. Aikaisemmin posti haettiin Degergårdista, jolloin vaihdettiin samalla kuulumiset.

Vesiteiden muusta kuin työhön tai kalastukseen kohdistuneesta käytöstä Lars Nyberg muistelee ainakin yhden tytön käyneen Trollshovdassa koulua Bromarvin puolelta vielä 1950-luvulla. Nyberg pohtii, miten liikkuminen suntin yli oli mahdollista etenkin talvisin, kun suntissa oli kova virta, eikä se jäänyt. Hän arvelee lasten asuneen tuolloin joissain taloissa Trollshovdan puolella.

⁹⁶ Rahkonen 2014, 64-65.

Gröning kertoo, että Trollshovdan ja Bromarvin välinen suntti ylitettiin soutuvenein, kun käytössä ei ollut moottoreita. Aikoinaan pienet purjeverneet vedettiin Bromarvin kapean kannaksen yli, mutta joillain oli toinen vene odottamassa toisella puolen. Tämän reitin Gröning kertoo olleen käytössä ennen sisällissotaa.

Trollshovdan ruukkiin liittyvä teollinen perintö nousee esiin kulkureiteistä puhuttaessa. Metsässä kävellessä tuli vielä 1970-luvulla vastaan ruukin säännöstelykulttuurin jäänteitä. Ruukin yläpuoliset järvet oli padottu ja vesi ohjattu ruukin tarpeisiin.

4.4 Havaintoja – maisema, muisti ja paikka



MB/ET

Matti Boberg syyskuussa 2018 käsissään valokuva, jossa on Elvi-hevonen ja hän itse.

Esittelin aikaisemmin Tolia-Kellyn löydöksiä liittyen maiseman ja muistin väliseen yhteyteen, aistimukseen ja kerroksellisuuteen. Yritän jäljittää, miten muistot, se mitä tiedämme ja tunnemme menneisyydestä, välittyy puheessa ja dialogissa osaksi erilaisia merkityksiä ja tulkintoja maisemasta. David Lowenthal sanoo tietoisuuden menneestä olevan monin tavoin välttämätöntä hyvinvoinnille. Hän kysyy, miten sitten tulemme tietoiseksi menneestä ja miten me omaksumme tämän välttämättömän menneisyyden taustan. Vastauksen hän muotoilee itse: me yksinkertaisesti muistamme asioita, luemme tai kuuntelemme tarinoita ja kronikoita ja elämme yhteydessä menneisyyteen sen jälkien ympäröiminä. Lowenthalin mukaan olemme menneisyyden kyllästämiä: jokainen tapahtumapaikka, lausunto ja jokainen teko pitää sisällään jäännöksiä aikaisemmista ajoista. Nykyinen tietoisuutemme, se mitä tiedämme nyt, pohjautuu menneisyydessä tehtyihin havaintoihin ja toimiin: tunnistamme henkilön, puun,

aamiaisen ja asian, koska olemme nähneet sen tai toimineet sen parissa aikaisemmin.⁹⁷ Lowenthal sanoo myös, että vaikka menneisyyden nimeäminen ja ajatteleva viittaa menneisyyden olemassaoloon, se ei tosiasiallisesti sitä ole, vaan meillä on vain nykyisyys todisteena menneisyydestä.⁹⁸

Pertti Grönholm ja Anna Sivula puhuvat matkalla kadonneesta ja menneestä. Siitä, joka ei ole vain ollut, vaan joka on läsnä tässä ja nyt kuvina, kertomuksina, esineinä, tiloina, muistin merkkeinä ja merkityksinä. Näitä he kutsuvat yhdellä sanalla jäljiksi.⁹⁹ Grönholm ja Sivula puhuvat menneen läsnäolosta, sen läpikäynnistä, joka liittyy niin yksilöiden kuin yhteisöjen aistimukseen menneestä. Mennyt on läsnä erilaisissa esityksissä, artefakteissa ja ympäristössä tapahtuvissa muutoksissa. Tätä ylläpitävät heidän mukaan ihmisten muisti, yhteisöjen aineeton perintö sekä käsitteet ja uskomukset. Erityisen kiinnostavaa heidän muotoilussaan on ajatus siitä, miten jäljet herättävät kysymyksiä siitä, miten me olemme omaan aikaamme tulleet ja mitä tällä matkalla on kadonnut.¹⁰⁰

Haastattelujen ristiinluennassa esiin nousee vastauksia esittämiini kysymyksiin, mutta sitten nousee esiin myös erityisiä muistoja, joihin viittaavat sekä muuttuvat äänenpainot että kertomusten sisällöt ja missä yhteydessä ne tulevat esiin. Matti Hyvärinen ja Varpu Löyttyniemi tukeutuvat Mihail Bahtinin dialogiseen ajatteluun ja ihmisen historiallisuuteen sanoen kaiken koetun ja aiemmin kerrotun olevan läsnä sisäisessä dialogissa, jossa ruumiillinen ihminen kertoo elämänsä tarinaa.¹⁰¹

Heidän mukaan dialogisuuden näkökulmasta tarkasteltuna tavoitteena ei ole pääsy alkuperäiseen kokemukseen, vaan kiinnostavaksi muodostuu se, miten tämä kokemus tulee uudelleen eläväksi puheessa ja kertomuksessa. Kokemus pysyy elävänä ja uusiutuvana, kun se vastaanottaa toisten ihmisten näkökulmia ja kun siitä kysytään. Oman kokemukseni mukaan kokemuksen ja muiston erityisyys voi tulla esiin jo kertomisen hetkellä, mutta vasta haastattelun lähiluvussa (kuuntelemisessa) äänen painot herättävät sekä kertomuksen erityisyyden että jaetun kokemuksen erityisyyden.

Aineistosta löytyy runsaasti muistoja, jotka tuntuvat muotoutuvan uudelleen eläväksi haastattelun hetkissä. Näitä ovat muistot munkkipossuista ja vuotavasta katosta, isän sodasta

⁹⁷ Lowenthal 1985, 185.

⁹⁸ Lowenthal 1985, 187.

⁹⁹ Grönholm & Sivula 2010, 11.

¹⁰⁰ Grönholm & Sivula 2010, 11.

¹⁰¹ Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 202.

paluusta, pellon tuoksusta ja kyläilystä ihmisten luona. Tai kävelyretkistä metsässä, missä saa meren ohella olla vapaa.

”...molemmat halus siihen metsän hiljaisuuteen...”

Muistot pitävät sisällään myös tapahtumia, jotka ovat aikoinaan järkyttäneet mieltä ja elämää. Matti Boberg muistaa lapsuuttaan sodan varjoissa, elämää ennen ja jälkeen isän ja isoveljen äkillisen poismenon. Bobergin isä ja äiti muuttivat Kuivastoon vuonna 1938 Perniön Latokartanon puolelta Saarenjärven ja Tuulijärven alueelta Matin ollessa vuoden ikäinen. Isä oli sodassa, eikä Matti muista hänestä paljon, mutta muistaa hetken, kun sana isän kohtalosta vuonna 1941 tuli naapuriin, jossa oli puhelin.

Boberg kertoo, miten se *”ruljanssi”* jäi mieleen, kun sana isän haavoittumisesta ja pari kolme päivää myöhemmin, kuolemasta, tuli taloon. Vaikka hän ei paljon voinut asiaa ymmärtää, niin se näkyi ympärillä. Matin vähän vanhempi veli hukkui jäihin jälkeen isän kuoleman. Elämä jatkui äidin ja kahden lapsen yhteiselona työtä tehden ja selviytyen.

Maisemaa ja sen moniäänisyyttä tutkittaessa on huomioitava muistin ja maiseman yhteenkietoutuneisuuden eri tasot: muistoja on monia ja erilaisia: kipeitä ja keveitä ja ne muokkaavat suhdetta maisemaan, suhdetta paikkoihin. Muistot ja tapahtumat jäävät elämään muistettuina paikoina ja muistin paikkoina, vaikka niihin ei arjessa aina palattaisi. Paikat eivät ole unohdettuja tai hylättyjä paikkoja, vaikka ne ohitettaisiin ja ne halutaan jättää menneen osaksi. Ohitusten syyt voivat olla tärkeitä, vaikka niihin ei palattaisi tai niistä ei haluttaisi kertoa. Nämä ohitukset voivat pitää sisällään tietoa siitä, mitä matkalla on kadonnut tai katoamassa.

Kahden toisilleen läheisen ihmisen osallistuminen haastatteluun samanaikaisesti voi olla tärkeä vuorovaikutteinen kokemus hetken sisältämän vuoropuhelun ja esille tulevien muistojen takia. Tutkimuksessa tällaisia tilanteita muodostui avioparien ja sisarusparin kohtaamisissa. Muistoja ja tapahtumien järjestystä pallorellaan toiselta toiselle, polveillen ja tietä etsien. Nämä keskinäiset puheet, johon haastattelija ei puutu kuin korkeintaan välilyksymyksiin, pitävät usein sisällään rikasta kertomusta, juuri tässä hetkessä ehkä ensi kertaa ääneen lausuttuja ja jaettuja kokemuksia ja muistoja. Esiin voi tulla yksityiskohtia, tiettyjen paikkojen syviä merkityksiä, tuoksumuistoja ja muistiin kiinnittyneitä hetkiä.

Seuraava katkelma nousi nauhoituksen kuunteluvaiheessa merkitykselliseksi havainnoksi ei yksin sisällön vuoksi, vaan sen erityisen lausuntatavan ja äänenpoljennon myötä, jossa *”ihana poppelintuoksu”* taipuu kertojan suulla ja saa erityisen merkityksensä elettyinä hetkenä, tuoksumuistona ja muistin paikkana:

”...mulla on vaan semmonen hajumuisto...hajumuisto mikä on jääny...kaikki muuttuu...sellainen kun mä illalla tulin hevosen kanssa tuot tietä pitkin ...tossa noin...pienessä laaksossa...niin tuli niin...ihana poppelintuoksu...ja sehän ei tuu päivällä...kun se tuli semmosen tietyn kosteus...kaste tai joku semmonen...ni...se oli jotenki sellanen, et se on vaan tarttunu...”

On mielestäni tärkeä huomata, että vaikka tässä muistellaan nuoruudessa tapahtunutta, sitä muistetaan ja jaetaan nykyhetkessä ja nykyhetkestä käsin. Tapahtuma ei pyyhkiydy pois maisemasta, vaan se on olemassa henkilössä, hänen elämismaailmassaan, ja on siksi tärkeää. Moniääninen maisema tunnistaa nämä monet muistot, ei nostalgisina ja etäisinä, vaan osana maiseman eläviä kerroksia, osana ihmisen elämää tässä ja nyt.

Tutkijana kiinnitän tähän ja muihin vastaaviin, helposti haihtuviin yksityiskohtiin, huomiota, koska ne tuovat esiin muistojen ja muistamisen merkityksen eri tasoja. Muistojen monumentit eivät välttämättä saa patsaita tai kronikoita, vaan ne ovat pienipiirteisiä eletyn ja koetun elämän hetkiä, haalistuneita kukkia kasvion sisälehdillä tai riipus kaulalla. Tutkimuksen eri vaiheissa nämä jäljet voivat jäädä huomaamatta: ne eivät heinien kätköissä piilottelevien kivijalkojen tavoin huuda esiintuloaan, vaan odottavat löytäjänsä, kysymysten esittäjää.

Börje Gröning kertoo tärkeimmän lapsuuden muiston olevan, kun isä tuli kotiin aselevon aikaan:

”Tärkein lapsuuden muistoni on, kun isä palasi sodasta...tai aselepoa silloin oli...hän pääsi heti pois...mä muistan kun hän tuli kotiin...sen muistan yhtenä iltana.”

Pari viikkoa ennen tätä Trollshovdaan oli vedetty sähkö. Trollshovdan miehet rakensivat muuntajan itse Riihikalliolle. Fiskarsin asentajat tulivat sisälle ja laittoivat joka huoneeseen kattolampun, katkaisimen ja seinäpistorasiat:...”*vielä antoivat lamput, mutta 40 wattia kattoon ja 25 wattia eteiseen...että oli niin hämärää, ettei juur nähnyt yhtään mitään...mutta oli se tietysti edistysaskel...”* jännite oli rautalankojen varassa niin heikko...*että se vaihteli ja vaihteli ja tuikki”*... ”*Pääasia tässä oli...Isä meni melkein heti Tammisaareen ja osti sähkökäyttöisen radion...sen mä muistan...sitä mä sit käytin, aika lailla...”*

Tuolloin elettiin vuotta 1944.

5 Lopuksi – johtopäätökset ja tulokset



ET

”Eläminen on maailmassa olemista. Tähän piiriin, maan ja taivaan väliin, asettuvat meidän paikkamme. Kaikkia paikkoja emme muista, osan niistä unohtamme. Mutta kaikkia emme voi unohtaa, sillä silloin unohtaisimme myös itsemme. Emme tietäisi, keitä olemme, koska emme tietäisi, mistä saavumme ja mihin lähdemme. Maailman paikat, paikan maailmat.”¹⁰² Anna ja Pekka Österlund elokuussa 2018.

Trollshovda oli ensin nimi tiekyltissä, hiekkatie ja mäenkumpare, hiiliuuni, pylväskataja, merenpoukama ja puut. Pian ensi havainto laajeni tarkoittamaan kylää ja kyliä rannikon ja merenpoukamien sylissä ja Fiskarsin vanhaa ruukkiympäristöä. Mukaan tulivat ihmiset, heidän kertomukset ja muistot, joissa kylien ja talojen väliset rajat ylittyivät puheessa, muistoissa ja arjen liikkumisessa. Yksi kylä oli yhteydessä moniin viereisiin kyliin. Ihmiset olivat tietoisia kylien tarkoista rajoista, muuttuneista ja muuttuvista paikannimistä, muuttuvasta ja muuttuneesta maisemasta. Elettyä elämää tarkasteltiin nykyhetkestä käsin ja kurotettiin kohti muistin paikkoja, tapahtumia ja menneisyyden ihmisiä. Monia ääniä tuli esiin, monia muistin ja maiseman yhteenkietoutumia, paikkoihin liittyvää sosiaalista vuorovaikutusta ja ymmärtävää, vastavuoroisesta dialogia. Maisema tuntui todella tulevan näkyväksi, eläväksi ja todeksi vasta ihmisten kautta.

Moniäänisyydessään maisema oli sekä yksityinen että yhteisesti jaettu, mutta nämä eivät olleet ristiriidassa keskenään. Maisemaan mahtui paljon erilaista ääntä, mutta siellä oli tilaa yksityisyydelle ja vapaudelle.

¹⁰² Karjalainen 1997, 240.

Lähdin tutkimaan maiseman moniäänisyyttä, mitä se on, ja vastaukseksi sain sen olevan keskenään vuorovaikutuksessa olevia erilaisia ääniä ja merkityksiä. Tutkimuksen kautta avautuivat maisemaan liittyvät monet eletyn elämän kerrokset, muistot, tapahtumat, muuttuneet ja muuttuvat arjen työt ja käytännöt sellaisina kuin ihmiset ne todella omista lähtökohdistaan ja näkökulmistaan käsin kokevat, muistavat ja ymmärtävät. Tällainen paikkojen tai maiseman ymmärrys ei synny yksin teoreettisen tarkastelun avulla, vaan tarvitaan kenttä ja sen ihmiset, havainnot, alueet, paikat ja maisemat. Maisema on sama, mutta sitä luetaan ja siitä kerrotaan eri tavoin. Maisema ei ole neutraali ja siksi sitä tulee tarkastella lähtökohtaisesti moniäänisenä.

Peltokumpare tai kaislikon peittämä ranta ei vielä kerro, kivijalka tai koulurakennus yksin eivät kerro, ellei niistä esitetä kysymyksiä ja oteta mukaan alueen ihmisten selityksiä ja käsityksiä. Maiseman moniäänisyyden tutkiminen on maiseman inhimillisten kerrosten tutkimista: miten ja miksi ihmiset kiinnittyvät paikkoihin ja maisemaan, miksi niillä on merkitystä ja miksi he toisaalta ohittavat niitä ja toteavat menneen olevan mennyttä. Nämä ovat osa maiseman inhimillisiä ulottuvuuksia. Ihminen on kytköksissä maisemaan monin eri tavoin, vaikuttaa sen ekologiaan ja muuttaa maiseman elementtejä peruttamattomalla tavalla. Jotkin muutokset ovat hienovaraisia ja hitaampia, jotkut näkyvät maisemassa välittömästi.

Moniäänisyyden ja dialogin soveltaminen maisemaan tarkoittaa ihmisten ja asioiden välisten vuorovaikutussuhteiden tutkimista. Isojen ja pitkien kehityskaarien tutkimista, mutta myös pienten ja lyhyiden kehityskaarien tutkimista. Muisti ja maiseman yhteenkietoutuminen, vastavuoroinen dialogi ja erilaisia merkityksiä saavat ja virtaavat paikat ovat kohteena, kun maisemaa tutkitaan moniäänisenä.

Trollshovda, Degergård ja Kuivasto ovat kyliä rikkonaisen Länsi-Uudenmaan rannikon läntisessä kolkassa, jonne johdattaa viehättävä mutkitteleva saaristotie. Harjaantunut silmä huomaa aika pian erityisiä merkkejä ja jälkiä, jotka houkuttelevat astumaan ulos autosta tai nousemaan pyörän selästä. Maisema ei viehkeydestään huolimatta avaudu, jos sille ei esitetä kysymyksiä. Postilaatikkorivistä voi kyllä päätellä kesäasukkaiden määrän ja pohtia vakituisten asukkaiden ja kesäasukkaiden välistä suhdelukua. Mutta tämä on kapea tulkinta. Vasta tutkimuksen, kysymysten ja vastavuoroisen keskustelun kautta muodostuu ymmärrys siitä, että samalla paikalla on ennen kokoontunut ruukin työväki ja kauppa-autoa odotellessa on vaihdettu tärkeät kuulumiset. Tänä päivänä postilaatikkoon jätetään terveisinä ja johtolankana omenahupullo.

5.1 Moniäänisyys ja dialogi

Maisema ei vastaa, jos siltä ei kysy. Vastaajien joukkoon tarvitaan ihmisiä osoittamaan ja kertomaan erilaisia muistoja, kertomuksia ja osoittamaan näille sijainteja ja paikkoja.

Moniäänisyys nostaa esiin muistamisen arvottamisen ja arvostamisen jännitteitä: se, mikä toiselle on mykkä ja kivettynyt paikka, on toiselle elävä ja muistirikas paikka. Näiden erilaisten paikan kokemusten ei tarvitse silti asettua toisiinsa nähden vastakkaisiksi kokemuksiksi. Ne ovat vain erilaisia kokemuksia. Paikkojen ja maiseman tulkitseminen moniäänisenä on havainnoinnin tarkkuudesta ja kysymysten asemoimisesta kumpuavaa kokonaisvaltaista ymmärtämistä.

Tutkiessani maiseman moniäänisyyttä, lähestyin sitä maisemaa koskevan käsitteistön, muistin, paikan ja dialogin kautta. Ihmisten kautta maisemaan kiinnittyvät nykyhetken ja menneisyyden muistot ja tapahtumat saavat ajallisuuden kiintopisteitä, jotka asemoituvat fyysisiin ympäristöihin ja tapahtumien sijaintipaikkoihin. Maisema alkoi näyttäytyä hyvin konkreettisella tavalla läsnä olevana: siihen kohdistui arjen ja ruumiillisuuden käytäntöjä, koluttuja ja elettyjä paikkoja, maastoon häviäviä jäänteitä, hetkessä koettuja elämyksiä ja havaintoja, jotka tulevat esiin vuosikymmenten takaa.

Moniäänisyyttä tutkiva maisemantutkimus tavoittelee vaihtelevien ja erilaisten äänten esiintuloa. Niitä ääniä, jotka kertovat omalla tavallaan eri asioita samasta alueesta ja samoista paikoista. *Maisema* ei ole neutraali, vaan se saa eri merkityksensä ihmisten elämismaailmojen kautta. Maisema tulee havaituksi ja ymmärretyksi moniäänisyyden kautta. Mennyt ja nykyhetki kietoutuvat muistin paikoilla ja muodostavat eletyn elämän kerroksia.

Tutkimukseni keskiössä ovat olleet ihmisten tapaamiset ja haastattelut, omat havaintoni ja tärkeät teoriat, jotka ovat auttaneet muodostamaan käsitystä ja tulkintaa siitä, mitä moniääninen maisema on. Ilman kysymyksiä maisema jää vajaaksi niistä kerroksista, joista maiseman nykyhetki ja tulevaisuus muodostuu. Maiseman nykyhetkessä näkyvien jälkien merkitys jää vajaaksi ja ontoksi, jos emme kysy, havainnoi ja analysoi näkemäämme ja aistimaamme.

5.2 Näkökulman soveltaminen ja paluu kentälle



ET

Virtaava paikka. Trollshovdan kappelin kesähartaudessa heinäkuussa 2016 istuin tuntemattomien seurassa ja sytytin heidän kanssaan kynttilätuohuksen. Jaoin saman tulenliekin vierustoverilta toiselle. En tuntenut olevani vieraassa paikassa vieraitten keskellä, vaan yhteydessä näihin, kaikkiin minulle entuudestaan tuntemattomiin ihmisiin ja entiseen ruukin työn paikkaan ja hiiliuunin sydämeen. Paikan lokalistinen luonne ei sulje pois uusia tulemisia, vaan on avoin kohtaamisten tila.

Tein tutkimusta kolmen rannikkokylän alueella, mutta moniäänisyyttä voidaan soveltaa muihinkin kohteisiin. Moniäänisyyden näkökulma voi avata uusia välineitä maisemaan ja paikkoihin liittyvien jännitteiden purkamisessa tai maisemaan kohdistuvien muutosten aiheuttaessa vastarintaa. Moniäänisyyden näkökulmaan liittyvä ympäröivän maailman ja sen eri todellisuuksien havaitseminen ja tutkiminen voi auttaa monen kylän, kaupungin tai alueen tunnistamisessa osana ei vain kaikkein silmiinpistäväntä ja näkyvintä kehitystä, vaan osana pitempää ja syvempää vuorovaikutusten ketjua, jossa sekä yleiset että yksityiset tarinat kohtaavat. Tarkastelun kohteeksi voidaan ottaa kaupungin satama-alueen epäpaikoiksi muodostuneet ja hylätyn oloiset rannat ja rakennettua kulttuuriympäristöä esittävät satamahallit tai tarkastelun kohteeksi voidaan ottaa saariston kiihkeää muutuskautta elävät pienet satamat. Mutta yhtä hyvin tarkastelun kohteeksi käy lähiön nukkuvaksi ja hylätyksi kuviteltu urheilukenttä, jolle kukaan ei vielä ole esittänyt kysymyksiä.

Globaalia maailmaa ajatellen tarkastelun kohteeksi sopii niin globaalin pohjoisen kuin globaalin etelän ihmisten muistitieto ja kertomukset ympäröivän luonnon perinteisistä, kestävästä käytötavoista ja monimuotoisuuden säilyttämisen keinoista osana pitkiä luonnonvarojen käytön kehityskaaria.

Haastatteluaineistoa ristiinlukiessa tunnistan eri kertomusten ja muistojen välisiä yhteyksiä, joihin haluan vielä palata. Esittelemääni tieteellistä keskustelua, käsitteitä ja teorioita tarkastellessani, haluan vielä palata maisemien ylipaikallisuuteen, hybridiluonteeseen ja paikkojen välisiin suhteisiin, muistin ja paikan välisiin yhteyksiin.

Mihail Bahtinin moniäänisyyden ja dialogin käsitteet ovat tutkimuksen myötä avautuneet todellisiksi työkaluiksi ja näkökulman ohjaajiksi, joihin haluan palata.

Moniäänisyys on tunnistettavissa ja löydettävissä ihmisten kertomuksissa ja kohtaamisissa. Maisema on johtolanka erilaisten elämissämaailmojen, historioiden ja ihmisten ymmärtämiseen. Maisema puhuu, kun sen viereen seisahtuvalle ihmiselle tehdään kysymyksiä ja havainnoidaan ympäröivää maiseman monimutkaisuutta. Muodostuu mahdollisuus, muodostuu dialogi ja muodostuu moniääninen maisema. Tämä on löytöni ja propositioni.

Lähteet

Kaikki verkkolähteet tarkastettu 27.4.2020

Aineisto

Haastattelut

Matti Boberg, 17.8.2018 ja 19.9.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Börje Gröning, 4.7.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Eva-Maria Huttunen, 11.7.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Lars Nyberg, 8.6.2018 ja 8.7.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Oskar Nyberg, 30.7.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Paola Nyberg, 30.7.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Anna Österlund, 11.7.2018 ja 15.8.2018, Elina Tuomarila

Pekka Österlund, 15.8.2018, haastattelija Elina Tuomarila

Haastattelut tekijän hallussa.

Valokuvat

ET = Elina Tuomarila

LN = Lars Nyberg, kotiarkisto

BG = Börje Gröning, kotiarkisto

MB = Matti Boberg, kotiarkisto

Muu aineisto

Tilastokeskus, Väestötilastopalvelu. Sähköpostitse 27.4.2020 tiedusteltu ja saatu tieto.

Maanmittauslaitoksen karttatietokanta 04/2020.

Tutkimuskirjallisuus

Bahtin, Mihail. Dostojevskin poetiikan ongelmia. Kustannus Oy Orient Express, 1991.

Donner, Julia & Johansson, Hanna. Johdanto. Teoksessa *Ikkunalla. Näkymiä sukupuoleen, tilaan ja aikaan. Kirsi Saarikankaan juhla-kirja*. Toim.: Donner, Julia; Johansson, Hanna & Lilja, Emma. Taidehistoriallisia tutkimuksia 51. Taidehistorian seura, Helsinki, 2020.

Eskola, Tapani. Sininen Altai. J. G. Granö Siperian valokuvaajana 1902 – 1916. *Musta Taide* 2/2002, Helsinki, 2002.

Fingerroos, Outi ja Haanpää, Riina. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006.

Folch-Serra, M. Mikhail Bakhtin` s dialogical landscape. Teoksessa *Society and space. Environment and planning d*, volume 8. Pion Limited, England, 1990.

Gadamer, Hans-Georg. 2004. Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Suomennos Vastapaino ja Ismo Nikander. Vastapaino, Tampere, 2004.

Granö, J.G. Puhdas maantiede. WSOY, Porvoo, 1930.

Granö, J.G. Aluemaantieteellisestä tutkimuksesta ja sen tehtävistä maassamme. Eripainos *Terrasta* n:o 2, s. 26. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Oy, Helsinki – Helsingfors, 1947.

Gustafsson, Anja. Tenala gamla byar. Glimtar ur byarnas och gårdarnas historia. Ekenäs, 2008.

Haggrén, Erik. Uudenmaan synty – Läntisen Uudenmaan keskiaikaa. Teoksessa *Kylä – Keskiaikaa Itämeren rannalla*. Espoon kaupunginmuseon tutkimuksia 10. Espoon kaupunginmuseo, 2008.

Hakkarainen, Minna. Navigating between ideas of democracy and gendered local practices in Vietnam. A Bakhtinian reading of development aid practice. *Publications of the Department of Political and Economic Studies* 19 (2015). *Development Studies*, Helsinki, 2015.

Hakala, Katariina ja Hynninen, Pirkko. Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa *Etnografia metodologiana*. Toim.: Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja. Vastapaino, Tampere 2007.

Harvey, David. Landscape and heritage: trajectories and consequences. *Landscape Research*, 2015. Vol. 40, No. 8, 911-924. Routledge, 2015.

Holloway, Julian ja Kneale, James. Mikhail Bakhtin. Dialogics of space. Teoksessa *Thinking space*. Toim.: Crang, Mike & Thrift, Nigel. Routledge, 2000.

Holquist, Michael. Dialogism. Bakhtin and his world. Routledge, 1990.

- Härö, Mikko. Läntisen Uudenmaan rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen inventointi. Läntisen Uudenmaan seutukaavaliitto, Karjaa, 1993.
- Häyrynen, Maunu. Kuvitettu maa. Suomen kansallisten maisemakuvastojen rakentuminen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2005.
- Häyrynen, Maunu. Miten Suomi maisemoitui. Teoksessa *Tunne maisema*. Toim.: von Bonsdorff, Pauline; Heinänen, Seija & Kaukio, Virpi. Jyväskylän taidemuseo ja Maaseudun Sivustysliitto. Jyväskylän taidemuseon julkaisuja 1. Maahenki Oy, Helsinki, 2011.
- Häyrynen, Maunu. Kansallinen maisemakuvasto ja maisemantutkimuksen paradigmanmuutos. Teoksessa *Näkyväksi sepitetty maa. Näkökulmia Suomen visualisointiin*. Toim.: Mäkiranta, Mari; Piela, Ulla ja Timonen, Eija. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2017.
- Häyrynen, Maunu. Kiikari väärinpäin? Pohdintaa tilan ja maiseman esittämisen, emootioiden ja arkikäytäntöjen suhteesta. Teoksessa *Ikkunalla. Näkymiä sukupuoleen, tilaan ja aikaan. Kirsi Saarikankaan juhlaKirja*. Toim. Donner, Julia; Johansson, Hanna & Lilja, Emma. Taidehistoriallisia tutkimuksia 5. Taidehistorian seura, Helsinki, 2020.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa *Haastattelu*. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa. Vastapaino. Tampere, 2005.
- Kalela, Jorma. Historian tutkimusprosessi. Metodinen opas oman ajan historian tutkijalle. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki, 1972.
- Kalela, Jorma. Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus Kirja, Helsinki 2000.
- Kalela, Jorma. Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia. Teoksessa *Jokapäiväinen historia*. Toim.: Kalela, Jorma & Lindroos, Ilari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki, 2001.
- Karjalainen, Pauli Tapani. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toim.: Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Vastapaino, 1997.
- Kuusisto, Elina; Rinkinen, Kristiina & Vauhkonen, Heli. Missä maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liiton julkaisuja E 176 - 2016. Toinen tarkistettu ja laajennettu painos. Helsinki, 2016.
- Lowenthal, David. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
- Lukin, Karina. Elämän ja entisyyden maisemat. Koljugev nenetsien arjessa, muistelussa ja kerronnassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2011.
- Lundqvist, Gunnar. *Trollshofda bruks historia*. Ekenäs, 2000.
- Lähteenmäki, Mika. *Dialogue, Language and Meaning: Variations on Bakhtinian Themes*. University of Jyväskylä. Department of Russian, Jyväskylä, 2001.

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, Raasepori, Prästkulla Degergård
https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000013010

Puolamäki, Laura. Kätetty maisema. Arkitieto lähiympäristön kohtaamisessa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja - Ser. C Osa – Tom. 489. Scripta Lingua Fennica Edita, Turku, 2020.

Pöysä, Jyrki. Historian etnografiaa Vienassa. Teoksessa *Kenttäkysymyksiä*. Toim.: Laaksonen, Pekka; Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2004.

Rahkonen, Oula. Tien päällä – Uudenmaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tiet ja reitit. Uudenmaan liiton julkaisuja E132 - 2014. Uudenmaan liitto, 2014.

Raivo, Petri. Maiseman kulttuurinen transformaatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa. Nordia Geographical Publications. Oulun yliopisto, Oulu, 1996.

Raivo, Petri. Kulttuurimaisema – Alue, näkymä vai tapa nähdä. Teoksessa *Tila, paikka ja maisema*. Toim.: Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Vastapaino, Tampere, 1997.

Rosendahl, Ulrika. Kylä ja sen rakentajat. Teoksessa *Kylä – Keskiäikää Itämeren rannalla*. Espoon kaupunginmuseon tutkimuksia. Espoon kaupunginmuseo, 2008.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere, 2005.

Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti. Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere, 2010.

Siikala, Anna-Leena ja Uljasev, Oleg. Maailmojen rajoilla. Muuttuvaa hantikulttuuria kohtaamassa. Teoksessa *Tutkijat kentällä*. Kalevalaseuran vuosikirja 82. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2003.

Sivula, Anna. Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. Teoksessa *Medeiasta pronssisoturiin*. Kuka tekee menneestä historiaa? Toim.: Grönholm, Pertti & Sivula, Anna. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 2010.

Taivainen, Jouni. Tammisaari Tenhola 2008 Rantakaavainventointi. Esihistoriallisen ja historiallisen ajan kiinteät muinaisjäänökset. Tammisaaren museo, 2008.

Tilley, Christopher. A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments. Berg Publishers, 1994.

Tolia-Kelly, Divya P. Landscape and Memory. Teoksessa *The Routledge Companion to Landscape Studies*. Toim.: Howard, Peter; Thompson, Ian & Waterton, Emma. Abingdon, Oxon, Routledge, 2012.

Trigg, Dylan. The Memory of Place. A Phenomenology of the Uncanny. Ohio University Press, Ohio, 2012.

Varto, Juha. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä, Helsinki, 199

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun runko. (suomi)

Turun yliopisto

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Elina Tuomarila, pro gradu opinnäyte, maisemantutkimus

Trollshovda (työnimi)

Teemahaastattelu (pvm)

Nimi:

Paikka:

Yhteystiedot:

PERUSTIEDOT

Tausta

Milloin, miten tullut Trollshovdaan

Vaiheet

TROLLSHOVDA/DEGERGÅRD/KUIIVASTO

Rajat

Naapurikylät

Meri ja rannikko

Järvi

Metsät

Niityt, kedot ja pellot

Näkymättömät rajat

Paikkojen nimiä

KOHTAAMISPAIKKOJA / TEKEMISEN / VAPAA-AJAN PAIKKOJA

Yhteisiä/yksityisiä

Tärkeitä nyt / ennen

Paikkojen merkityksistä

TIET ja POLUT

Yhteisiä/yleisiä

Omia polkuja ja reittejä

RAKENNUKSET

Alueella tapahtuneita muutoksia

Uusia / hävinneitä

MUISTIN PAIKKOJA

Yhteisiä

Omia/yksityisiä

PERINTEITÄ

Kylän, naapureiden yhteisiä
Omia, suvun keskeisiä

ELINKEINOISTA

Muutoksia

IHMISET

Vakituiset asukkaat
Kesäasukkaat
Ihmisten/kyläläisten keskinäinen kanssakäyminen

LUONTO ja MAISEMA

Tärkeitä, erityisiä paikkoja
Muutoksia
Tapahtumia

TROLLSHOVDAN/DEGERGÅRDIN/KUIVASTON MERKITYS

Mitä Trollshovda merkitsee

:

Liite 2. Teemahaastattelun runko. (ruotsi)

Turun yliopisto

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Elina Tuomarila, pro gradu opinnäyte, maisemantutkimus

Trollshovda (arbetsnamn)

Plats

Telefon

Address

E-mail

Intervju / teman

BAKGRUND

TROLLSHOVDA/DEGERGÅRD/KVIGOS

Gränser

Grannbyar

Havet / kusten (betydelse)

Träsk

Skogar (betydelse)

Ängar (betydelse)

Åkern (betydelse)

Osynnliga gränser / mentala gränser

Ordnamn / gemensamma & ”egna”

MÖTESPLATSER

Gemensamma/delat platser

Viktig nu / viktig före

Betydelse

VÄGER, STIGAR & LEDER

Gemensamma

“Egna”: viktiga egna stigar/leder

Detaljer?

BYGGNADER

Före / nu: förändringar under tiden

MINNESPLATSER

Gemensamma?

Viktiga för dig?

TRADITIONER

Gemensamma i byn, i Tenala... mellan släkt eller grannar?

NÄRING

Hur har näringen förändrats under tiden?

Vad har påverkat i förändringen?

MÄNNISKOR

Hur många av dem som är bosatt i Trollshovda?

Gamla släkter?

Dom som har rötter i Trollshovda eller grannbyar?

Hur umgås folk nu / före mellan byar / mellan Trollshovda & Bromarv?

Kommer du ihåg någon speciellt?

NATUR och LANDSKAP

Viktiga platser

Förändringar

Speciella platser

Speciella händelser

VAD BETYDER TROLLSHOVDA/DEGERGÅRG/KVIGOS FÖR DIG?

(Frågan gäller hembyn)

Liite 3. Haastattelulupalomake (suomi)

Turun Yliopisto
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma
PL 124
28101 PORI

TALLENNETUN HAASTATTELUAINEISTON KÄYTTÖLUPA

Haastatteluaineiston keruu liittyy Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman maisemantutkimuksen oppiaineen pro gradu seminaariin ja opinnäytteeseen, jonka työnimenä on ”Trollshovda”. Aineiston keruun tarkoituksena on tutkia ja tallentaa Trollshovdan ihmisten elämänhistorioita ja kertomusten kautta esiin tulevia paikkoja, ympäristöjä, ilmiöitä ja historioita.

Käyttölupa toimii todisteena siitä, että haastattelija on pyytänyt haastateltavalta luvan äänitteen käyttöön. **Lupa ei ole sitova**, vaan haastateltavalla on oikeus halutessaan perua lupa aineiston käyttöön. Haastattelija sitoutuu käsittelemään aineistoa niin, ettei se loukkaa haastateltavien yksityisyyden suojaa. Aineistoa säilytetään koulutusohjelman kokoelmissa ja haastattelijan (Elina Tuomarila) kotiarkistossa.

Ympyröi vastauksesi.

1. Haastattelija ja Turun yliopiston tutkijat saavat käyttää aineistoa tutkimuskäyttöön? Kyllä/ Ei
2. Haastateltavan nimen saa mainita? Kyllä/ Ei
3. Haastateltavaan saa ottaa yhteyttä haastattelua täydentävissä kysymyksissä? Kyllä/ Ei
4. Aineiston saa arkistoida kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kokoelmiin (haastateltavan nimellä) Kyllä/ Ei

Paikka ja päivämäärä: _____

Haastateltavan nimi ja yhteystiedot

Haastattelijan nimi ja yhteystiedot

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelijan allekirjoitus

Liite 4. Haastattelulupalomake (ruotsi)

Turun Yliopisto
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma
PL 124
28101 PORI

TALLENNETUN HAASTATTELUAINIESTON KÄYTTÖLUPA **LICENS ATT ANVÄNDA INTERVJUEN**

Haastatteluaineiston keruu liittyy Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman maisemantutkimuksen oppiaineen pro gradu seminaariin ja opinnäytteeseen, jonka työnimenä on ”Trollshovda”. Aineiston keruun tarkoituksena on tutkia ja tallentaa Trollshovdan ihmisten elämänhistorioita ja kertomusten kautta esiin tulevia paikkoja, ympäristöjä, ilmiöitä ja historioita. Käyttölupa toimii todisteena siitä, että haastattelija on pyytänyt haastateltavalta luvan äänitteen käyttöön. **Lupa ei ole sitova**, vaan haastateltavalla on oikeus halutessaan perua lupa aineiston käyttöön. Haastattelija sitoutuu käsittelemään aineistoa niin, ettei se loukkaa haastateltavien yksityisyyden suojaa. Aineistoa säilytetään koulutusohjelman kokoelmissa ja haastattelijan (Elina Tuomarila) kotiarkistossa.

Samlingen av intervjuer är relaterad till examensseminariet för ämnet landskapsforskningsprogram för Åbo universitet och avhandlingen pro gradu "Trollshovda" (yrkesnamn). Syftet med insamlingen av data är att studera och spela in livshistorierna hos människor i Trollshovda och de platser, miljöer, fenomen och historier som kommer fram genom berättelser. Licensen är ett bevis på att intervjuaren har bitt om ett intervjubart tillstånd att använda fonogrammet. Tillstånd är inte bindande, men den intervjuade har rätt att, om han vill, dra tillbaka tillstånd att använda materialet. Intervjuaren åtar sig att bearbeta materialet så att det inte bryter mot den intervjuade personens integritet. Materialet förvaras i samlingarna av examen och i intervjuarens hemarkiv (Elina Tuomarila).

Ympyröi vastauksesi.

1. Haastattelija ja Turun yliopiston tutkijat saavat käyttää aineistoa tutkimuskäyttöön?
Intervjuare och forskarna i Åbo universitet kan använda materialet i forskningsarbete?
Ja / Nej, Kyllä/ Ei

2. Haastateltavan nimen saa mainita / Namnet kan nämnas i texten?
Ja / Nej Kyllä/ Ei

3. Haastateltavaan saa ottaa yhteyttä haastattelua täydentävissä kysymyksissä / Man kan återkomma med nya eller komplettera frågor?
Ja / Nej, Kyllä / Ei

4. Aineiston saa arkistoida kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kokoelmiin (haastateltavan nimellä) Materialet kan arkiveras i landskapsforskningsprogram` s samling för Åbo universitet?
Ja / Nej Kyllä/ Ei

Datum/ Paikka ja päivämäärä: _____

Namn oc kontak information / Haastateltavan nimi ja yhteystiedot

Haastattelijan nimi ja yhteystiedot

Intervjuobjekt

Intervjuare

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelijan allekirjoitus

Signatur

Signatur

Liite 5. Tietosuojailmoitus.

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen työnimenä ”Trollshovda”, joka liittyy opiskelija Elina Tuomarilan Turun yliopistolle tekemään opinnäytteeseen, maisemantutkimuksen oppiaineeseen. Olen antanut suostumukseni tutkimuksen toteutukseen alkuperäisesti vuonna 2018 kirjatulla suostumuksella.

Olen nyt tutustunut tietosuojailmoituksessa kerrottuihin rekisteröidyn oikeuksiin ja rajoituksiin.

Kyllä

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tietosuojailmoituksessa kuvattuun tutkimukseen.

Allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys